היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת וירא תשפ"ה

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש
וויליאמסבורג
27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש
באדא פארק
1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש
קרית יואל
8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש
קרית יואל
8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.243.0563

היכל הקודש
בלומינגראוו
24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש
מאנסי
34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש
ירושלים
רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

היכל הקודש
בני ברק
רחוב ירושלים 2
052.760.5715

נדפס ע"י

קרן הדפסה
היכל הקודש
2623 State Route 52
Liberty, NY 12754
718.387.2691
www.BreslevCenter.com

צו הערן די
הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב
212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב
212.444.9169

כאן בצוות מעיקרא — מתחלה, כשמסר לו זה את השטר, התחזיל צווח. הלכך לא קנה, שאין מוזכין לו לאדם בעל כרחו, דחזב הוא לו, דכתיב (משלי טו) "שונא מתנות יחיה" וכדאמרינן [ב"אלו טריפות"] (חולין מד, ב). והנותן עצמו — לא תחזיר לו, שהרי סילק עצמו מהם. אלא הפקר הם, וכל המחזיק בהן זכה בהן, כדאמרינן בברייתות בתחלת פרק "המביא אשם תלוי" (כד, א), אמר ריש לקיש: הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה "אי אפשי" — כל המחזיק בה זכה בה. ואסקינן התם כריש לקיש. **כאן בשתק ולבסוף צווח** — קנה. כיון דקיבל השטר בשתיקה — נתרצה לזכות במתנה, ומאחר שזכה — אין מועיל כלום להוציאה מרשותו מה שאמר "אי אפשי במתנה זו", עד שיחנה בלשון מתנה לאחרים, או שיפקרם. **ויכה לו על ידי אחר** — בפניו, והוא שתק כשמסרו את השטר או הקנו בקנין סודר לאחרים לצרכו. וכשבאו למסור לו השטר — התחזיל צווח. **באנו למחלוקת** — אם קנה אם לאו. **והיו בהן עבדים** — ומתוך כך צווח, שאינו רוצה לזון העבדים. דאפילו למאן דאמר יכול הרב לומר לעבד "עשה ואיני זנך", אפילו הכי לא ניחא ליה לעשות כן. **רבן שני** — מקבל מתנה. **אוכלין בתרומה** — מחמת השני, דודאי קנה, וכתיב "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו" (ויקרא כב). **יורשין** — כלומר, ראשון או יורשין. ולרבן שמעון לא סבירא ליה האי דריש לקיש דאמר בברייתות בפרק "המביא": הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה "אי אפשי בה" — כל המחזיק בה זכה בה. דסבירא ליה לרבן שמעון דאדעתא דהכי יהיב ליה, דאי לא בעי מקבל מתנה — תיהדר ליה. והכי מפרש בברייתות. ומידה, הלכתא כריש לקיש. ובהך פלוגתא נמי הלכתא כרבנן. דהא דקימא לן "הלכה כרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו" — היינו משנה, אבל ברייתא — לא, אלא הלכה כרבנן. ד"משנתינו" — מתניתין משמע, אבל היכא דאמרינן "משנה" — היינו נמי ברייתא, כדאמרינן בעלמא (גיטין סז, א): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, ומשום הכי קיימא לן כותיה בין במשנה בין בברייתא. **הוכיח סופו** — שצווח, על השתיקה בשתחלה, דלא נתרצה במתנה. אלא להכי שתק, דגנאי היא לצווח כל זמן שלא הגיע מתנה לידו. **תנו רבנן שכיב מרע כו'** — להכי נקט שכיב מרע, דבדידיה איכא לאיפלוגי בין היכא דאמר "אחריו לפלוני" להיכא דלא אמר, משום דראוי לחלק כל נכסיו בדבור פיו, לזה כך ולזה כך. אבל בריא — רגיל ליתן לכל אחד בפני עצמו, והדבר ידוע למי מקנה תחלה ולמי לבסוף. **שאמר תנו מאתים זוז כו'** — וכגון דלא שייר אחריהן כלום. דאי שייר מידי שלא חלק להם, אף על גב דמית — לא קנו, אלא אם כן הקנה להם בקנין סודר, כדפסקינן לקמן ב"מי שמת" (קנא, ב): מתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין, ואף על גב דמית. **אם יצא עליו שטר חוב** — קודם שקבלו המעות. אי נמי, כגון דהני מאתים זוז ושלש מאות זוז — שדות ששוות כך וכך דמים. הלכך, אפילו לאחר שגבו — גובה בעל חוב מהן, דמקבל מתנת שכיב מרע כיורש שויזה רבנן לקמן ב"מי שמת", ומקרקעי דיתמי משתעבדי לבעל חוב. **גובה מכולן** — שהרי לכולם נתכוין ליתן ביחיד, אלא שאין אדם יכול להוציא שני דברים כאחד. וכגון שלא שתק בינתים, דהיינו נמלך, לקמן ב"מי שמת". הלכך גובה מכולן, מן המעט ימעיט ומן הרב יגבה, כגון אם בא בעל חוב לטרוף תשע דינרין — גובה מן המאתים שתי דינר, ומן השלש מאות שלש דינר, ומן הארבע מאות ארבע דינר. והא דנקט האי סידרא — רבותא הוא דנקט, ומשום סיפא, דהיכא דאמר "אחריו ואחריו" — דאחרון אחרון נפסד, ואף על פי שאוהבו השכיב מרע יותר ליתן לו מתנה מרובה. **אין לו** — כדי החוב — גובה המותר משלפניו. **לפלוני בכורי כראוי לו** — אמרינן לקמן דהאי "כראוי לו" לישנא יתירא הוא, ליפוי כח, שנתן לו הני מאתים זוז לבד בכורתו, הלכך נוטלן וגם את בכורתו. ואי לא הוה אמר "כראוי לו" — היה נוטלן בבכורתו, רצה — מאתים זוז נוטל, דידו על העליונה. דדאמרינן נמי לקמן גבי היכא דאמר "בבכורתו" בהדיא. **רצה בכורתו נוטל** — אם היא יותר ממאתים, שהרי אינו יכול לגרוע מבכורתו אפילו לרבי יוחנן בן ברוקה, כדנפקא לן בפרקין לעיל מ"לא יוכל לבכר". **רצה מאתים נוטל** — אם בכורתו פחות ממאתים זוז. והוא הדין אם אמר "תנו מאתים זוז לפלוני בני" סתמא, ולא אמר "בבכורתו" — דידו על העליונה. כדפרכינן לקמן: ודלמא כראוי לו בחובו קאמר ומשנינן: רבי עקיבא היא, דדייק לישנא יתירא; אם לא אמר "כראוי לו" הוה אמרינן דבחובו או בבכורתו קאמר דיטול מאתים, והא דנקט הכא "בבכורתו" אתא לאשמועינן דאף על גב דפרש בהדיא "בבכורתו" — אפילו הכי יטול כל בכורתו אם היא יותר ממאתים זוז, דידו על העליונה.

1 כָּאן בְּצוֹוַח מַעִיקָּרָא, כָּאן בְּשׁוֹתֵק מַעִיקָּרָא וּלְבַסּוֹף
2 צוֹוֵח. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זִיכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר,
3 וְשָׁתַק וּלְבַסּוֹף צָוַח - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
4 גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן; דְּתַנְיָא: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְאַחֵר וְהָיוּ בָּהֶן
5 עֲבָדִים, וְאָמַר הַלָּה "אִי אֶפְשִׁי בָּהֶן", אִם הָיָה רַבָּן
6 שֵׁנִי כֹּהֵן - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
7 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַלָּה "אִי אֶפְשִׁי בָּהֶן" -
8 כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין; וְהָוֵינַן בָּהּ: וְתַנָּא קַמָּא, אֲפִילּוּ
9 עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ? אָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן: בְּצוֹוֵחַ
10 מַעִיקָּרוֹ - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּלָא קָנֵי, שָׁתַק
11 וּלְבַסּוֹף צָוַח - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּקָנֵי, כִּי פְּלִיגִי
12 - שֶׁזִּיכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר וְשָׁתַק וּלְבַסּוֹף צָוַח, דְּתַנָּא
13 קַמָּא סָבַר: מִדְּשָׁתֵיק - קָנֵינְהוּ, וְהַאי דְּקָא צָוַח -
14 מְחַדֵּר הוּא דְּקָא חָדַר בֵּיהּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
15 סָבַר: הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְהַאי דְּלָא צָוַח עַד
16 הָשְׁתָּא - דְּסָבַר: כִּי לָא מִטוּ לְיָדֵי מַאי אֶצְוַח. תָּנוּ
17 רַבָּנַן: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִי,
18 וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְפְלוֹנִי, וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְפְלוֹנִי" - אֵין
19 אוֹמְרִין: כָּל הַקּוֹדֵם בַּשְּׁטָר זוֹכֶה. לְפִיכָךְ, יָצָא עָלָיו
20 שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִכּוּלָּם; אֲבָל אָמַר "תְּנוּ מָאתַיִם
21 זוּז לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי" - אוֹמְרִין:
22 כָּל הַקּוֹדֵם בַּשְּׁטָר זוֹכֶה. לְפִיכָךְ, יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב
23 - גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן; אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו, אֵין לוֹ
24 - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנֵי פָנָיו. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר
25 "תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִי בְּנִי בִּכּוֹר פָּרְאוּי לוֹ" - נוֹטְלָן
26 וְנוֹטֵל אֶת בְּכוֹרָתוֹ. אִם אָמַר "בִּבְכוֹרָתוֹ" - יָדוֹ עַל
27 הָעֶלְיוֹנָה, רָצָה נוֹטְלָן, רָצָה נוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ; וּשְׁכִיב מְרַע
28 שֶׁאָמַר "תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִית אִשְׁתִּי כָּרָאוּי לָהּ" -
29 נוֹטַלְתָּן וְנוֹטֶלֶת אֶת כְּתוּבָּתָהּ. אִם אָמַר "בִּכְתוּבָּתָהּ" -

כאן בצווח מעיקרא — פירש בקונטרס: צווח מעיקרא לא קנה. ומכל מקום הנותן סילק עצמו והם הפקר, כריש לקיש דאמר ב"המביא אשם תלוי" (כריתות כד, א): הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה "אי אפשי בה" — כל הקודם זכה. אבל בשתק ולבסוף צווח, כיון ששתק — לא הוי הפקר, וזכה בה בעל כרחו. ואף על גב דרבן שמעון בן גמליאל בסמוך, בזיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח קנה — היינו שלא יחזורו לנותן, אלא הפקר הן. ובצווח מעיקרא דלא קנה — יחזורו לנותן, דלא יהיב ליה אלא אדעתא דליקבל מניה. והתם בברייתות גרס איפכא במלתיה דרב ששת: מקבל מתנה שאמר לאחר שבאה לידו "מתנה זו בטילה" — לא אמר כלום, "אי אפשי בה" "תבטל" — דבריו קיימין. מאי לאו דבריו קיימין והדרא למרה, אף על פי שבאה לידו מתנה? ומשני: דלא הדרא למרה. והשתא פריך נמי שפיר מ"דין ודברים", דאין יכול להסתלק הואיל והנבסים בידו, וכן ממילתייהו דרבנן דאמרי אוכלין בתרומה. ואיירי בשתק ולבסוף צווח, במילתיה דריש לקיש. ומידו ברישא "השולח" (גיטין לב, ב) גרסינן במילתיה דרב ששת להיפך, דל"א אפשי" — לא אמר כלום, "בטילה היא" — דבריו קיימין, כדמוכח התם. והויא כ"איבא דאמרי". וכהנה רבות בגמרא.

מאי

הכא דבשתק ולבסוף צווח קנה — היינו שלא יחזורו לנותן, אלא הפקר הן. דלא קנה — יחזורו לנותן, דלא יהיב ליה אלא אדעתא דליקבל מניה. ובריתות דלא קנה — יחזורו לנותן, דלא יהיב ליה אלא אדעתא דליקבל מניה. ודאדעתא דליקבל מניה קא יהיב, ולא שיהיה הפקר לכל לכך נראה לפרש: דריש לקיש נמי איירי אחר שבאה מתנה לידו, דהיינו שתק ולבסוף צווח. והא דקאמר דאמר "אי אפשי בה" כל הקודם זכה, מרב ששת דאמר: מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו "מתנה זו תבטל" — לא אמר כלום, "אי אפשי בה" — דבריו קיימין. מאי לאו דבריו קיימין והדרא למרה? לפירושו הכי פריך: כי היכי ד"בטילה היא" דמהני אף לאחר שבאה לידו, והדרא למרה — הכי נמי הוה לן למימר ב"אי אפשי" קודם שבאה לידו — הדרא למרה. וריש לקיש אמר: כל הקודם בה זכה ומשני: לא, דבריו קיימין ולא הדרא למרה. וקשה לרבינו יצחק על פירושו: דהיכי פריך התם לריש לקיש מ"דין ודברים אין לי על שדה זו" דלא אמר כלום? לישני למילתיה דריש לקיש בקודם שבאה לידו, ולכך הוי הפקר בסילק עצמו. אבל גבי "דין ודברים" שהנכסים שלו — אין יכול להסתלק בהאי לישנא ועוד קשה: דהיכי פריך התם לריש לקיש מרבנן דהכא, דאמרי: דרי אלו אוכלין בתרומה? הא אוקמינן הכא מילתייהו דרבנן בשתק ולבסוף צווח, ומילתיה דריש לקיש בצווח מעיקרא. ואדרבה, מרבן שמעון בן גמליאל הוה ליה למיפרך ועוד קשה: דעד כאן לא פליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל הכא, אלא דהאי משוי ליה כשתק ולבסוף צווח, והאי משוי ליה כצווח מעיקרא. אבל אי צווח מעיקרא — לכולי עלמא כבר זכו ירושין, ולא הוי הפקר. וריש לקיש קאמר דהוי הפקר ועוד קשה להרב רבינו פטר: דאמר ב"הגוזל" (בבא קמא קטז, א) גבי חמרא דרב ספרא, דאדעתא דאריא אפקריה, אדעתיה דכולי עלמא לא אפקריה. ואם כן, לריש לקיש קודם שבאה מתנה לידו — אמאי הוי הפקר? הוה ליה למימר שיחזירו לנותן, דאדעתא דליקבל מניה קא יהיב, ולא שיהיה הפקר לכל לכך נראה לפרש: דריש לקיש נמי איירי אחר שבאה מתנה לידו, דהיינו שתק ולבסוף צווח. והא דקאמר דאמר "אי אפשי בה" — דבריו קיימין, דלא הדרא למרה. ומכל מקום הנותן סילק עצמו מהם, כריש לקיש דאמר ב"המביא אשם תלוי" (כריתות כד, א): הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה "אי אפשי בה" — כל הקודם זכה בה. אבל בשתק ולבסוף צווח, כיון ששתק — לא הוי הפקר, וזכה בה בעל כרחו. ואף על גב דרבן שמעון בן גמליאל בסמוך, בזיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח קנה — היינו שלא יחזורו לנותן, אלא הפקר הן. ובצווח מעיקרא דלא קנה — יחזורו לנותן, דלא יהיב ליה אלא אדעתא דליקבל מניה. והתם בברייתות גרס איפכא במלתיה דרב ששת: מקבל מתנה שאמר לאחר שבאה לידו "מתנה זו בטילה" — לא אמר כלום, "אי אפשי בה" "תבטל" — דבריו קיימין. מאי לאו דבריו קיימין והדרא למרה, אף על פי שבאה לידו מתנה? ומשני: דלא הדרא למרה. והשתא פריך נמי שפיר מ"דין ודברים", דאין יכול להסתלק הואיל והנבסים בידו, וכן ממילתייהו דרבנן דאמרי אוכלין בתרומה. ואיירי בשתק ולבסוף צווח, במילתיה דריש לקיש. ומידו ברישא "השולח" (גיטין לב, ב) גרסינן במילתיה דרב ששת להיפך, דל"א אפשי" — לא אמר כלום, "בטילה היא" — דבריו קיימין, כדמוכח התם. והויא כ"איבא דאמרי". וכהנה רבות בגמרא.

מאי

מאי שנא מדרבא דאמר רבא אין חולצין אלא אם כן מכירין משום דחיישינן לבית דין אחר שהכירום בית דין ראשון, ויתירוה לשוק על ידי אותה חליצה. ולא גרסינן "מאי שנא מדרבא אמר רב סחורה". ואי גרס — הוי כמו וכו'. וממילתיה דרבא קפריך, כפירוש רבינו שמואל. והכי איתא בפרק "מצות חליצה" (יבמות קו, א) בספרים ישנים: אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: חולצין אף על פי שאין מכירין, ואין חוששין לבין דין טוען — כשיעידו בבית דין אחר שחלצה או שמיאנה, שיתירוה על ידי חליצה ומיאון זה, שידעו שבית דין הראשון לא הכירום. ורבא דידיה אמר: אין חולצין אלא אם כן מכירין, דחוששין לבית דין טוען, כדפרישית. ורש"י גרס בפרק "מצות חליצה" (שם) איפכא, בההיא דרב סחורה — דחוששין לבית דין טוען, ובההיא דרבא — אין חוששין. ופירש דקאי א"פיכך אין כותבין", שאם כתבו לה עדים גט שחלצה או מיאנה, ולא כתבו "ואשתמודעינהו דאחוחדי דמיתנא הוא" — חוששין שמא תראה גיטה לבית דין אחר, ויטעו ויסברו שבית דין ראשון לא חלצו אלא אם כן הכירו, לכך אין כותבין. ואין להקשות: דכי לא יכתבו נמי ניחוש שמא יעידו בבית דין אחר, ויטעו. דהא אם יבאו עדים עצמן — יוכלו בית דין שני לברר על ידם אם הכירום בית דין הראשון. ורבא אמר כו' לפיכך כותבין ואין חוששין לבית דין טוען, פירוש: הואיל ואין חולצין אלא אם כן מכירין — כותבין עדים שראו שחלצה אף על פי שאין מכירין, ולא חוששין שמא טעו בית דין הראשון בהלכה, וחלצו ואף על פי שלא הכירו. וקשה: דהשתא לא הוי בית דין טועים דרב סחורה ודרבא שוין, דבית דין טוען דמילתיה דרב סחורה — דיינו בית דין אחר, ודרבא — דיינו בית דין הראשון ועוד: דלפי גירסת רש"י צריך למיגרס הכא "מאי שנא מדרבא אמר רב סחורה", דממילתיה דרב סחורה פריך. ומיהו, יש ספרים דגרסי הכי. אבל אין נראה לרבינו יצחק, אלא כמה שפירש, וכגירסת הספרים ישנים ד"מצות חליצה". ודתניא

1 יָדָהּ עַל הָעֶלְיוֹנָה, רָצָה - נוֹטְלָתָן, רָצָה - נוֹטֶלֶת
2 כְּתוּבָּתָהּ; וְשֶׁכִּיב מְרַע שֶׁאָמַר "תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְבִלּוֹנִי
3 בַּעַל חוֹבִי כָּרָאוּי לוֹ" - נוֹטְלָן וְנוֹטֵל אֶת חוֹבוֹ, וְאִם
4 אָמַר "בְּחוֹבוֹ" - נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ. -מִשּׁוּם דְּאָמַר "כָּרָאוּי
5 לוֹ", נוֹטְלָן וְנוֹטֵל אֶת חוֹבוֹ? וְדִלְמָא "כָּרָאוּי לוֹ בְּחוֹבוֹ"
6 קָאָמַר אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא: הָא מַנִּי? רַבִּי
7 עֲקִיבָא הִיא, דְּדַיְיק לִישָׁנָא יְתֵירָא, דִּתְנַן: וְלֹא אֶת הַבּוֹר
8 וְלֹא אֶת הַדּוּת - אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ "עוּמְקָא וְרוּמְא",
9 וְצָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וַחֲכָמִים
10 אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא,
11 בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ "חוּץ מֵאֵלּוּ" - שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ
12 דֶּרֶךְ; אֲלָמָא, כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי מִלְּתָא
13 קָאָתֵי, הָכָא נַמִּי, כֵּיוָן דְּלָא צָרִיךְ וְקָאָמַר - לְטַפּוּיֵי
14 מִלְּתָא קָא אָתֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: שֶׁכִּיב מְרַע שֶׁאָמַר "מָנֶה
15 יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי" - הָעֵדִים כּוֹתְבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
16 מַכִּירִין, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה,
17 דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין כּוֹתְבִין אֶלָּא
18 אִם כֵּן מַכִּירִין, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא גּוֹבֶה - אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא
19 רְאָיָה. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא: תָּנָא, רַבִּי מֵאִיר
20 אוֹמֵר: אֵין כּוֹתְבִין, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כּוֹתְבִין. וְאַף רַבִּי
21 מֵאִיר לֹא אָמַר אֶלָּא מִשּׁוּם בֵּית דִּין טוֹעִין. אָמַר רַב
22 דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא, הִלְכְתָא: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין טוֹעִין.
23 - וּמַאי שְׁנָא מִדְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: אֵין חוֹלְצִין אֶלָּא אִם
24 כֵּן מַכִּירִין, וְאֵין מְמָאֲנִין אֶלָּא אִם כֵּן מַכִּירִין, לְפִיכָךְ
25 כּוֹתְבִין גֵּט חֲלִיצָה וְגֵט מֵיאוּן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַכִּירִין;
26 מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּחוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין טוֹעִין? -
27 לָא, בֵּית דִּין בְּתַר בֵּית דִּינָא - לָא דָּיְיקִי, בֵּית דִּינָא
בְּתַר עֵדִים דָּיְיקִי. **מִשְׁנָה** הָאב תּוֹלֵשׁ וּמַאֲכִיל לְכָל מִי
29 שֶׁיִּרְצֶה, וּמַה שֶּׁהִנִּיחַ תָּלוּשׁ - הֲרֵי הוּא שֶׁל יוֹרְשִׁין. **גְּמָרָא** תָּלוּשׁ - אִין, מְחוּבָּר - לָא;
ודאא

דרבנן. הכי גרסינן: מאי שנא מדרבא דאמר רבא אין חולצין כו' — ולא גרסינן "דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא". דאינהו חולצין וממאנין אף על פי שאין מכירין קאמרי, בפרק "מצות חליצה". אבל רבא דידיה אמר אין חולצין כו'. ואי גרס להו — הכי גרס: ומאי שנא מדרבא, דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא חולצין כו' ורבא דידיה אמר אין חולצין כו'. ואדרבא קאי גמרא, ופריך: מאי שנא האי דפסקינן הלכתא אין חוששין, מדרבא דסבירא ליה חוששין. **אין חולצין אלא אם כן מכירין** — יבם ויבמה שבאו לפנינו לחלוץ, ואין אנו יודעין שהוא יבמה — אין נזקקין להם בית דין לחלוץ, כדמפרשי טעמא לקמן, דחיישינן לבית דין טוען. שאם תבא לינשא לבית דין אחר על ידי חליצת בית דין ראשון שחלצו לה בלא הכרה — יתירוה בית דין שני, לפי שיהו יודעין לומר: לא חלצו לה בית דין ראשון אלא אם כן הכירו שזה יבמה. ולא ידעו הלכה זו שחולצין אף על פי שאין מכירין. הלכך תקנו דאין חולצין אלא אם כן מכירין. וכהאי גוונא איכא למימר נמי אין ממאנין — אין בית דין נזקקין למיאון עד שיכירו שניהם, מהאי טעמא גופיה. **לפיכך** — כיון שאין חולצין אלא אם כן מכירין — כותבין עדים גט של חליצה ומיאון להתירה אף על פי שאין מכירין, דהא ודאי בית דין הכירו בשחלצו ומיאנו. והלכך, אם כתבו לה עדים: ראינו שחלצה ומיאנה מפלוני, אפילו לא כתבו בו "ואשתמודעינהו" — ניסת בעדות זו. **מאי טעמא** — אין חולצין אלא אם כן מכירין? לאו משום דחוששין לבית דין טוען דבדפרישית, שאם אתה אומר חולצין בלא מכירין — יטעו בית דין שני להשיאה בלא בדיקה, שיהו סבורין לא חלצו אלא אם כן הכירו, שטוען בהלכה זו (וסבורין חולצין אף על פי שאין מכירין). ולעיל נמי ניחוש לבית דין טוען, ולימא: אין כותבין, כרבי מאיר **ומשני: כי דינא בתר כי דינא לא דייקי** — כלומר, גבי חליצה ומיאונין — לפיכך תקנו אין חולצין אלא אם כן מכירין, שאם אתה אומר חולצין אף על פי שאין מכירין — התם ודאי חיישינן לבית דין טוען, שיטעו בית דין שני לומר כי יפה הכירו בית דין ראשון בשחלצו. דבית דין שני בתר בית דין ראשון לא דייקי, דכיון דחליצה ומיאונין בשלשה, כדתנן בסנהדרין (ב, א), קמו בית דין במילתא, ושפיר עבוד חליצה ומיאונין. **כי דינא בתר עדים דייקי** — כגון הכא, גבי צוואת שכיב מרע — לא יטעו בית דין לומר: לא כתבו עדים אלא אם כן הכירו. אלא ידקדקו אחרי העדים אם הכירו בדבר אם לאו. והלכתא: אין חוששין לבית דין טוען, כדפסיק רב דימי. **משנה האב תולש ומאכיל** — אהבותב נכסיו לבנו לאחר מותו קאי, דאקנו ליה גופא מהיום ופירי לאחר מיתה. והלכך מאכיל האב בח©יו פירות שתלש לכל מי שירצה. אבל מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו, אף על פי שעומד לתלוש — הרי הוא של בנו מקבל מתנה. ודוקא בנו, אבל הכותב נכסיו לאחר, אפילו מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו — הרי הן של יורשים, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו יותר מאחר. והכי מוכח בגמרא. **הרי הוא של יורשין** — ולא למקבל מתנה לבדו. **גמרא** ומקשינן: **תלוש אין** — מה שהניח תלוש הרי הן של יורשין. אבל המחובר — הרי הוא של מקבל מתנה. דבגופה של קרקע דמי, ואקנייה ניהליה לאחר מיתה.

הכי גרסינן: והתניא שמין את המחוברין ללוקח – ובתוספתא דכתובות היא שנויה: מכר הבן ומת האב, אם יש בנכסים מחוברים לקרקעות – שמין לו. ולעיל מינה קתני: הכותב כל נכסיו לבנו צריך שיכתוב "מהיום ולאחר מיתה", ופירושה: הכותב כל נכסיו מהיום ולאחר מיתה לבנו, והלך אותו הבן ומכר הנכסים הללו בחיי אביו, ואחר זמן מת האב – זכה הלוקח במה שמכר לו בגופה של קרקע. ואם יש בנכסים פירות מחוברין – לא זכה הלוקח אלא בגופה של קרקע. אבל בפירות, אף על גב דמחוברים הן – ליורשין הן. לפיכך שמין אותן ללוקח, ונותן דמיהן ליורשין. **ומשני: כאן בבנו** – מתניתין – שכתב לבנו, ולא מכרן לאחר בחיי האב. דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, כדמפרש לקמיה, דלדעת כן אקני ליה גופא לאחר מיתה עם פירות המחוברין – דליזכי בהו איהו גופיה, ולא לדעת כן שיזכה בהן הלוקח מבנו בחייו. אי נמי, הבן עצמו לא אקני ללוקח, דהוא אחר, אלא הגוף ולא הפירות, אף על גב דמחוברין. **כאן באחר** – שמכרו הבן לאחר בחיי האב. והוא הדין אם כתבו האב לאחר מהיום ולאחר מיתה, שאין לו חלק במחוברין. **משנה** הניח **בנים גדולים וקטנים** – בדלא כתב נכסים מיירי. **מתפרנסין** – לבוש וכסות. **נזונין** – מזונות ממש. ולפי שפרנסת הגדולים מרובין מפרנסת הקטנים, ומזון הקטנים וטפולן מרובה משל גדולים, לכך הוצרך לומר שהקטנים מעכבין על הגדולים מלהתפרנס, והגדולים מעכבין על הקטנים מליזון מתפוסת הבית. אלא חולקין בשוה, ויתפרנס ויזון כל אחד מחלקו. **נשאו גדולים** – נשים, ועשו צרכי חופה מתפוסת הבית, לאחר מיתת אביהן קודם חלוקה – ישאו גם הקטנים כמו כן, קודם חלוקה. **ואם אמרו קטנים** – לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאים עתה כמו שנשאתם אתם בחיי אבינו. **אין שומעין להם אלא מה שנתן להם אביהם** – בחייו נתן, והכי מפרש לה בגמרא. הניח **בנות** – ולא בנים. **גדולות וקטנות כו'** – הכי מיפרשא כולה כדפרשינן גבי בנים. **נשאו גדולות** – לאחר מיתת האב – ישאו נמי קטנות. **וזה חומר בבנות** – היכא דבנות יורשות, מהיכא דבנים בנכסים מרובין, כדתנן בריש פירקין דלקמן: הבנים יירשו והבנות נזונות, דהכי הוה תנאי בתורה: בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי אינון מתזנן מנכסי כו'. **ואין נזונות מן הבנות** – הקטנות מן הגדולות. דבמקום שהן יורשות כל הנכסים – ליכא תנאי כתובה דמזון בנן נוקבן. **גמרא** גדול **אחי** – שנושא נותן בנכסים, ואיכא הנאה ליתמי כי מיכסי מלבושים נאים, כי היכי דלישתמעו מיליה. **מאי דעבד עבד** – ולא יטלו בנגדו. ומיהו, לכתחלה אין לבזבז בממון אחיו כל כך. **בשרבא** – אדם בטל, שאין להם ריוח בדבר. **מאי קאמר** – דמתניתין לפי משמעותה קשיא רישא לסיפא, דקתני רישא: נשאו גדולים – ישאו קטנים, והדר תני: אם אמרו קטנים, דמשמע: לא ישאו קטנים. ועמדה וניסת – והכניסה כל נכסיה לבעלה, כדרך נשואה. **בעל** לוקח הוי – מי שיוהדו רבנן בנכסי אשתו, בין בחייה בין לאחר מיתה, כדין לוקח או כדין יורש? ונפקא מינה לכל דיינין החלוקין בין מקח לירושה, כי הנך לקמן בשמעתין. **ישאו** קטנות **מבעל** – חלקם המגיעם, אלמא יורש הוי. **ישאו קטנות לבעל** – מממון אביהן המונח ועומד עדיין בתפוסת הבית, כנגד אותו ממון שנטלה הגדולה. ומקשינן: **והתני רבי חייא נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל** – אלמא מיד הבעל מוציאים. מכלל שהכניסה לו כל הממון, ואפילו חלק הקטנות. ושמע מינה, מדמוציאין מידו – דיורש הוה, דאי לוקח הוה – מלוה על פה הוא, ולא טריף ממשעבדי ומשני: לעולם לוקח הוי. מידו, מלוה בשטר היא דאי פרנסת הקטנות, דשאני פרנסת נשואין דאית ליה קלא וכמלוה בשטר דמיא, הלכך טריפא ממשעבדי, ומוציאין אפילו מיד הלקוחות. דגרסינן בפרק "מציאת האשה": האחין ששיעבדו – מוציאין אפילו מיד הלקוחות לפרנסה, ואין מוציאין למזונות, וכל שכן מן היורשין. ולעולם אימא לך לוקח הוי, ולענין לוותה ואכלה ונישאת – לא גבינן מבעל. **אמר ליה רב פפא לרבא** – דבעי למפשט מדרבי חייא יורש הוי. **לאו היינו דשלח רבין כו'** – ומהא איכא למפשט שפיר דיורש הוי: **אלמנתו נזונת** – בתנאי כתובתה, שכך כתב לה: ואת תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסיי כל ימי מיגר ארמלותיך. **ניסת הבת** – והכניסה הנכסים לבעלה – אלמנתו נזונת מנכסיה. **מתה הבת** – וירשה בעל. **אמר רב יהודה כו'** – אמורא הוא. **ואמרי אלמנתו נזונת** – דלעולם היא נזונת, עד שתנשא, או שתתבע כתובתה, או שירצו היורשין ליתן לה כתובתה. דדאמרינן בכתובות. **אי אמרת בשלמא** – בעל בנכסי אשתו אפילו בחייה יורש הוי, משום הכי קתני: נישאת הבת – אלמנתו נזונת מנכסיה. דאף על גב דמזון האשה והבנות לא טרפא ממשעבדי, דדיינו לקוחות, מיורשין מיהא גביא. **אלא אי אמרת לוקח הוי אמאי נזונת** – והתנן ב"הנזקין" (גיטין מח, ב): אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, מפני תקון העולם **והא תנן** – בבכורות. **שאין חוזרין** – לבעליהן, שאין חוזרין אלא ממכר. **הבכורה** – חלק בכורת הבכור, כדמפרש התם: מתנה קרייה רחמנא, "לתת לו פי שנים".

והיורש

וְהָא תַּנְיָא: שָׁמִין אֶת הַמְּחוּבָּרִין לַלּוֹקֵחַ אֲמַר עוּלָּא, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בִּבְנוֹ, כָּאן בְּאַחֵר, הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ. מִשְׁנָה הִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפַּרְנְסִין עַל יְדֵי הַקְּטַנִּים, וְלֹא הַקְּטַנִּים נִזּוֹנִין עַל הַגְּדוֹלִים, אֶלָּא חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. נָשְׂאוּ הַגְּדוֹלִים - יִשְׂאוּ הַקְּטַנִּים, וְאִם אָמְרוּ קְטַנִּים: הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂאתֶם אַתֶּם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם אֲבִיהֶם נָתָן. הִנִּיחַ בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת - אֵין הַגְּדוֹלוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת עַל יְדֵי הַקְּטַנּוֹת, וְלֹא הַקְּטַנּוֹת נִזּוֹנוֹת עַל הַגְּדוֹלוֹת, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה. נָשְׂאוּ גְּדוֹלוֹת - יִשְׂאוּ קְטַנּוֹת, וְאִם אָמְרוּ קְטַנּוֹת: הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׂאתֶם אַתֶּם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן. זֶה חוֹמֶר בְּבָנוֹת מִבְּבָנִים, שֶׁהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת עַל הַבָּנִים וְאֵין נִזּוֹנוֹת עַל הַבָּנוֹת. גְּמָרָא אֲמַר רָבָא: הַאי גְּדוֹל אַחֵי דִּלְבַשׁ וְאִיכַּסֵּי מִבֵּיתָא - מַאי דַּעֲבַד עֲבַד. - וְהָא אֲנַן תְּנַן: אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפַּרְנְסִין עַל הַקְּטַנִּים - מַתְנִיתִין בְּשִׂרְבָא. - שַׁרְבָא, פְּשִׁיטָא - מַהוּ דְּתִימְא: נִיחָא לְהוּ דְּלָא נִינְוַל, קָא מַשְׁמַע לָן. "נָשְׂאוּ גְּדוֹלִים יִשְׂאוּ קְטַנִּים". מַאי קָאָמַר? אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר: נָשְׂאוּ גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן - יִשְׂאוּ קְטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. אֲבָל נָשְׂאוּ גְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, וְאָמְרוּ קְטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן: הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׂאתֶם אַתֶּם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶן אֲבִיהֶן נָתָן. "הִנִּיחַ בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת". שְׁלַח לֵיהּ אַבּוּהּ בַּר גְּנִיבָא לְרָבָא, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ: לְוָתָה וְאָכְלָה וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת, בַּעַל לוֹקֵחַ הָוֵי אוֹ יוֹרֵשׁ הָוֵי? לוֹקֵחַ הָוֵי, וּמִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלְּקוּחוֹת. אוֹ דִּלְמָא יוֹרֵשׁ הָוֵי, וּמִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין? אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵינָא: נָשְׂאוּ גְּדוֹלוֹת - יִשְׂאוּ קְטַנּוֹת; מַאי לָאו נָשְׂאוּ גְּדוֹלוֹת לַבַּעַל - יִשְׂאוּ קְטַנּוֹת מִבַּעַל? - לָא, נָשְׂאוּ גְּדוֹלוֹת לַבַּעַל - יִשְׂאוּ קְטַנּוֹת לַבַּעַל. - אִינִי? וְהָא תְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: נָשְׂאוּ גְּדוֹלוֹת לַבַּעַל - יִשְׂאוּ קְטַנּוֹת מִבַّעַל - דִּלְמָא שָׁאנֵי פַּרְנָסָה, דְּאִית לַהּ קָלָא. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא, לָאו הַיְינוּ דִּשְׁלַח רָבִין בְּאִגַּרְתֵּיהּ: מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אַלְמָנָה וּבַת - אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו. נִשֵּׂאת הַבַּת - אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו. מֵתָה הַבַּת - אֲמַר רַב יְהוּדָה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי [בֶּן חֲנִינָא], עַל יְדֵי הָיָה מַעֲשֶׂה וְאָמְרוּ: אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא יוֹרֵשׁ הָוֵי, מִשּׁוּם הָכִי אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לוֹקֵחַ הָוֵי, אַמַּאי נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו? אֲמַר אַבָּיֵי: אִי לָאו דִּשְׁלַח רָבִין, אֲנַן לָא יָדְעִינַן? וְהָא תְּנַן, אֵלּוּ הֵן שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה,

והיורש

והתניא שמין – גרסינן. דברייתא היא בתוספתא דכתובות, כמו שפירש רבי שמעון. מתניתין בשרבא – בכל הספרים כתוב "שרבא" ברישׁ. ובערוך גרס "שדבא" בדלית. והוא לשון שקט, כמו "ותשקוט הארץ", ומתרגמינן: ושדיבת ארעא (שופטים ה). כלומר, אדם בטל ושקט אינו עוסק בכלום. וכן "יודע ציד איש שדה" ומתרגמינן: נחשדבן (בראשית כה) שהיה נח ושקט. וב"החובל" (בבא קמא צב, ב): מטייל ואזל דיקלא בישא לגבי קיני דשדבא.

והיורש

והיורש את אשתו — פירש בקונטרס: ואי הוי לוקח מחזיים — גם לאחר מיתה לא פקע, והוי לוקח. ואין נראה, דהא מחזיים אין לו אלא פירות ונראה לרבינו יצחק לפרש: דמבעיא ליה אם בעל יורש הוי אי לוקח הוי בין מחזיים בין לאחר מיתה, מדלא מפליג מידי. ופשיט מדרבין, דלכל הפחות הוי יורש לאחר מיתה, כדקאמר: מתה הבת — אלמנתו נזונת מנכסיו, אף על פי שהבעל יורשה. אבל מחזיים אין להוציא מדברוי דהוי יורש אף על גב דקאמר: נשאת הבת — אלמנתו נזונת, דהא אפילו הוי לוקח מחזיים קאמר שפיר דנזונת, שתוכל למכור הגוף מחזיים והפירות לאחר מיתה, כיון דבעל יורש הוי לכל הפחות לאחר מיתה. ולהכי קאמר ליה אביי: ואי לאו דשלח רבין לא הוה ידעינן דהוי יורש לאחר מיתה? והתנן, אלו שאין חוזרים ביובל: הבכורה והיורש את אשתו, אלמא דיורש הוי לאחר מיתה. **גבי** יובל שויהו רבנן כיורש — לאו דוקא נקט "שויהו רבנן", דהא כיון דאית ליה דאינה חוזרת ביובל — אית ליה דירושת הבעל דאורייתא. דהכי אמר בבכורות (נב, ב), וכן פירש בקונטרס. אלא "שויהו רבנן" — בעי למימר: הניחוהו להיות יורש, ולא עשאוהו לוקח.

התם אינהו אפסידו אנפשייהו כו' — תימה: דבפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צה, ב) אמר אביי: "נכסי לך ואחריך לפלוני", ומכרה ומתה — הבעל מוציא מיד הלקוחות, ו"אחריך" מיד בעל, ולוקח מיד "אחריך", ואוקימנא בידא דלוקח. ופריך התם: מאי שנא מהא דתנן דיעשו פשרה ביניהם? ומשני: התם אית ליה פסידא לבולהו, הכא לוקח הוא דאית ליה פסידא. פירוש, וכיון דאיכא פסידא דלוקח — שויהו רבנן בעל כיורש, ואין מוציא מיד לוקח. והשתא האמר הכא דאיהו דאפסיד אנפשיה, דלא הוה ליה למיזבן מאתתא דיתבא תותי גברא, לפי שהבעל יוציא מידו וכי תימא: התם לא אפסיד אנפשיה, שהוא סבור שלא יטול הבעל ממנו, לפי ש"אחריך" יוציא מידו — מכל מקום הרי יודע דיחזור והילה, ויצטרכו לעשות פשרה, ויריחו הבעל ואומר רבינו יצחק: דהתם לא אפסיד אנפשיה, לפי שסבור שיעשה פשרה עם "אחריך" ולא יגבה הבעל כלום. ואם תאמר: מאי שנא מהא דאמר התם לעיל: "נכסי לך ואחריך לפלוני" עמדה וניסת — בעל לוקח הוי ל"אחריך" במקום בעל כלום. אלמא, אף על גב דאיכא פסידא ל"אחריך" הוי בעל לוקח ויש לומר: דתמנה שאני, דאין כל כך פסידא אם לא יקבל במתנה. ואם תאמר: דאמר בריש "המפקיד" (בבא מציעא לה, א) שמו לה לאשה ואנסיבה, או שמו מינה ואנסיבא — בעל לוקח הוי ולא מיהדר כו', אף על גב דאיכא פסידא ללוה לא מיהדר ליה ארעא אף על פי דשומא הדרא לעולם ויש לומר: כיון דבדין לא הדר, אלא משום "ועשית הישר והטוב" — לא חשיב כל כך פסידא. עוד מקשים, דאמר ב"החובל" (בבא קמא פט, א): כי אתו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרו: תקנת אושא מתניתין היא: דעבד האשה פגיעתן רעה, אחרים שחבלו בהם חייבים הם שחבלו באחרים פטורין. ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא תזבין נכסי מלוג ותיתיב ליה משמע: הא איתא לתקנת אושא לא ליתיב ליה ולא מידי, ואמאי? הא לא תקנו רבנן דהוי לוקח אלא היכא דליכא פסידא לאחריני, אבל הכא איכא פסידא דנחבלים ויש לומר: דהתם מצי למפרך "ולטעמיך", אלא דבלאו הכי פריך שפיר. ולרבינו שמשון בן אברהם נראה דלא קשה מידי, דהא כיון דתקינו רבנן דבעל מוציא מיד הלקוחות לטובתו היכא דליכא פסידא לאחריני — לא פלוג, ותקנו דבכל מקום שאשה מוכרת הבעל מוציא, אפילו במקום שחבלה באחרים דאיכא פסידא דאחריני. כיון דלא שביחא מלתא שיהא פסידא דאחריני, לכך לא פלוג רבנן, ובכל מקום מוציא.

הדרן עלך יש נוחלין

מי שמת. והבנות יזונו — מה שהזכיר רבינו שמואל בן מאיר בהדי מזונות פרנסה — אין נראה לרבינו יהודה בן נתן. דהא מזונות היינו אכילה ושתיה, ופרנסה היינו מלבושין וצרכי הנשואין. ותרי מילי נינהו, כדאמר [בפרק "מציאת האשה"] (כתובות סח, ב): מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות, וקתני נמי: הבנות נזונות ומתפרנסות, וכן בכמה דוכתי משמע דתרי מילי נינהו. **אמר** רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון — בכתובות (קט, א) אמר: כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון — הלכה כמותו. אמר ליה רבא לרב נחמן: אפילו בברייתא כו'? מכל הדיא סוגיא משמע דהלכה כאדמון. ותימה: דדחיה בגמרא כולה שמעתא כרבנן דאדמון, ודלא כהלכתא. דאמר רבי (יוסי) [צריך להיות: אסי] אמר רבי יוחנן: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין וכו'. ובעיא נמי דרבי ירמיה מרבי אבא הויא אליבא דרבנן. ואמר נמי בסוטה (כא, ב): היכי דמי רשע ערום? אמר רבי (יוסי) [צריך להיות: אסי] אמר רבי יוחנן — זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטין. ורבינו חננאל והלכות גדולות ורב אלפס פסקו כרבנן דאדמון, משום דשמעתין דהכא כוותייהו אזלא. ורבינו תם אומר דאדמון לא פליג ארבנן, אלא שמתמיה על התקנה שתקנו נכסים מועטין, אבל מכל מקום כרבנן סבירא ליה. ולא משמע הכי, מדקאמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון.

1 וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָשְׁתָּא דִּשְׁלַח מִי
2 יָדְעִינַן? הָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: בְּאוּשָׁא הִתְקִינוּ,
3 הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה נִכְסֵי מְלוֹג בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וּמֵתָה - הַבַּעַל
4 מוֹצִיא מִיַּד הַלְּקוֹחוֹת אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: בַּעַל -
5 שֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן כְּיוֹרֵשׁ וְשֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן כְּלוֹקֵחַ, וְהֵיכָא דְּטָבָא
6 לֵיהּ עֲבֵדוּ לֵיהּ; גַּבֵּי יוֹבֵל שֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן כְּיוֹרֵשׁ מִשּׁוּם
7 פְּסִידָא דִּידֵיהּ, גַּבֵּי דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן
8 כְּלוֹקֵחַ מִשּׁוּם פְּסִידָא דִּידֵיהּ, גַּבֵּי דְּרַבָּן מִשּׁוּם פְּסִידָא
9 דְּאַלְמָנָה שֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן כְּיוֹרֵשׁ. -וְהָא גַּבֵּי דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי
10 חֲנִינָא דְּאִיכָּא פְּסִידָא לְלָקוֹחוֹת, שֶׁיְּוִיהוּ רַבָּנַן כְּלוֹקֵחַ
11 - הָתָם אִינְהוּ אַפְסִידוּ אַנַּפְשַׁיְּיהוּ, כֵּיוָן דְּאִיכָּא בַּעַל,
12 לָא אִיבְּעֵי לְהוּ לְמִיזְבַּן מֵאִיתְּתָא דְּיָתְבָא תּוֹתֵי גַּבְרָא.

הדרן עלך יש נוחלין

13
14 **מִי** שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרוּבִּין
15 - הַבָּנִים יִירְשׁוּ וְהַבָּנוֹת יְזוֹנוּ, נְכָסִים מוּעָטִין
16 - הַבָּנוֹת יְזוֹנוּ וְהַבָּנִים יִשְׁאֲלוּ עַל הַפֶּתְחִים; אַדְּמוֹן
17 אוֹמֵר: בְּשֵׁבִיל שֶׁאֵנִי זָכָר הִסְפַּדְתִּי? אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל:
18 רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן. **גְּמָרָא** וְכַמָּה מְרוּבִּין?
19 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּדֵי שֶׁיִּזּוֹנוּ מֵהֶן אֵלּוּ וְאֵלּוּ
20 שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. כִּי אֲמַרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר:
21 זוֹ דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בַּר רַבִּי, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים:
22 כְּדֵי שֶׁיִּזּוֹנוּ מֵהֶן אֵלּוּ וְאֵלּוּ עַד שֶׁיִּבָּגְרוּ. אִיתְּמַר נָמִי:
23 כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לֵהּ אָמַר רַבָּה
24 בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שֶׁיִּזּוֹנוּ מֵהֶן אֵלּוּ
25 וְאֵלּוּ עַד שֶׁיִּבָּגְרוּ - הֵן מְרוּבִּין, פָּחוֹת מִכָּאן - הֲרֵי
26 אֵלּוּ מוּעָטִין. -וְאִי לֵיכָּא לְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עַד שֶׁיִּבָּגְרוּ,
שקלי

מִשְׁנָה מְרוּבִּין — מפרש בגמרא. **וְהַבָּנוֹת יְזוֹנוּ** — מזונות ופרנסת נשואין, עד דתבגרן או עד דתנסבן לגוברין, כדתנן בכתובות (נב, ב. נג, ב). **יִשְׁאֲלוּ** — יחזרו על הפתחים. **בִּשְׁבִיל שֶׁאֵנִי זְכַר הִסְפַּדְתִּי** — בתמיה. ובגמרא מפרש מאי קאמר. אלא לא אפסיד, ונזונים יחד. **אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל כו'** — והכי הלכתא כאדמון, דאמר בפרק בתרא דכתובות: כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון — הלכה כמותו. **גְּמָרָא כְּדֵי שֶׁיִּזּוֹנוּ** — פרנסה ומזונות. **אֵלּוּ וְאֵלּוּ** — בנים ובנות. **כִּי אֲמַרִיתָהּ** — אחר פטירתו של רב, ובאתי ללמוד קמיה דשמואל. **עַד שֶׁיִּבָּגְרוּ** — שכך התנה להן אביהן עד דתבגרן או דנסבן דאמר בכתובות. ואינך מועטין, ויזונו הבנות עד שיבגרו, והמותר לבנים כדמפרש ואזיל.
שקלי

ונכסי מלוג הן נכסים שנפלו לה מבית אביה, או שהכניסה קרקעות שלא נשומו בכתובתה, ולא קיבל בעל עליו אחריות, ואוכל פירותיהן בחייה בתקנת חכמים תחת פרקונה. ולהכי מיקרי מלוג — שמולגן ומחסרן בעל, שאוכל הפירות במליגת הראש. **אי אמרת בשלמא** לוקח שויוהו — רבנן, משעה שנשאה — משום הכי מפיק, דלוקח ראשון הוי. אלא אי אמרת בעל בנכסי אשתו יורש משעת נשואין — אמאי מפיק? למה תקנו באושא שהבעל מוציא? והלא האשה שהיא מורשת אותו מכרה, ואין כח ביורשין לירש מה שמכר אביהן אלא ודאי מדתקנו שהבעל מוציא, כך היה עיקר תקנת אושא — שיהא הבעל לוקח בנכסים משעה שנשאה, והלכך מוציא, שהרי קדם מקחו למקחן של לקוחות. **אלא אמר רב אשי כו'** — לתרץ על כל אלו הדברים, שיש מקומות שעשאוהו כיורש, ויש מקומות שעשאוהו כלוקח. **והיכא דטבא ליה כו'** — כדמפרש ואזיל. **גבי יובל כו' משום פסידא דידיה** — דלא תהדר ביובל למשפחת אשתו. **גבי דרבין** — אף על גב דאיכא פסידא דידיה — חיישינן לפסידא דאלמנה, שמאחר שקדם תנאי מזונותיה לנשואין — לא טוב לנו להפסידה בידים. **דאיכא פסידא** דלקוחות — אמאי לא חיישינן, כי היכי דחיישינן לפסידא דאלמנה? **דיתבא תותי גברא** — וראוי ליורשה כשתמות, ואלו הערימו להוציאם מידו — הלכך יפסידו. ולענין שאילתא דשאילנא, פירש רבינו חננאל, ורואה אני את דבריו: לוותה ואכלה ועמדה וניסת — מסתברא דכיורש הוי, משום פסידא דמלוה. וכן סוגיא דשמעתא, דכל דאיכא פסידא, בגון פסידא דאלמנה, דליכא למימר איהו דאפסיד אנפשיה — שויוהו רבנן כיורש.

הדרן עלך יש נוחלין

שקלי להו בנות לכולהו — בתמיד. דכיון דקרית להו מועטין — אם כן לא יטלו בהן כלום הבנים, דהא תנא במתניתין גבי נכסים מועטין: הבנים ישאלו על הפתחים **והשאר לבנים** — והאי דקתני ישאלו על הפתחים — היינו משהוציאו אותו השאר בהוצאת מזונות. מכאן ואילך, הבנות יזונו עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. **פשיטא מרובין ונתמעטו** — בשעת מיתת דיו מרובין, ועכשיו הוקירו מזונות או נתקלקלו הבנכסים וחסרו, ואין בהן כדי מזון אלו ואלו עד שיבגרו. **כבר זכו בהן יורשין** — בשעת מיתת אביהן, וקרינא בהו נכסים מרובים. ויקחו הבנות חלקן המגיעם כפי שומא של שעת מיתת אביהן, והבנים יירשו חלקם שהיה מגיעם באותה שעה, וכל מה שחסרו הנכסים — חסרו לבנות ולבנים, לכל אחד כפי חלקו הראוי לו. **ונתרבו** — שהוזלו מזונות. **מהו** — מי מטי רווחא לבנים, ויטלו מותר נכסים העודף מכדי מזונות בנות עד שיבגרו? **יתומים שקדמו** — קודם שהעמידו בנות בדין, ומכרו אפילו בנכסים מועטין. מה שמכרו מכרו — דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, וכל שכן בנכסים מרובין, כדאמר בכתובות: האחים ששעבדו — מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. שמע מינה, כיון שאם מכרו מכירתן מכירה — יש להן תפיסת יד בנכסים, ואם נתרבו — יש להן חלק בהן, וזכותם בהן עומדת. אלמנתו מהו שתמעט בנכסים — מי שמת והניח בנים ובנות, והניח נמי אלמנתו, וצריכה נמי מזונות כל ימי מיגר ארמלותה, ואין כאן נכסים אלא כדי מזון הבנים והבנות עד שיבגרו. מי אמרינן: כיון דאית לה מזוני — ממעטא, ולא מיקרו נכסים מרובין. ומפרישין מהנכסים מזון האשה והבנות עד שיבגרו, והמותר לבנים, דהא מועטין נינהו, ולאחר שיוציאו המותר — ישאלו על הפתחים. או דלמא: כיון דאילו מינסבא לבעל לית לה מזוני — לא ממעטא, וכמאן דליתא דמיא, ומוציאין מן הנכסים לבנות כדי מזונן עד שיבגרו, וכל השאר יירשו הבנים כדין נכסים מרובין. דהא אלמנה לא ממעטא להו, וקרינן בהו "הבנים יירשו והבנות יזונו". ומחלק הבנות לא תזון האלמנה עמהם. והיינו דאיכא בין ממעטא ללא ממעטא, דאי ממעטא — הבנים ישאלו והאלמנה תזון, ואי לא ממעטא — יזונו יחד האלמנה והבנים. אבל הבנות אין להן להפסיד במזונותיהם כלל, בין ממעטא בין לא ממעטא, דהא בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין תנן: הבנות יזונו. אי נמי, היכא דלא ממעטא — מיקרו נכסים מרובין. ואף על פי שנתעבבה היום או למחר מלינשא — הרי הוא כמרובין ונתמעטו, דאמרינן: כבר זכו בהן יורשין, ויזונו שלשתן יחד, בנים ובנות ואלמנה. כן נראה שיטה זו בעיני. **בת אשתו** — מי שקיבל עליו בשעת נשואין לזון בת אשתו מאיש אחר חמש שנים, ומת, ומוטל על היורשין לזונה. **כיון דאף על גב דמינסבא אית לה מזוני** — עד חמש שנים מן היורשין, שהרי חוב הוא שנתחייב לה אביהן — ממעטא, ויזונו היא והבנות, והבנים ישאלו. **לא ממעטא** — ומיקרו מרובין בשעת מיתה ונתמעטו אחרי כן, וכבר זכו יורשין. והבנות יזונו עד בגר, ואותה הבת תזון עמהן. **בעל חוב מהו שימעט** — אם אין נכסים אלא כדי החוב ומזון הבנות, מי אמרינן דממעטי, והבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. או לא ממעט, ויזונו בנים ובנות עד שעת טריפת בעל חוב. וכשיטרוף, אם יש מותר — יזונו בנות עד בגר, ואם לאו — יפסידו.

בת

1 שָׁקְלִי לְהוּ בְּנוֹת לְכוּלְהוּ? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: מוֹצִיאִין
2 לָהֶן מְזוֹנוֹת לַבָּנוֹת עַד שֶׁיַּבְּגְרוּ, וְהַשְּׁאָר לַבָּנִים.
3 פְּשִׁיטָא, מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין.
4 מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ מַאי? בִּרְשׁוּת יוֹרְשִׁין קַיְימִי, הִלְכָּךְ
5 בִּרְשׁוּת יוֹרְשִׁין שָׁבוּת, אוֹ דִּלְמָא סַלּוּקֵי מִסַּלְקֵי יוֹרְשִׁין
6 מְהַכָּא? - תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי
7 יוֹחָנָן: יְתוֹמִין שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בְּנְכָסִים מוּעָטִין - מַה
8 שֶׁמָּכְרוּ מָכְרוּ. יֵתִיב רַבִּי יִרְמְיָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ
9 וְקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ: אַלְמָנָתוֹ מַהוּ שֶׁתְּמַעֵט בַּנְּכָסִים?
10 מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאִית לָהּ מְזוֹנֵי - מְמַעֲטָא, אוֹ
11 דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִנַּסְבָא לֵית לָהּ, הָשְׁתָּא נַמִּי לֵית
12 לָהּ? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִנַּסְבָא לֵית
13 לָהּ הָשְׁתָּא נַמִּי לֵית לָהּ, בַּת אִשְׁתּוֹ מַהוּ שֶׁתְּמַעֵט
14 בַּנְּכָסִים? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּכִי מִנַּסְבָא נַמִּי אִית לָהּ -
15 וּמְמַעֲטָא, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִילּוּ מָתָה לֵית לָהּ - וְלָא
16 מְמַעֲטָא? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִילּוּ מָתָה לֵית
17 לָהּ וְלָא מְמַעֲטָא, בַּעַל חוֹב מַהוּ שֶׁיְּמַעֵט בַּנְּכָסִים? מִי
18 אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּכִי מֵיֵית נַמִּי אִית לֵיהּ - מְמַעֵט, אוֹ
19 דִּלְמָא כֵּיוָן דְּמִסְתַּפְּרֵי גּוּבְיֵינָא לָא מְמַעֵט? וְאִיבָּא דְּבָעֵי
20 לָהּ לְאִידָךְ גִּיסָּא: בַּעַל חוֹב מַהוּ שֶׁיְּמַעֵט בַּנְּכָסִים?

יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין — פירש בקונטרס: שקדמו ומכרו קודם שעמדו בדין לגבות לבנות נכסים מועטין. ומיהו, לרבינו יצחק נראה: דאפילו כבר תפסו הבנות או הגבו להם בית דין, אם מכרו אחים — מכור. וכן משמע ביבמות בפרק "אלמנה" (סז, ב) דקאמר התם, רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: הבת מאכלת, והבן אינו מאכיל. מאי שנא בן דאין מאכיל — מפני חלקו של עובר, בת נמי לא תאכיל מפני חלקו של עובר אמר רב אסי: הכא בנכסים מועטין עסקינן, וכגון דאיכא בן בהדה דהאי בת. דממה נפשך, אי ההיא דמיעברא ביה בן הוא — לא עדיף מהאי דקאי, ואי בת היא — אמאי קא אכלה בתקנתא דרבנן? כל כמה דלא נפקא לאויר העולם — לא תקינו ליה רבנן. ופריך: במאי אוקימתה — בנכסים מועטין, והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין כו'. ומאי קושיא? ולוקמה כגון שתפסו כבר הבנות, או שהגבו להם בית דין, דאין יכולין למכור אלא משמע דלעולם יכולין למכור. וקצת יש לדחות, דנהי דיכולין בית דין לגבות חלק של בת עומדת, חלק של עובר שיש לחוש שמא היא בת — אין יכולין לגבות, כיון שלא יצאת לאויר העולם, ואותו חלק יכולין האחין למכור. ומיהו, אין נראה לדחות כן. ועוד ראיה: דאמר בפרק "הנושא" (כתובות קג, א) אמר רב נחמן: יתומים שקדמו ומכרו מדור האלמנה — לא עשו ולא כלום. ומאי שנא מדרבי אסי אמר רבי יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו? התם לא תפסי מחיים, הכא תפסה מחיים. משמע כיון דלא תפסי מחיים, אף על גב דתפסי לאחר מיתה — לא היה מועיל כלום, אלא מה שמכרו מכרו. והא דאמר בפרק "נערה" (שם נא, א) רבי שמעון בן אלעזר אומר: נכסים שיש להן אחריות מוציאין לבנים מן הבנים, ולבנות מן הבנות כו', אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין. מכל מקום, אף על גב דאין מוציאין, אם מכרו — מכרו. והשתא אתי שפיר, דבכל ענין משמע. דפשיטא דמועטין ונתרבו זכו בהם יורשין אפילו כבר תפסו וגבו להם בית דין, דאי לאו הכי — אבתי הוה ליה למיבעי במועטין ונתרבו וכבר תפסו או הגבו להם בית דין מאי? ואם תאמר: כיון דבנכסים מועטין נמי מה שמכרו מכרו אפילו כבר תפסו, מה חילוק יש בין נכסים מרובין לנכסים מועטין? דבנכסים מרובין נמי נראה שאין מותרין למכור ולהפקיע מזונות ויש לומר: דיש חילוק, דבנכסים מרובין יכולין למכור לצורך גדול, אבל בנכסים מועטין — אין יכולין למכור כלל לכתחלה. ועוד: דמרובין ונתמעטו יזונו הבנים עם הבנות, ובנכסים מועטין לא יזונו כלל. **מה** שמכרו מכרו — ואם תאמר: דהכא אמרינן דבין מרובין ונתמעטו ובין מועטין ונתרבו זכו בהם היורשים. ובפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות עצא, א) גבי כתובת בנין דרברי, אמר: פשיטא מרובין ונתמעטו — כבר זכו בהן יורשין. פירוש: יורשי כתובה הגדולה. מועטין ונתרבו מאי? תא שמע: דהנהו בני צרצור מועטין ונתרבו הוו, אתו לקמיה דרב עמרם, אמר לה: זילו פייסינהו, ואי לא כר', עד דאתו לקמיה דרב נחמן, אמר: כשם שמרובין ונתמעטו כבר זכו בהם יורשין — כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין. ופירש בקונטרס: זכו בהן יורשין של כתובה הקטנה. ופליג רב נחמן ארב עמרם, דאמר זילו פייסינהו, דמשמע לבני קטנה אמר לפייס בני הגדולה, דאי לבני הגדולה אומר — לא דוה שייך לשון פיוס, כיון דמן הדין שקלי בני הקטנה בנחלה גמורה דאורייתא ולא קשיא מידי, דהכא יד הבנים לעולם על העליונה, כדי להעמיד נחלה דאורייתא. ועוד: דהכא לא פקע כח היתומים מעולם, כדקאמר: מה שמכרו מכרו. ולרבינו יצחק נראה: דהא דקאמר התם רב נחמן כו' מועטין ונתרבו זכו בהם יורשין — היינו יורשי כתובה הגדולה, ויטלו אלו כתובת אמם ואלו כתובת אמם, מדלא קאמר "כבר זכו בהן יורשין". וקשיא: דאם כן התם אוזלינן לעולם בתר תקנתא דרבנן שתתקיים כתובת בנין דכרין, והכא אזלינן בתר מעיקרא ויש לומר: דהתם לא מיעקרא כולי האי נחלה דאורייתא, דהרי מכל מקום כולן יורשין, אף על פי שאין נוטלין בשוה. אבל הכא — מיעקרא לגמרי. **מי** אמרינן כיון דאילו מינסבא לית לה לא ממעטא — תימה לרבינו יצחק: היאך טועה לומר כן? והא בת נמי, אי מינסבא לית לה, כדתנן: "דתהון מתזון עד דתלקחן לגוברין". ומאי קאמר נמי: בעל חוב מיחסר גובייניא, ואי מתה נמי ליתא לה, כמו בת אשתו ועוד: אי באלמנה שייך נכסים מועטין — מה שיעור יהיה? דבשלמא בבנות יש שיעור למאן דאמר עד שיבגרו, אבל באלמנה לא שייך בגרות, ועד מתי יהיו נכסים מועטין? ונראה לפרש: דודאי אם אין כאן אלא אלמנה אצל הבנים — שניהם שוין בנכסים. וכן אם אין כאן אלא אלמנה ובנות. דלא תקנו נכסים מועטים אלא לבנות שהן יוצאי יריכו והם בנות ירושה במקום שאין בנים, ואף על גב

דמיחסרא

דמיחסרא גובייניה, ואי מינסבא לית לה. אבל לאלמנה אצל הבנים או אצל בנות — לא רצו חכמים לתקן דין נכסים מועטים אצל האלמנה, שלא רצו לעקר דין ירושה מן הבנים אצל האלמנה. והשתא מיבעי ליה, כשיש בנים ובנות, שיש כבר דין נכסים מועטין בשביל בנות, אם ממעטא נמי אלמנה. (הג"ה. וכן כתוב בתוספות: ותיזון האלמנה עם הבנות. או דלמא כיון דאי מינסבא לית לה מזוני — השתא נמי לית לה, אלא הכל יהיה לבנות. ואי ממעטא — מכל מקום לא תיזון האלמנה עמהן אלא עד שיגברו הבנות. עד כאן. הג"ה). והא דקאמר בסמוך דאלמנה אצל הבת אלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים — היינו שיש שם בנים עם הבנות, שיש כאן דין נכסים מועטים אצל בנות. אבל אי ליתנהו לבנים — לא תטול האלמנה כלום יותר (מהבת). (ולכאורה היה נראה לפרש דאי ממעטין — אין לבנים כלום, כיון שאין שם עודף על מזונות אלמנה ובנות עד שיגברו הבנות. אבל אי לאו ממעטין — ניזונות שלשתם. אבל בתוספות כתוב כאשר כתבתי בפנים. עד כאן. הג"ה). ואומר רבינו יצחק שכן משמע בירושלמי, כדקאמר התם: אלמנה ובנות — שתיהן שוות, אלמנה ובנים — שניהם שוים. פירוש: לענין מזונות אין האלמנה דוחה את הבנות, ולא בנות דחות את האלמנה. ופעמים שהאלמנה דוחה את הבנות על ידי הבנים. וכשם שדוחה האלמנה את הבנות על ידי הבנים, כך דוחה את הבנים על ידי בנות כו'. ויש לדקדק על לשון הירושלמי. ומכל מקום משמע שרוצה לומר כן.

אלא מעתה מאן דעסיק באורייתא הוא דירית — ואף על פי דאמרינן לקמן (קמא, א): מצוה לזון את הבנות, וקל וחומר הבנים העוסקין באורייתא — היינו לענין מצוה, אבל לענין דינא — אין לחלק בין עסקי באורייתא ללא עסקי. אלא

בַּת אִשְׁתּוֹ מַהוּ שֶׁתִּמְעָט בַּנְּכָסִים? אַלְמָנָתוֹ מַהוּ שֶׁתִּמְעָט בַּנְּכָסִים? אַלְמָנָתוֹ וּבַת אֵי זֶה מֵהֶן קוֹדֶמֶת? אָמַר לֵיהּ: זִיל הָאִידָּנָא וְתָא לְמָחָר. כִּי אֲתָא, אֲמַר לֵיהּ: פְּשׁוֹט מִיהַת חֲדָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַבִּי אַסִי: עָשׂוּ אַלְמָנָה אֵצֶל הַבַּת כְּבַת אֵצֶל הָאַחִין בִּנְכָסִים מוּעָטִין, מַה בַּת אֵצֶל אַחִין - הַבַּת נִיזּוֹנֶת וְהָאַחִין יִשְׁאֲלוּ עַל הַפִּתְחִים, אַף אַלְמָנָה אֵצֶל הַבַּת - אַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת וְהַבַּת תִּשְׁאַל עַל הַפִּתְחִים. "אַדְמוֹן אוֹמֵר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָקָר הִפְסַדְתִּי"? וכו'. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָקָר, וְרָאוּי אֲנִי לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה הִפְסַדְתִּי? אָמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, מַאן דְּעָסֵיק בַּתּוֹרָה הוּא דְּיָרִית, דְּלָא עָסֵיק בַּתּוֹרָה לָא יָרִית? אֶלָּא אַמַּר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָקָר, וְרָאוּי אֲנִי לִירַשׁ בִּנְכָסִים מְרוּבִּין - הִפְסַדְתִּי בִּנְכָסִים מוּעָטִין? **מִשְׁנָה** הַנִּיחַ בָּנִים וּבְנוֹת וְטוּמְטוּם, בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרוּבִּין - הַזְּכָרִים דּוֹחִין אוֹתוֹ אֵצֶל נְקֵבוֹת, נְכָסִים מוּעָטִין - הַנְּקֵבוֹת דּוֹחוֹת אוֹתוֹ אֵצֶל זְכָרִים. הָאוֹמֵר: "אִם תֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר יִטּוֹל מָנֶה", יָלְדָה זָכָר - יִטּוֹל מָנֶה; "נְקֵבָה מָאתַיִם", יָלְדָה נְקֵבָה - נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; "אִם זָכָר מָנֶה, אִם נְקֵבָה מָאתַיִם", וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - זָכָר נוֹטֵל מָנֶה, נְקֵבָה נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; יָלְדָה טוּמְטוּם - אֵינוֹ נוֹטֵל. אִם אָמַר "כָּל מַה שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי יִטּוֹל" - הֲרֵי זֶה יִטּוֹל; וְאִם אֵין שָׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל. **גְּמָרָא** דּוֹחִין אוֹתוֹ, וְשָׁקִיל כֻּבְּתָא? הָא קָתָנֵי סֵיפָא: יָלְדָה טוּמְטוּם - אֵינוֹ נוֹטֵל אָמַר אַבָּיֵי: דּוֹחִין אוֹתוֹ וְאֵין לוֹ. וְרָבָא אָמַר: דּוֹחִין אוֹתוֹ וְיֵשׁ לוֹ, וְסֵיפָא - אֲתָאן לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא יָלְדָה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין קְדוּשָׁה חֲלָה עֲלֵיהֶן. מֵיתִיבֵי: טוּמְטוּם יוֹרֵשׁ כֻּבָּן וְנִיזּוֹן כֻּבְּתָא; בִּשְׁלָמָא לְרָבָא, יוֹרֵשׁ כֻּבָּן - בִּנְכָסִים מוּעָטִין, וְנִיזּוֹן כֻּבְּתָא - בִּנְכָסִים מְרוּבִּין, אלא

בת אשתו מהו — אם תמצא לומר בעל חוב ממעט, הני מילי דאף על גב דאילו מיית — אית ליה. אבל בת אשתו, דלית לה אי מייתא, מי ממעטא? **אלמנתו ובת** — ואין כאן אלא מזון אחת מהן, ושתיהן תובעות מזונות בתנאי כתובה. הלכך, כיון דתרוייהו בתקנתא דרבנן אכלי, איזו תקדום? **תפשוט מיהא חדא** — אלמנתו ובת. **מאי קאמר** — מאי יפוי כח יש לזכר במזונות במקום אחר יותר מנקבה, דקאמר: בשביל שאני זכר וזכותי גדול הפסדתי? **מאן דעסיק כו'** — כלומר, מי שיש לו שני בנים, אחד עוסק בתורה ואחד אינו עוסק — וכי אבד זכותו בירושתו בשביל שאינו עוסק? **ויפה כחי בנכסים מרובין** — שאני יורש הכל, אפילו מאה מנה, ואין לנקבה כי אם מזונות. **משנה** **וטומטום** — אטום, אינו ניכר בו לא זכרות ולא נקבות, וספק זכר ספק נקבה הוא, ואיכא למאן דאמר נמי ספק בריה הוא. ודוחין אותו, ואין לו לא בזכר ולא בנקבה. **הזכרים דוחין אותו** — ליזון ולא לירש, דאמרי ליה: אייתי ראיה דזכר את ותירש עמנו, לך אצל נקבות. ומיהו, איכא למאן דאמר בגמרא דאפילו בנקבות לא שקיל, דאינו לא זכר ולא נקבה. והאי דנקט לישנא דזכרים דוחין — היינו משום דבעי למישקל בזכרים, להיות ידו על העליונה, ואינהו דחו ליה מיניידהו, לומר: לך אצל נקבות, אף על פי שגם הנה ידחוהו. האומר אם ילדה כו' — מחלק בנסיו היה, ומצוה לקיים דברי המת. אי נמי, בריא וזיכה לו על ידי אחר. ואף על גב דאמר רב הונא המזכה לעובר לא קנה — הא פרכינן לה ממתניתין בגמרא, ולא מתרץ ליה. **האומר ילדה אשתי זכר יטול מנה** — אותו הזכר לבשיולד. ואירע המעשה שילדה זכר — נוטל כדקאמר אביו. **נקבה מאתים** — ובגמרא פריך: למימרא דברתא עדיפא ליה מברא? **הכי גרסינן: אם זכר מנה אם נקבה מאתים וילדה זכר ונקבה זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתים** — יש מפרשים שילדה שניהן ביחד, הזכר והנקבה, ויטול הזכר מנה והנקבה תטול מאתים, כדקאמר האב: אם זכר מנה אם נקבה מאתים. ולאו מלתא היא, שהרי לא אמר האב "אם ילדה זכר ונקבה", ולא אסיק אדעתיה בלידת תאומים. אלא הכי קאמר: אם זכר מנה, אם נקבה מאתים. דמשמע — אם זכר לבדו בלא נקבה, או נקבה בלא זכר. וכיון דהכי הוא — לא יטול כלום הבן והבת אם נולדו תאומים.

בדאמרינן בגמרא: והא זכר ונקבה לא קאמר, שמא לא היה חפץ בלידת תאומים. אי נמי, אין לידת תאומים בכלל "אם זכר אם נקבה", דמשמע: אם זכר לבדו אם נקבה לבדה. אלא הכי פירושו: האומר "אם זכר ילדה אשתי יטול אותו העובר מנה, אם נקבה ילדה אשתי תטול מאתים", וילדה זכר ונקבה, כלומר זכר או נקבה, כדקאמר האב — זכר נוטל מנה אם יולד זכר, נקבה נוטלת מאתים אם יהיה העובר נקבה. ולאשמועינן אתא, שאילו לא פירש אלא אחד מהם כדקתני רישא, או זכר בלא נקבה או נקבה בלא זכר, וילדה אשתו מה שלא אמר — לא יטול העובר כלום. אלא השתא שגילה דעתו על לידת זכר ועל לידת נקבה — כל מה שתלד האשה יטול, בין זכר בין נקבה. ומיהו, אם ילדה זכר ונקבה תאומים — לא יטלו כלום, כדמוכח בגמרא, ובדפרישית לעיל. כן נראה בעיני, ועיקר. **ילדה טומטום אינו נוטל** — דבְרִיָּה בפני עצמה חשיב ליה, לא זכר ולא נקבה, כדמפרש בגמרא. **הרי זה יטול** — הטומטום. **ואם אין שם יורש אלא הוא** — אותו הטומטום. **יורש את הכל** — ואף על גב דבריה הוא, הני מילי היכא דאיכא בנים ובנות ודוחין אותו בנים אצל בנות והבנות אצל בנים, ואין לו לא כבן ולא כבת, כדאמר אביי בגמרא משום דבריה הוא. אבל היכא דליכא יורש אלא הוא, לא נפיק מכלל "בן אין לו" — עיין עליו, "אם אין לו בת" — עיין עליה. אי נמי, משום דקרינא ביה "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה". **גמרא** **ושקיל כבת** — בתמיה. דקתני: דוחין אותו אצל נקבות, ומשמע דשקיל מזונות כבת נקבה. **והא קתני סיפא** — גבי האומר "אם ילדה אשתי" כו' — ילדה טומטום אינו נוטל לא כבן ולא כבת. דבריה הוא, ואינו לא זכר ולא נקבה. והוא הדין לענין ירושה **אמר אביי דוחין אותו** — אצל נקבות, ואין לו עם נקבות, שגם הן ידחוהו אצל זכרים. **רבא אמר דוחין אותו ויש לו** — ממה נפשך, דספק זכר ספק נקבה הוא, ויטול כפחות שבהן, דלא בריה הוא. וסיפא דקתני: נכסין מועטין נקבות דוחין אותו אצל זכרים — על ברחין דוחין אותו ואין לו קאמר. וסיפא דמקשת לי מינה דחשיב ליה בריה — אתאן לרבן שמעון בן גמליאל, דתנן במסכת תמורה בפרק "כיצד מערימין": מבכרת שהיתה מעוברת, אומר: מה שבמעיה של זו, אם זכר — עולה, אם נקבה — שלמים, ילדה שני זכרים — אחד מהם יקרב עולה, ודמיהן חולין. ילדה שתי נקבות — אחת מהן תקרב שלמים, והשניה תמכר לחייבי שלמים, ודמיה חולין. ילדה טומטום ואנדרוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושה חלה עליהן. דבריה הוא, דאינו לא זכר ולא נקבה, והלכך לא יחול עליהן קדושת שלמים ועולה במעי אמן, ולא קדושת בכור בפטירת רחם. דלא קרינא ביה "הזכר תקדיש". ומתניתין נמי דקתני: ילדה טומטום אינו נוטל — לרבן שמעון בן גמליאל הוא, דחשיב ליה בריה. **מיתיבי טומטום יורש כבן וניזון כבת** — מי שמת והניח נכסים. יורש **כבן כו'** — כדמפרש ואזיל. **בשלמא לרבא** — דחשיב ליה ספק, הכי פירושה: בזמן שהנכסים מועטין יורש כבן, כאחד מן הבנים, שלא יטול כלום. דכיון דספק הוא — לא עדיף מבנים דשואלין על הפתחים, שהנקבות דוחות אותו אצל הזכרים, ואין לו. דאמרי ליה: אייתי ראיה דנקבה את, ושקול כמונו. **וניזון כבת בנכסים מרובין** — ממה נפשך, שהזכרים דוחין אותו אצל הנקבות, ויש לו מזונות ממה נפשך, דרבא.

אלא

אלא לאביי – דאמר: אינו נוטל כלום לא עם בנים ולא עם בנות, מאי נזון כבת? **ולישמעיניה מאי יורש כבן** – דקתני רישא? והלא על כרחך יורש כבן ואין לו מבעי ליה לפרושי סיפא נמי לא שנא. **למימרא דבת עדיפא ליה מברא** – דיהיב לה לנקבה מאתים זוז, דהיינו שני מָנִין. **שנאמר** – "ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו". לענין נחלה כן עדיף ליה – דיקרא שם המת על נחלתו. אבל דבת מסָבָּת נחלה ממטה למטה אחר. **בתו עדיפא** – שאינה יכולה לחזור אחר מזונותיה כזכר. **ושמואל אמר** – מתניתין במבכרת, דבת עדיפא ליה, כדמפרש טעמא לקמן ואזיל. **דמרביא** = מגדלת. **אמר רב חסדא לדידי בנתן עדיפן לי** – אית דמפרשי לדרב חסדא במבכרת, כשמעתין. אך הלשון מדקאמר "לדידי" — אינו מוכיח כך. ונראה בעיני שלא נתקיימו לו בנים כי אם בנות, לכך מתאוה היה לבנות. ולא נתיישב לי יפה דעתו של רב חסדא. והא מני רבי יהודה היא — מתניתין רבי יהודה, שחפץ בהרווחה דבת, כדמפרש לקמיה, דלא ליתזלו. **הכי גרסינן: דתניא מצוה לזון את הבנות כו'** — ברייתא היא בכתובות בפרק "נערה שנתפתתה". מצוה לזון משום "ומבשרך לא תתעלם". ומיהו, חובה הוא דליכא, כדתנן התם: אינו חייב במזונות בתו, ואין מחייבין אותו לזון בניו ובנותיו, כדאמרינן התם, דאמורינן ליה: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא. **דעסקי באורייתא** — ולא ליתזלו. פירוש הוא, ואינו מן הברייתא. **זכר נוטל ששה דינר** — של זהב, דהיינו מנה וחצי. לפי שהמנה עשרים וחמשה סלעים, שהן מאה זוז דינרי כסף, ודינר זהב נמכר בעשרים וחמשה דינר כסף, כדתנן בבבא קמא בפרקים "שור שנגח ארבעה וחמשה" (לו, א) במשנה. נמצא הששה דינר מאה וחמשים זוז, שהן מנה וחצי. **נוטלת שני דינר** — של זהב, דהיינו חצי מנה. **במסרס** — שסירס תנאיו זה למפרע מזה, שהתנה על לידת תאומים: אם יצא הזכר תחלה ואחר כך הנקבה — יטול הזכר מאתים והנקבה לא תטול כלום. וחזר וסירס תנאו, להתנות על לידת מפרע, אם נקבה תחלה — מנה, ואחר כך זכר מנה. **זכר נוטל מנה ממה נפשך** — אפילו נולד אחרון. **המוטל בספק** — אם זכר נולד תחלה יטלנו כו', ואם נקבה תחלה — תטלנו, הלכך חולקין, נמצא הזכר נוטל ששה דינר זהב. **היכי משכחת לה** — דמדקתני "אין לו אלא מנה" משמע דסלקא דעתך אמינא דאף על גב דאמר יטלו שני מנין — אפילו הכי אין לו אלא מנה, והיכי משכחת לה דאיכא למימר הכי? **במבשרני** — לא התנה לתת לזכר ולנקבה כלום, אלא למבשר, כדמפרש ואזיל.

1 אֶלָּא לְאַבַּיֵי מַאי נִיזּוּן כְּבַת? - וּלְיַשְׁמְעִינֵיהּ, לָרָבָא מַאי
2 יוֹרֵשׁ כְּבֵן? אֶלָּא רָאוּי לִירַשׁ וְאֵין לוֹ, הָכָא נַמִּי -
3 רָאוּי לָזוּן וְאֵין לוֹ. "הָאוֹמֵר אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר"
4 וכו'. לְמִימְרָא, דְּבַת עֲדִיפָא לֵיהּ מִבֵּן, וְהָא אָמַר רַבִּי
5 יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ
6 בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלֵא עָלָיו עֶבְרָה,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ", וְאֵין הֶעֱבָרָה
8 אֶלָּא עֶבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא" - לְעָנְיַן
9 יְרוּשָׁה - בֵּן עֲדִיף לֵיהּ, לְעָנְיַן הַרְוָוחָה - בִּתּוֹ עֲדִיפָא
10 לֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הָכָא בְּמַבְכֶּרֶת עָסְקִינַן, וְכִדְרַב
11 חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּת תְּחִלָּה - סִימָן יָפֶה לַבָּנִים.
12 אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּמַרְבֵּיָא לַאֲחָהָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּלָא
13 שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא. אֲמַר רַב חִסְדָּא: וּלְדִידִי בִּנְתָן
14 עֲדִיפָן לִי מִבְּנֵי. וְאִיכָּעֵית אֵימָא: הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה
15 הִיא. -הֵי רַבִּי יְהוּדָה? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה דְּ"בַכֹּל",
16 דְּתַנְיָא: "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" - רַבִּי מֵאִיר
17 אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בַּת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁהָיְתָה לוֹ
18 בַּת וּ"בַכֹּל" שֶׁמָּהּ; אֵימוּר דְּשָׁמְעָתָּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה -
19 בְּרִתָּא נַמִּי לָא חַסְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְאַבְרָהָם, דַּעֲדִיפָא מִבֵּן
20 מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא הָא רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: מִצְוָה
21 לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת, וְקַל וָחוֹמֶר לְבָנִים דְּעָסְקִי בְּתוֹרָה,
22 דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה לָזוּן אֶת
23 הַבָּנִים, וְקַל וָחוֹמֶר לְבָנוֹת דְּלָא לִיתְזְלֵן. אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא:
24 יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר נוֹטֵל שִׁשָּׁה דִינָרִין, וְהַנְּקֵבָה
25 נוֹטֶלֶת שְׁנֵי דִינָרִין, בְּמַאי? אֲמַר רַב אַשִׁי, אֲמַרְיתָהּ
26 לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בִּמְסָרֵס, דַּאֲמַר: "זָכָר
27 תְּחִלָּה - מָאתַיִם, נְקֵבָה אַחֲרֶיהָ - וְלֹא כְלוּם. נְקֵבָה
28 תְּחִלָּה - מָנֶה, זָכָר אַחֲרֶיהָ - מָנֶה", וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה,
29 וְלָא יָדְעִינַן הֵי מִינַּיְיהוּ נָפֵק בְּרִישָׁא; זָכָר שָׁקִיל מָנֶה
30 מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִידָךְ מָנֶה הֲוָה מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק
31 וְחוֹלְקִין. - וְהָא דְּתַנְיָא: יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין לוֹ אֶלָּא
32 מָנֶה, הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? אֲמַר רָבִינָא: בְּ"מְבַשְּׂרֵנִי"; דתניא:

אלא לאביי מאי ניזון כבת – ואם תאמר: מאי קושיא היא לאביי? נימא דברייתא סברה דטומטום לא הוה בריה אלא ספק, ולהכי ניזון כבת. ואליבא דמתניתין דוקא קאמר אביי, דאפילו כבת לא שקיל, משום דמתניתין סברה כרבן שמעון בן גמליאל דבריה הוי, כדמוכח סיפא, ולהכי מוקי רישא נמי כרבן שמעון בן גמליאל ויש לומר: דהתלמוד רוצה ליישב דברי אביי אפילו כרב חסדא, דאית ליה בבכורות (מא, ב) דטומטום הוי ספק לדברי הכל. והא דקאמר רבן שמעון בן גמליאל אין קדושה חלה עליו – היינו דוקא קדושת פיו שאמר "אם זכר עולה ואם נקבה שלמים", וטעמא — משום דסבר שלא נתכוון אלא לזכר הידוע בודאי, ולנקבה הידועה בודאית, ולא לטומטום. והא דקאמר התם עלה בתלמוד: אפילו בקדושה אימא לא מיתפיס — משום דקבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים. ואי ספיקא הוי ולא בריה — כי קדשי בהוייתן מאי הוי? כיון דהוי זכר גמור או נקבה, למה לא יקדיש בהוייתה? והיא סוגיא כרבי [יוסי], דאית ליה בסוף "הערל" (יבמות פג, א) דבריה הוא. אבל לרב חסדא קדושת אמו חלה עליו, וראוי לעולה אם הוא זכר, ונקבה לזבחי שלמים. ואביי גופיה איירי בבכורות (מב, ב) על מלתא דריש לקיש, דאמר: טומטום דאדם הוי ספק לכולי עלמא. ואפשר דאביי סבר הכי. דאם איתא דסבר אביי דפליגי תנאי בטומטום, אי הוה בריה או ספק — טפי הוה ליה לאוקומי מתניתין רישא כרבנן וסיפא כרבן שמעון בן גמליאל, כמו שהעמיד רבא, ממה שדחק לומר דוחין אותו ואין לו. ועוד איכא למימר, דלישנא דמתניתין דקתני: דוחין אותו – דמשמע דהוי ספק, ולהכי לא מצי לשנויי דמתניתין אתיא כמאן דאמר דטומטום הוי בריה. ואם תאמר: מכל מקום מאי פריך לאביי מברייתא? נימא דמתניתין כרבן שמעון בן גמליאל דאמר דדעת אדם אזכר ודאי הידוע ואנקבה ידועה ודאית, וברייתא כרבנן דפליגי דחם ארבן שמעון בן גמליאל, וסברי דקדושת פיו הלה על טומטום כשמתנה על זכר ונקבה ויש לומר: דנראה לתלמוד דסבר אביי דאפילו רבנן דפליגי דחם ארבן שמעון בן גמליאל – מודו הכא, דאין דעתו של אדם קרובה להקנות אלא לזכר ולנקבה ודאי. ודוקא גבי הקרבה הוא דפליגי, כיון דטומטום ראוי להקרבה – דעתו נמי אטומטום. דאי הוי סבר אביי דפליגי נמי הכא – לא היה דוחק מתניתין לפרש: דוחין אותו ואין לו, דטפי הוה מסתבר לאוקומי בתרי תנאי מלפרש הכי. אלא ודאי סבר אביי דכולי עלמא מודו הכא. ורבא פליג עליה, וסבר דפליגי רבנן נמי הכא, ומוקי רישא כרבנן. אבל אין לומר דלרבא נמי אתיא דברייתא אותו ויש לו אפילו כרבן שמעון בן גמליאל, אף על גב דאין דעתו של אדם אלא על זכר ידוע ועל נקבה ידועה, מכל מקום רישא דאיירי בתנאי בית דין במזון הבנות שאני. דאם כן, מה היה לו להזהיר רבן שמעון בן גמליאל? הוי לו לחלק בהדיא אותן חלוקים, ולומר דלא דמיא רישא לסיפא אלא ודאי אין לחלק, דחכמים לא תקנו אלא לפי דעת האדם דמתנה כך, כדמשמע לישנא דמתניתין (כתובות נא, א): לא כתב לה חייב מפני שהוא תנאי בית דין, ולכך חייב כאילו כתב לה. והיכי משמע בריש "נערה" (שם מג, א) דלפי דעת אדם תקנו מזון הבנות, דקאמר התם: לענין זילותא — אלמנתו עדיפא ליה, לענין הרווחה — בתו עדיפא ליה.

ולטעמיך לרבא מאי יורש כבן – תימה: מאי קושיא היא לרבא? לימא ד"יורש כבן" – היינו מה שיתר על מזון הבנות עד שיבגרו, ואותו המותר יהיה לטומטום כמו לבנים, כדאמר לעיל: בשלמא לרבא יורש כבן בנכסים מועטים ויש לומר: דלישנא ד"יורש כבן" משמע דיורש גמור הוא כבן בשאר נכסים, ואפילו יאשר שם הרבה. **לדידי** נבתן עדיפן לי מבני – פירש בקונטרס: שלא נתקיימו לו בנים. ואין נראה, דהרבה בנים היו לו, כדאשכחן (בבא בתרא ח, א) רב נחמן בר רב חסדא בבא בתרא ז, ב), מר יונקא ומר קשישא בני רב חסדא (עבודה זרה יא, ב), רב דנן בר רב חסדא, וכן רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיז, א). אלא נראה לרבינו יצחק, דלהכי קאמר "בנתן עדיפן לי מבני" – לפי שהיו חתניו גדולי הדור, רבא (ורב מרי בר חמא), ומר עוקבא בר חמא. **בת** היה לו ובכל שמה – ואם תאמר: דלמה לא השיאה ליצחק, למאן דאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נח, ב) דבן נח מותר באחותו? ויש לומר: דשמא קטנה היתה, ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק. אי נמי, מדגר היתה לו ולא משרה, ולכן לא רצה להשיאה ליצחק. **זכר** נוטל ששה ונקבה שנים היכי משכחת לה – דליכא למימר דמיירי כגון שאמר: ילדה זכר נוטל ששה, ונקבה שנים. דאם כן הוה ליה למנקט כמו במשנתינו: ילדה זכר נוטל מאתים ונקבה מנה. **אידך** מנה הוי ממון המוטל בספק – לרבנן דאמרי (בבא קמא מו, א) המוציא מחבירו עליו הראיה – הוי הכל בחזקת הזכר, שהוא יורש לאחר מיתה. אי נמי, אפילו כרבנן, ואיכא לאוקומה בחיי האב, שאין הזכר מוחזק יותר מן הנקבה.

נכסי להאי דמעברת — בשביב מרע איירי, מדקאמר עלה: ולוקמה כרבי יוחנן בן ברוקה. ורבי יוחנן בן ברוקה בשביב מרע איירי, מדקא בעי לעיל (קלא, א) עליה: בבריא היאך? ואף על גב דדברי שביב מרע כבתובין וכמסורין דמו — לא מהני מידי, כיון דבבריא לא מהני אפילו על ידי קנין. ואף על גב דאמר לקמן (קמח, א): שביב מרע שאמר הלואתו לפלוני — הלואתו לפלוני, אף על גב דליתיה בבריא אפילו בקנין, דאי איתיה בבריא בקנין — אם כן הוי שביב מרע ובריא שוין, מכל מקום הכא ליתא בשביב מרע כיון דליתא בבריא בקנין, דכולהו לא בחדא מחתא מחתינהו.

איתיביה רב נחמן לרב הונא — ואם תאמר: אדפריך רב נחמן לרב הונא, תקשי ליה לנפשיה, דאית ליה לקמן: המוכה לעובר לא קנה ויש לומר: דהוא מוקי מתניתין לכשתלד. דסבירא ליה לקמן: לכשתלד קנה. אי נמי, רב נחמן איירי בעובר שאינו בנו, ומוקי מתניתין בבנו, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, כרבי יוחנן לקמן. וכן פסקו רבינו חננאל ורבינו שמואל בן מאיר והלכות גדולות, דבבנו — המוכה לעובר קנה.

דתנן העובר פוסל ואין מאביל — פירש רבינו שמואל בן מאיר: פוסל — עבדי אביו מלאכול בתרומה, דעובר במעי אמו זר, ואינו מאביל — את אמו, דילוד מאביל, ושאינו ילוד אינו מאביל. ורש"י פירש ביבמות (סז, א) בענין אחר: פוסל את אמו כהנת — אם הוא זר, ואינו מאביל את אמו — אם הוא כהן במעי זרה, דעובר במעי זרה זר הוא. ולהאי פירוש לא מוכח הכא מידי. אבל אין לפרש כלל: פוסל עבדי אביו — אם הוא זר במעי כהנת, ואינו מאביל עבדי אביו — אם הוא כהן במעי זרה. דחדא מילתא היא, דהא פשיטא דכיון דאם הוא כהן אינו מאביל — כל שכן אם הוא ישראל, ולא הוה ליה למיתני "פוסל" אלא: אינו מאביל.

ולימא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא — תימה: דאמאי נקט רבי יוחנן בן ברוקה? דאפילו רבנן מודו דבלשון מתנה מועיל ויש לומר: דכיון דראוי ליורשו, והא לא הוכיר לשון מתנה — אם כן בירושה קאמר.

בן

הכי גרסינן: המבשרני במה נפטר רחמנה של אשתי אם ילדה זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה מנה ילדה נקבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה. והא זכר ונקבה לא קאמר. דאמר נמי זכר ונקבה יטול מנה. ואלא למעוטי מאי. למעוטי נפל — והכי פירוש: המבשרני מה תלד אשתי, אם יבשרני שילדה זכר — יטול המבשר מנה. לפיכך אם ילדה זכר — יטול המבשר מנה כדאמר האב. אבל על בשורת הבת לא יטול כלום, דהא לא קאמר אב מידי. ונראה בעיני דגרסינן בה הכי: "אם זכר מנה אם נקבה מנה", ילדה זכר — נוטל מנה, ילדה נקבה — נוטל מנה. והשתא אתי שפיר דף דפרכינן לבסוף: אלא למעוטי מאי? לפי שכל עניני בשורת לידה פירש, בין לידת זכר בין לידת נקבה בין לידת תאומים. ואם אירע מעשה שילדה זכר ונקבה תאומים — אין לו למבשר אלא מנה. ופרכינן: והא זכר ונקבה לא אתני אב, ועל לידת תאומים לא אסיק האב אדעתיה, ולא אמר שיטול המבשר כלום אלא על זכר לבדו או נקבה לבדה ומשני, דאמר נמי: אם יבשרני זכר ונקבה ביחד, ותנא כי רוכלא לא חשיב ואזיל. **ואלא למעוטי מאי** — כיון דבכל בשורות יטול המבשר מנה — לא (פירש) [צריך להיות: יפרש] לא זכר ולא נקבה ולא תאומים, (הוה) [צריך להיות: והוה] ליה למימר: המבשרני במה נפטר רחמנה של אשתי — יטול מנה **למעוטי נפל** — מה שפירש האב "אם זכר אם נקבה" — למעוטי אם יבשר: הפילה אשתך, דלא יטול כלום. דסתם זכר ונקבה היינו בר קיימא, ולא מת. **והמזכה לעובר** — על ידי אחר — לא קנה עד שיולד, ואפילו היכא דאמר "נכסיי להא עובר בשיולד", דאמר רב הונא לקמן: אף לכשתלד לא קנה. **איתיביה רב נחמן לרב הונא** — ממתניתין, דתנן: האומר "אם ילדה אשתי" כו' דהיינו מזכה לעובר. **איני יודע מי שנאה** — לא מצינו לא יחיד ולא רבים. **ולימא ליה רבי מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם** — ואמאי קאמר רב הונא "איני יודע מי שנאה"? הא איהו גופיה סבירא ליה כרבי מאיר, כדאמר ביבמות בפרק "האשה שהלך בעלה למדינת הים" (צג, א) דאמר רב נחמן בר יצחק: רב הונא כרב, ורב כרבי ינאי, ורבי ינאי כרבי חייא, ורבי חייא כרבי, ורבי כרבי מאיר, ורבי מאיר כרבי אליעזר בן יעקב, ורבי אליעזר בן יעקב כרבי עקיבא, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומפרש התם: רב הונא — דאיתמר: המוכר פירות דקל לחבירו, אמר רב הונא: עד שלא באו לעולם — יכול לחזור בו, ורב נחמן אמר: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו כו'. רבי מאיר — דתנן: האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגיירי" כו' — אינה מקודשת, רבי מאיר אומר: מקודשת. ומתניתין נמי קא סלקא דעתך דהוא הדין גבי עובר, דכי היכי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם הכי נמי מקנה לעובר שלא בא לעולם. אימור דשמעת ליה לרבי מאיר בדבר שישנו בעולם — בשעת קנין, אלא שעדיין לא הגיע זמנו לקנות, כדקתני: "הרי את מקודשת לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגיירי" כו' — האשה הנקנית לו הרי היא בעולם, אלא שעדיין לא נתגיירה, ולא הגיע זמנה לקנות. אבל עובר אינו בעולם, ולא קני מידי, ולהכי איני יודע מי שנאה. **ולימא ליה רבי יוסי היא** — ואנא דאמינא כרבנן, ואמאי קאמר "איני יודע מי שנאה"? **רבי יוסי היא דאמר עובר קנה** — חלק בעבדי אביו. **דתנן** — בפרק "אלמנה" ביבמות: בת ישראל שניאשת לכהן ומת והניחה מעוברת — לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עובר. כדמפרש התם דעובר במעי זרה זר הוא. שהעובר פוסל ואינו מאביל, דברי רבי יוסי. כלומר: שהעובר שנתעברה ישראלית מכהן בעלה שמת, פוסל את העבד מלאכול בתרומה מפני חלקו. דעובר במעי זרה — זר הוא, ולא קרינא ביה "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו", דאינו ילידו של כהן לקרות כהן עד שיצא לאויר העולם. ואינו מאכיל את אמו ישראלית שעיברתו מכהן, דקיימא לן דהתם שאוכלת בתרומה בשביל בנה כהן באילו בעלה כהן חי, כדכתיב "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו", אבל עובר — לא, דסבירא ליה לרבי יוסי עובר במעי זרה זר הוא, כדמפרש התם. שמעינן מיהא דעובר יש לו חלק במעי אמו בעבדי אביו שמת, מדפסיל להו באכילת תרומה. אלמא — מזכה לעובר קנה, דהואיל ויורש ממילא בנכסי אביו **ומשני: ירושה הבאה מאיליה שאני** — ויש לה כח לתפוס. אבל להקנות לו אדם — לא קנה. **דתנן** — ב"יש נוחלין": רבי יוחנן בן ברוקה: אומר אם אמר "איש פלוני ירשני" על מי שראוי לירשו במקצת, כגון בן בין הבנים, וקא סלקא דעתך דבעובר בין הבנים קאמר, דהיינו ראוי ליורשו לכשיולד — דבריו קיימין. אלמא: המורישו לעובר קנה, דהיינו מזכה לעובר. ולעיל נמי במזכה לעובר שלו מיירי, שהוא ראוי ליורשו. **כמי שישנו בעולם** — כגון בן בין הבנים. אבל עובר בין הבנים — לא. **וסכירא ליה רבי יוסי** — דעובר יורש. ואיכא למימר דאייריי רבי יוחנן בעובר בין הבנים, דהיינו ראוי ליורשו במקצת, כרבי יוסי דעובר יורש. **מי יימר דסכירא ליה** — לרבי יוחנן בן ברוקה, כרבי יוסי? והלכך לא נודע מי שנאה. **ולימא ליה** — דמתניתין איירי ב"מבשרני", כי המבשר ישנו בעולם, ונוקי למתניתין שהמבשר יטול מנה ולא העובר, דהמזכה לעובר לא קנה **מאי עבידתיה** — דמבשר, לירש כלום. **ולימא ליה בשילדה** — כשאמר האב "אם ילדה זכר תנו לו מנה", כבר נולד בשעת אמירה. הלכך יטול מנה, דלא איירי במזכה לעובר.

ולימא

ולימא

ולימא — רב הונא: מתניתין — דאמר "אם תלד אשתי זכר תנו ליה מנה לכשתלד", דלא זכי ליה כלום עד שיולד, ואין זה מזכה לעובר דאמרינן לעיל דלא קנה. ומשני: רב הונא דאמר איני יודע מי שנאה, ולא אוקמה כשתלד — לטעמיה, דאמר רב הונא: אף המזכה לעובר בבהאי גוונא דאמר "לכשתלד", כלומר "נכסיי להאי דמיעברא לכשיולד" — לא קנה. דכיון דבשעת הקנאה עובר הוא ואינו יכול לזכות — לא יקנה לכשיולד, על ידי אמירה דאמר "לכשתלד". **לכשתלד קנה** — אף על גב דפליג רב נחמן בהמוכר פירות דקל לחבירו, דאמר: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — הכא גבי עובר מודי, דחשיב ליה כישנו בעולם, וגם הנכסים שנותן לו הרי הן בעולם. אלא שצריך לתקן לשונו, ולומר: נכסיי להאי עובר לכשתלד, דאז ראוי לקנות לגמרי. **ובזבזו** — החזיקו כל איש ואיש מה שמצא "בזזו איש לו". **חייב להחזיר** — כיון דאשתו מעוברת — עובר יורש הוי. אלמא, המזכה לעובר קנה. **או שהפילה אשתו** — וחזרו ישראל והחזיקו בנכסיו. **החזיק בשניה** — אחר שמת הבן או העובר — קנה, דהשתא ליכא עוד שום יורש. **בראשונה לא קנה** — דאיגלאי מילתא שהיה לו בן או עובר. ואף על גב דסוף סוף מת העובר בבטן, ולא יצא לאויר העולם — כיורש גמור חשיב ליה, ומרע לחזקת מחזיקי ראשונה. אלמא: עובר יורש, כרב ששת. **ורבא אמר** — לעולם אימא לך: לא שנא המזכה לעובר, לא שנא ירושה הבאה מאיליה — לא קנה כלל. ושאני התם גבי המחזיק בראשונה, האי דלא קנה — לאו משום עובר הוא, דהא אין עובר יורש. אלא מעיקרא, כשהחזיקו — רפויי מרפיין בידייהו. כשמת הגר וובזבזו נכסיו והחזיקו — לא נתכוונו להחזיק לגמרי, דהא מספקא להו אם יש לו יורשין אם לאו, כמו שהוכיח סופו על תחלתו, ששמעו לבסוף שהיה לו בן, או אשתו מעוברת, ושמא לא תפיל. ולכך לא הויא חזקתו חזוקה אלא אם כן חזרו והחזיקו אחר מיתת הבן והעובר. ולעולם אימא לך עובר אינו יורש, וגם המזכה לו לא קנה. **מאי ביניייהו** — בין לאביי בין לרבא חזקה ראשונה לאו כלום היא, מה לי משום דעובר יורש לאביי, מה לי משום דרפויי מרפיא לרבא, מאי נפקא לן מינה? **איכא ביניייהו ששמעו בו שמת ולא מת ואחר כך מת** — לשונות רבים שמעתי, ולא ישרו בעיני. אמנם כן צריך לפרש: איכא ביניייהו בין אביי לרבא בכהאי גוונא: גר שמת, ובזבזו ישראל נכסיו והחזיקו, ואחר כך שמעו שאשתו מעוברת, ושמעו אחרי כן שמת העובר, ועדיין היו מוחזקין. אי נמי שהחזיקו אחר ששמעו בו שמת, ולא היה מת בששמעוה, אלא אחר כך מת. לאביי דאמר עובר יורש משום דהוי ירושה הבאה מאיליה, המחזיקים ראשונה קודם מיתת עובר לא החזיקו, אלא מחזיקי אחר מיתתו. ולרבא, דתלי טעמא ברפויי, המחזיקים ראשונה ששמעו בו שמת — הויא חזקתן חזקה. ואף על פי שנודע לבסוף שעדיין לא מת, מכל מקום לא מרפיא בידיהם, כיון ששמעו בו שמת, והעובר לא יצא לאויר העולם ולא זכה לירש, דלרבא אינו יורש עד שיצא לאויר. והמחזיק בשניה אחר מיתת העובר — לא הוי חזקתן חזוקה. כן נראה בעיני, ועיקר. לשון קצרה: איכא ביניייהו ששמעו בו שמת העובר ואחר כך החזיקו, ולא אחר כך מת, ובאו אחרים להחזיק, לרבא — חזקתו ראשונה לא מרפיא, שהרי שמעו שמת ונתכוונו להחזיק לגמרי, וקנו, דסוף סוף העובר לא יצא לאויר העולם ולא יירש מידי. ולאביי — אחרונים קנו. **תא שמע** — דתנן במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מד, א): תינוק בן יום אחד מטמא בנגעים כו' עד נוחל ומנחיל. ופרכינן בגמרא: נוחל ממאן? — מאביו, מנחיל למאן? — לאחין מן האב. אחין, אי בעו — מיניה לירתו, אי בעו — מאביהם לירתו, ומאי נפקא לן מינה בהאי תינוק? אפילו כי לא בא לעולם היתה ירושה נופלת לפני אלו האחין **ומשנינן: אמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב** — דמיניה קא ירתי. כגון רחל שילדה את יוסף, ומתה רחל ביום שנולד יוסף, וירש את אמו, שהרי בן יום אחד נוחל. ואחר כך מת, ומנחיל לראובן ושמעון בני יעקב שהן אחיו מאביו. דמיניה דיוסף ירתי, ולא מרחל, שהרי אינה אמם. הכי איתא במסכת נדה. והכא הכי הוא דפרכינן, תא שמע: תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל, בן יום אחד — אין, עובר — לא. אלמא עובר אינו יורש ירושה דממילא, וכל שכן דהמוזכה לעובר לא קנה, וקשיא לרב ששת ומשני, אמר רב ששת: נוחל כו'. והאי שיגויא במסכת נדה איתיה משום קושיא אחריתי, כדפרישית לעיל. ונראה בעיני דהכי גרסינן: האמר רב ששת נוחל בנכסי האם כו'. הלכך, כיון דההוא יומא דאתילידת מתה אמו — משום הכי דייקינן: דוקא בן יום אחד שנולד ויצא לאויר העולם ואחר כך מתה אמו, ואחר כך מת הוא, והוריש לאחיו מן האב. אבל עובר — לא, אינו יכול לירש אמו בעודנו בבטנה

להנחיל

1 **וְלֵימָא** לֵיהּ: דְּאָמַר "לִכְשֶׁתִּלַּד" - רַב הוּנָא לְטַעֲמֵיהּ,
2 דְּאָמַר רַב הוּנָא: אַף "לִכְשֶׁתִּלַּד" - לֹא קָנָה, דְּאָמַר
3 רַב נַחְמָן: הַמְזַכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה, "לִכְשֶׁתִּלַּד" - קָנָה;
4 וְרַב הוּנָא אָמַר: אַף "לִכְשֶׁתִּלַּד" - לֹא קָנָה; וְרַב שֵׁשֶׁת
5 אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - קָנָה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מִנָּא
6 אָמִינָא לַהּ? דְּתַנְיָא: גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְּבוּ יִשְׂרָאֵל נְכָסָיו,
7 וְשָׁמְעוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת - חַיָּבִין
8 לְהַחֲזִיר. הֶחֱזִירוּ הַכֹּל, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁמֵּת בְּנוֹ אוֹ
9 שֶׁהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, הֶחֱזִיק בַּשְּׁנִיָּה - קָנָה, וּבְרִאשׁוֹנָה -
10 לֹא קָנָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עוּבָּר לָא קָנֵי, לָמָּה לְהוּ
11 אַחֲזוּקֵי בַּשְּׁנִיָּה? הָא אַחֲזִיקוּ לְהוּ חָדָא זִימְנָא אֲמַר
12 אַבָּיֵי: יְרוּשָׁה הַבָּאָה מֵאֵילֶיהָ שָׁאנִי. רָבָא אָמַר: שָׁאנֵי
13 הָתָם, דְּרַפְיוּ מְרַפְּיָאן בִּידֵיהוּ מֵעִיקָּרָא. מַאי בֵּינַיְיהוּ?
14 אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת וְלֹא מֵת, וְאַחַר כָּךְ
15 מֵת. תָּא שְׁמַע: תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד נוֹחֵל וּמַנְחִיל;
16 בֶּן יוֹם אֶחָד - אִין, עוּבָּר - לָא - הָא אָמַר רַב
17 שֵׁשֶׁת: נוֹחֵל בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב.
18 וְדַוְקָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר - לָא, מַאי טַעֲמָא?

דהוא

לעובר. והשתא ניחא הא דקאמר לעיל רב ששת: מנא אמינא להּ? דתניא גר שמת כו', ולא דחי דהך ברייתא כרבי יוסי. דרבנן נמי לא פליגי, אלא דלא חיישי למיעוטא, כדפרישית. ואם תאמר: לעיל דאמר: החזיק בשניה קנה, בראשונה לא קנה, אמאי לא קנה המחזיק בראשונה, כיון דלסוף הפילה? דהא בפרק "אלמנה" (שם סז, א) אמרינן דזכרים הוי מיעוטא משום מיעוטא דמפילות, ואין לעובר שסופו להיות נפל חלק בעבדים ויש לומר: דהתם תלינן שמא כבר בשעת אבילת העבדים מת העובר בבטן, ולית ליה זכייה.

נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב — תימה: דמה עלה על דעת המקשה? דהא על כרחך צריך לומר כדמשני רב ששת: נוחל בנכסי האם. דאי לאו הכי — תקשה ליה, דאחים, אי בעו — מיניה לירתו, אי בעו — מאבותה לירתו, דהכי דייק בפרק "יוצא דופן" ויש לומר: דודאי ידע המקשה שפיר דנוחל בנכסי האם קאמר, אלא שהיה סובר דהיא מייתא ברישא. ורב ששת משני דהוא מיית ברישא. ולא הוצרך רב ששת לומר נוחל בנכסי האם, אלא לפי שלא פירש המקשה — מפרש לה רב ששת. ובפרק קמא דערכין (ז, א) דפריך לשמואל מרב ששת, דאמר דהוא מיית ברישא — הוה מצי למימר דשמואל סובר כמו מקשה דהכא, דהיא מייתא ברישא. אף על גב דשמואל סובר כרב ששת דאמר: המוזכה לעובר קנה, לקמן בסמוך, מכל מקום אין צריך לתרץ כרב ששת, דיכול לתרץ כמר בריה דרב יוסף שאין ממעט בחלק בכורה, אלא דניחא ליה להעמיד שמואל כרב ששת. ועוד יש לומר: דמעיקרא סלקא דעתך דנוחל בנכסי האב, וכגון שלא היה לו אלא העובר לבד, והקנה נכסיו לאחרים אם לא יחיה זה. וקתני דדוקא בן יום אחד נוחל מאביו כדי להנחיל ליורשין מאביו, אבל עובר — לא. ותכי נמי דהה מצי לשני בפרק "יוצא דופן" (נדה מד, א). אי נמי, יש לומר: דהמקשה סבר כמר בריה דרב יוסף, לומר שממעט בחלק בכורה בלא דרשה ד"וילדו לו", דדוקא בן יום אחד ממעט בכורה, אבל עובר לא.

דהוא

בן יום אחד ונוחל ומנחיל אבל עובר לא אמר רב ששת כו' — הקשה רבינו אפרים: דלפרוך ליה מרישא דדוך משנה, דקתני רישא בפרק "יוצא דופן" (נדה מג, ב): בן יום אחד מאכיל בתרומה ופוסל מן התרומה. דוקא בן יום אחד, אבל עובר — לא, אלמא המוזכה לעובר לא קנה. וקשיא לרב ששת, דהשתא לא מצי לשנויי כדמשני אסיפא ועוד קשה לרבינו יצחק על ההיא ד"יוצא דופן", דקאמר התם: מאי איריא בן יום אחד? אפילו עובר נמי פוסל ואמר רב ששת: הכא בבהן שיש לו שתי נשים, אחת גרושה ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה ובן אחד מדגרושה, דפוסל בעבדי אביו מלאכול בתרומה. ולאפוקי מדרבי יוסי דאמר עובר נמי פוסל — קא משמע לן: בן יום אחד אין, אבל עובר לא. ולמה לי למנקט שתי נשים? לוקמה באשה אחת גרושה ויש לו בן ממנה, דוקא בן יום אחד פוסל, אבל עובר — לא, ואכלי העבדים בשביל כל המשפחה כולה, לרבנן דרבי יוסי, כדאמרינן ביבמות בפרק "אלמנה" (סז, א) ונראה לרבינו יצחק: דסבר רב ששת דלרבנן דרבי יוסי נמי עובר אית ליה זכייה. וטעמא דעובר אינו פוסל — משום דסמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות, והוו להו זכרים מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישינן כדחייש רבי יוסי. ולהכי אוקי התם בבהן שיש לו שתי נשים ויש לו בנים משאינה גרושה, דכיון דיש לו בנים — לא פוסל עובר אף על גב דיש לו זכייה, דלא חיישינן למיעוטא דזכרים, כדפרישית. אבל אם אין לו בנים — פוסל עובר גם לרבנן, דאית ליה זכייה, דבין הוא בין היא נקבה — הרי הן שלה. ופליג רב ששת אשמואל, דאמר בפרק "אלמנה" (שם) דלרבנן אוכלין בשביל כל המשפחה. דסבר שמואל דלרבנן לית ליה זכייה לעובר. והשתא ניחא הא דקאמר לעיל רב ששת: מנא אמינא להּ? דתניא גר שמת כו', ולא דחי דהך ברייתא כרבי יוסי. דרבנן נמי לא פליגי, אלא דלא חיישי למיעוטא, כדפרישית. ואם תאמר: לעיל דאמר: החזיק בשניה קנה, בראשונה לא קנה, אמאי לא קנה המחזיק בראשונה, כיון דלסוף הפילה? דהא בפרק "אלמנה" (שם סז, א) אמרינן דזכרים הוי מיעוטא משום מיעוטא דמפילות, ואין לעובר שסופו להיות נפל חלק בעבדים ויש לומר: דהתם תלינן שמא כבר בשעת אבילת העבדים מת העובר בבטן, ולית ליה זכייה.

נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב — תימה: דמה עלה על דעת המקשה? דהא על כרחך צריך לומר כדמשני רב ששת: נוחל בנכסי האם. דאי לאו הכי — תקשה ליה, דאחים, אי בעו — מיניה לירתו, אי בעו — מאבותה לירתו, דהכי דייק בפרק "יוצא דופן" ויש לומר: דודאי ידע המקשה שפיר דנוחל בנכסי האם קאמר, אלא שהיה סובר דהיא מייתא ברישא. ורב ששת משני דהוא מיית ברישא. ולא הוצרך רב ששת לומר נוחל בנכסי האם, אלא לפי שלא פירש המקשה — מפרש לה רב ששת. ובפרק קמא דערכין (ז, א) דפריך לשמואל מרב ששת, דאמר דהוא מיית ברישא — הוה מצי למימר דשמואל סובר כמו מקשה דהכא, דהיא מייתא ברישא. אף על גב דשמואל סובר כרב ששת דאמר: המוזכה לעובר קנה, לקמן בסמוך, מכל מקום אין צריך לתרץ כרב ששת, דיכול לתרץ כמר בריה דרב יוסף שאין ממעט בחלק בכורה, אלא דניחא ליה להעמיד שמואל כרב ששת. ועוד יש לומר: דמעיקרא סלקא דעתך דנוחל בנכסי האב, וכגון שלא היה לו אלא העובר לבד, והקנה נכסיו לאחרים אם לא יחיה זה. וקתני דדוקא בן יום אחד נוחל מאביו כדי להנחיל ליורשין מאביו, אבל עובר — לא. ותכי נמי דהה מצי לשני בפרק "יוצא דופן" (נדה מד, א). אי נמי, יש לומר: דהמקשה סבר כמר בריה דרב יוסף, לומר שממעט בחלק בכורה בלא דרשה ד"וילדו לו", דדוקא בן יום אחד ממעט בכורה, אבל עובר לא.

דהוא

דהוא מיית ברישא — והיינו טעמא, כדאמר בפרק קמא דערכין (ז, א): דאיידי דזוטרא חיותיה — עיילא ליה טיפתא דמלאך המות ומחתכא ליה לסימנין. והא דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד, א): השוחט הבהמה ומצא בה בן תשעה חי כו' — היינו דוקא בששחטה או הרגה, שאז היא מתה תחלה, כדאמרינן בפרק קמא דערכין (ז, א). והא דאמר ב"השוחט" (חולין לב, ב) דמתה אמו והדר ילדתה — היינו מתה על ידי אדם, אי נמי על ידי מלאך המות וכגון שנעקר הולד לצאת, דאז אין הולד מת, כדמשמע בפרק קמא דערכין (ז, א). ואם תאמר: כיון דבהריגה או נעקר לצאת היא מייתא ברישא ולא הולד — אם כן אמאי נקט בן יום אחד? עובר נמי נוחל ומנחיל ויש לומר: דבן יום אחד פסיקא ליה, אבל בעובר לא פסיקא ליה למיתני נוחל ומנחיל.

ופרכס תלתא פרכוסי — ואית דגרס: עד תלתא פרסי. פירוש: מהלך שלש פרסאות.

בכור שנולד אחר מיתת האב אין נוטל בחלק בכורה מאי טעמא יביר בעינן — קשה לרבינו יצחק: דאמאי לא מפיק ליה מ"וילדו לו" דלעיל? דבפרק "יש בכור" (בכורות מז, א) דריש ליה נמי גבי בכור, דדריש מיניה: בכור שיצא דרך דופן — אין נוטל בחלק בכורה ויש לומר: אי לא דידעינן בכור מקרא אחרינא — לא הוה מוקי האי קרא בפשוט אלא בבכור. וכן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכז, א) דמפיק מ"וילדו לו בנים" דטומטום אין ממעט בחלק בכורה, ומ"והיה הבן הבכור" מפיק דבכור טומטום אין נוטל פי שנים — התם נמי, אי לאו דידעינן בכור מקרא אחרינא — לא הוה מוקמי קרא ד"וילדו לו בנים" בפשוט, אלא בבכור. והשתא אתי שפיר, דלא תקשי: אמאי לא נימא דיצא דופן אינו ממעט בחלק בכורה מ"וילדו לו", כדממעטינן בבכורות מיניה דאין בכור יוצא דופן נוטל פי שנים? אלא ודאי, כל כמה דליכא תרי קראי — לא מוקמי אלא אבכור, ולא אפשוט.

והלכתא המזכה לעובר לא קנה — פירש רבינו יצחק בן מרדכי: דבירושה הבאה מאיליה יכול להיות דהלכה כרבי יוסי, דאמרינן בפרק "אלמנה" (יבמות סז, א) דהודו לו חכמים לרב יוסי, דמסתבר טעמיה. אף על פי שלא חזרו בהם נראה דהלכתא כוותיה, כיון דמסתבר טעמיה.

רב

דְּהוּא מֵיֵת בְּרֵישָׁא, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב. -לְמִימְרָא, דְּהוּא מֵיֵת בְּרֵישָׁא? וְהָא הָוֵה עוּבְדָא וּפִרְכֵּס תְּלָתָא פִּרְכּוּסֵי אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: מִידֵּי דַּהֲוָה אַזְנֵב הַלְּטָאָה שֶׁמִּפַּרְכֶּסֶת. מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: לוֹמַר, שֶׁמִּמֵּעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה. וְדִוְקָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר - לָא, מַאי טַעְמָא? "וְיָלְדוּ לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיכָּא. בְּסוּרָא מַתְנוּ הָכִי. בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְנוּ הָכִי, אָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, מַאי טַעְמָא? "יַכִּיר" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיתָא דַּיְכִיר. וְהִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי לִישָׁנֵי דְּאָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמְזַכֶּה לְעוּבָּר - לֹא קָנָה. וְאִם תֹּאמַר: מִשְּׁנָתֵינוּ - הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ. אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב חָנָא בַּגְדָּתָאָה: פּוֹק אֵיתֵי לִי בֵּי עֲשָׂרָה, וְאֵימַר לָךְ בְּאַפֵּיהוּ: הַמְזַכֶּה לְעוּבָּר - קָנָה. וְהִלְכְתָא: הַמְזַכֶּה לְעוּבָּר - לֹא קָנָה. הַהוּא דַּאֲמַר לְדִבְרֵיהֶם: נְכָסַי לִבְנֵי דֵּיהֶוֵו לִי מִינָּךְ, אֲתָא בְּרֵיהּ קַשִּׁישָׁא אֲמַר לֵיהּ: הַהוּא גְּבָרָא מַאי הֲוֵי עָלֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: זִיל קְנֵי כְּחַד מִבְּרָא; הָנָךְ - וַדַּאי לָא קָנוּ, דְּאַצַּתִּי לֵיתְנְהוּ. הַאי, אִית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנֵיָא, אוֹ לֵית לֵיהּ חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנֵיָא? רַבִּי אָבִין וְרַבִּי מְיָשָׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה דְּאָמְרֵי: אִית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנֵיָא; רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא דְּאָמְרֵי: לֵית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמִקּוֹם בְּנֵיָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי יִרְמְיָה: הִלְכְתָא כְּוָתָן אוֹ הִלְכְתָא כְּוָתַיְכוּ? אֲמַר לֵיהּ: פְּשִׁיטָא דְּהִלְכְתָא כְּוָתָן, דְּקַשְׁשִׁינָא מִינַּיְכוּ, וְלָאו הִלְכְתָא כְּוָתַיְכוּ, דְּדַרְדְּקֵי אַתּוּן. אֲמַר לֵיהּ: מִידֵּי בְּקַשְׁשׁוּתָא תַּלְיָא מִילְּתָא? בְּטַעְמָא תַּלְיָא מִילְּתָא. - וְטַעְמָא מַאי? - זִיל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אָבִין דְּאַסְבְּרְתָּה נִיהֲלֵיהּ

וכרכיש

להנחיל ממונו לאחיו מן האב. ולא בהדיא תנן לה, אלא מדקויא דהך דתנן לקמן (קנח, ב): נפל הבית עליו ועל אמו כו'. דמשמע דאם מת קודם אמו — אין יורשי הבן יורשין ממון האם. וב"יש נוחלין" נמי דייקינן לה ממתניתין דהאשה את בנה והאשה את בעלה, מה האשה את בעלה — אין הבעל יורש את אשתו בקבר, אף האשה את בנה — אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב. אבל אילו מתה אם תחלה, ואחר כך מת עובר — היה מנחיל לאחין מן האב, דלעולם אימא לך דעובר יורש. **ופרכס** — העובר, אחר יציאת נפשה. **ומשני: מידי דהוה אזנב הלטאה** — שמפרכסת אחר שחתכוה מן הלטאה, ואין בה חיות. **מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר** — לעולם אימא לך: זימנין דהיא מייתא ברישא ואחר כך עובר, ומנחיל העובר לאחין מן האב, דעובר יורש הוא. ואף על גב דתירץ רבא לעיל: שאני התם דמעיקרא רפויי מרפיא בידייהו, ואתא למימר דעובר אינו יורש — שיטת התלמוד הוא זה: אזיל הכא וקא מדחי ליה, ואזיל הכא וקא מדחי ליה. ולעולם הך משנה דבן יום אחד נוחל ומנחיל לאו למעוטי עובר מדין ירושה, אלא למעוטי דאינו ממעט בחלק בכורה, וכדמפרש ואזיל, שבא לומר דבן יום אחד ממעט בחלק בכורה. כגון, יעקב שמת והניח שני בנים, ראובן ושמעון, והניח שנים עשר מנה — ראוי הבכור ליטול פי שנים כאחד מן אחיו, ויטול ראובן שמנה מנים ושמעון ארבעה מנים. נולד לוי בחיי יעקב, ומת יעקב בו ביום אחרי לידת לוי — נמצא נוטל ראובן ששה, ושמעון שלשה, ולוי שלשה. ומת לוי בו ביום אחרי מיתת אביו, דהוה ליה בן יום אחד, ומנחיל לאחיו שלשה מנים הראוין לו, ובאלו לא יטול ראובן חלק בכורה כנגד שמעון — שהרי מכח אחיו לוי הוא יורש. נמצא ראובן נוטל שבעה מנין וחצי ושמעון ארבעה מנין וחצי, נמצא שמעטו לידת לוי לראובן חצי מנה מחלק בכורתו. ודוקא בן יום אחד, אבל אם היה לוי עובר כשמת אביו יעקב ואחר כך נולד לוי — אינו ממעט בחלק בכורה אלא בחלק פשיטות. כיצד? מת אביו — נוטל ראובן מן השנים עשר מנים ארבעה מנים בחלק בכורה כאילו אין העובר בעולם, שהרי לא הניח יעקב בנים ילודים אלא ראובן ושמעון. ושמנה מנים הנותרים יחלקו בין ששלשן, ראובן ושמעון ולוי, כל אחד יטול שלש מנים חסר שליש. וגם אם יחזור וימות לוי — יטול אחיו בחלקו. נמצא ראובן נוטל ארבעה מנים של חלק בכורה, ושלשה מנים חסר שליש חלק פשיטותו, ומחצית של חלק לוי דהיינו מנה ושליש — סך הכל שמונה מנין. ואם היו עשרה אחין — יחלקו חלק לוי לעשרה חלקים, וחלק בכורה לא יזוז מקדמותו. **וילדו לו בעינן** — כשנולדו לאב בחייו אמר רחמנא לתת לו פי שנים חלק בכורה על אחיו שכם אחד, אבל עובר הולד לאחר מיתתו של אב — לא קרינא ביה "וילדו לו", ולגבי חלק בכורה כמאן דליתא דמי, ויטול הבכור חלק בכור גדול לפי חשבון אותן אחין הנולדים בחיי אביו. **בכור הנולד לאחר מיתת האב** — כגון ילדה תאומים, או היו ליעקב נשים הרבה, ונולד ראובן אחר מיתתו מלאה, ויוסף מרחל. **יביר בעינן** — וכיון דנולד בחייו, אפילו לא ראהו אביו ולא הכירו ממיני, דואיל וראוי להיכרא — אין היכרא מעכבת בו, כדרבי זירא דכל הראוי בלילה כו' (בבא בתרא פא, ב). בפירוש רבינו חננאל. **ואם תאמר משנתינו** — דאיתביה רב נחמן לרב הונא דלעיל: האומר "אם ילדה אשתי" כו'. **קרובה אצל בנו** — וגמר ומקנה בכל לבו. אבל לעובר אחר — לא קנה. **בגדתאה** — דמן בגדד, עיר שנולד בה. ובכתבי רב שרירא היא נזכרת. **כי עשרה** — לפרסומי למילתא. **והלכתא המזכה לעובר לא קנה** — כרבי יוחנן. וכגון שאינו בנו, אבל המזכה לעובר שבמעי אשתו — קנה, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו. **נכסי לבני דיהוי ליך מינאי** — ולא היתה אשתו מעוברת, הלכך לא קנה, בדלקמן. דכוהאי גוונא לא אמרינן דעתו של אדם קרובה אצל בנו, אלא היכא דמזכה לעובר שנתעברה אשתו כבר. ושוב מצאתי כן בפירוש רבינו חננאל. **בריה קשישא** — מאשתו ראשונה. **יקנה כחד ברא כו'** — יקנה כאחד מן הבנים העתידים להולד מאשה זו. **אית חולק לטליא במקום בניא** — דאף על גב דבניא לא קנו בכח מתנה זו אפילו חלק אחד, דהא ליתנהו אפילו עובר דנימא דעתו של אדם קרובה אצל בנו, ולא יקנו אלא בתורת ירושה במיתת אביהם — אפילו הכי בריה טליא קנה בכח מתנה זו חלק אחד מלבד חלקו שיורש עם אחיו. **אית חולק לטליא כנגד אחד מהן** — אילו קני. דהכי קאמר: ויקנה כחד מברא דידהו לה מינאי, ואף על פי שלא יקנו — רואין כמה בנים יהיו לה, אם הן שלשה בנים מלבד הקשיש — חולקין בארבעה חלקים, ויטול זה חלק אחד מהן. וחזרין וחולקים שלשה חלקים הנותרים לארבעה, ויטול כל אחד חלק אחד בתורת ירושה. **טליא** — תינוק גדול, כדאמר בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא צא, ב) דאמר רב נחמן: נהירנא כי הוו מטיילין טליא וטליתא כבר שב סרי בשוקא ולא הוו חטאו. **במקום בניא** — כשיירשו הבנים את אביהן — אית חולק לטליא עמהם, לבד ירושתו כדפרישית. **לית חולק לטליא** — אלא חלק ירושה בלבד. כדמפרש לקמיה, ד"קני כחמור" הוא, דקאמר ליה: קני כאחד מן הבנים שיהיו לי, וכי היכי דאינהו לא קנו, שהרי לא היו עדיין אפילו עובר בשעת מתנה — איהו נמי לא קנה, שנתלית מתנתו במתנת הבנים.

וכרכיש

וכרכיש — הודה לדבריי. **קני כחמור מי קנה** — כמו שהחמור לא קנה — כן הוא לא קנה. הכא נמי, כי היכי דבנים העתידים לבא בעולם לא קנו — איהו נמי לא קנה. **את חמור** — את ובהמה זו תקנו נכסיי. **קנה מחצה** — דהכי אמר ליה: אתה וחמור תקנו שניכם, הוא מחצה ואתה מחצה, ולא אבד האיש חלקו בשביל החמור, שלא תלאן זה בזה. **לא קנה ולא כלום** — דכיון דבקנין אחד שיתף שניהם — לא נגמרה בדעתו להקנות לזה בלא זה כלום, וכיון דחמור לא קנה — איהו נמי לא קנה. **רב ששת אמר קנה הכל** — אדם יודע שאין חמור קונה, וגמר בדעתו שמי שיוכל לקנות משניהם — יקנה. **בשהוא תורם** — קישות אחד מחמשים, איכא למיחש דלמא איכא מר בפנימי שבזה טפי מאינך, ואין כאן אחד מחמשים במתוק, ונמצא תורם מן המר על המתוק. הלכך, כשהוא תורם — מוסיף על המתוק כביצה מקישות אחרת, ותורם קישות וכביצה על הארבעים ותשע, ואיכא השתא מתוק בתרומה טובא, ונמצא תורם מן המתוק על המתוק. **ואמאי את וחמור הוא** — שאמר: קישות זה יהא תרומה על אלו. וכיון דיש בה מר ומתוק, כי היכי דמר לא חייל בה תרומה, ולא מבטל שם טבל מן הארבעים ותשע, הכי נמי המתוק לא יחול עליו שם תרומה אלא מאי אית למימר — המתוק קנה הכל ופטר מטבל את הארבעים ותשע. ולעיל נמי, "את וחמור" אף על גב דחמור לא קנה — הוא קנה הכל, כי היכי דהכא דמר לא קנה ומתוק קנה הכל ומשני: **שאני תרומה** — דמר נמי תרומה מעלייתא הוא כמתוק, ואין כאן "את וחמור", ושניהן קונין זה כזה. **לא תשאו** — על התרומה חטא, אם תרימו את חלבו מן היפה. הא אם תרימו מן הרע — תשאו עליו חטא, שלא עשית מצוה מן המובחר. **נשיאות חטא למה** — אלא יחזור ויתרום מן היפה. **מעשה בחמש נשים** — בפרק "האיש מקדש". והתם מפרש לה רב שפיר. אמר רב: שמע מינה ממתניתין ארבעה, ונקט בידיה תלת. שמע מינה: המקדש בפירות שביעית מקודשת. ושמע מינה: קדושה בגזל אינה מקודשת ואפילו בגזל דידה, מדקתני: שלהן היתה ושל שביעית היתה, טעמא — דשביעית, דהפקר הוא, הא דשאר שני שבוע — לא. ושמע מינה: אשה נעשית שליח לחבירתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה, שהרי קבלה אחת על ידי כולן, ונתקדשה היא וחברותיה בבכלכלה זו, ונעשו צרות זו לזו. **אין אחיות מקודשות** — דקודשין שאין מטורין לביאה לא הוו קדושין כלל, ואפילו בחדא מיניידו. **ואמאי** — נבריות מקודשות? והא "את וחמור" הוא, דרי מקדש בכלכלה זו כולן, חמש נבריות ואחיות, וכי היכי דאחיות לא קנו — נבריות נמי לא יקנו אלא שמע מינה, מה שיש בידו כח לקנות — יקנה הכל, כרב ששת. **היינו דהוא רב הונא בר אויא בחלום** — ומשום דאמרת לי דמותיב רב אויא תיובתא נתקיים חלומי. מידהו, לאו קושיא הוא, דלאו מי אוקימנא כו'? בתמיה. **הראויה מכם** — ואין אחיות בכלל. ואביי הוא דמוקי לה הכי בקדושין. וקיימא לן כרב נחמן, דאמר ד"את וחמור" — קנה מחצה, והמזכה לעובר לכשתלד — קנה, כרב נחמן. בפירוש רבינו חננאל. **קני פלגא**. כנגד הבנים, היא מחצה והם מחצה. **והיתה לאהרן וגו'** — בלחם הפנים כתיב. "אהרן" — זה כהן גדול, מחצה לכהן גדול ומחצה למשמרת כהנים. והך ברייתא במסכת יומא בפרק ראשון (יז, ב), דתנן התם גבי כהן גדול: מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש, ותניא בגמרא: ונוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת, ארבע או חמש מנעשה לחם הפנים. שנאמר "והיתה לאהרן ולבניו" — מחצה לאהרן ומחצה לבניו. והתם מפרש למה אינו נוטל שש, דהאיכא שתים עשרה חלות, שתים מערכות שש המערכת. ומכאן אנו למדין דהמזכיר יחיד אצל מרובין לענין מתנה — נוטל כנגד המרובין. **חלוקה הוא** — בכלל שאר כהנים. אף על גב דלא גלי ביה קרא, שלא כתב אהרן אלא "והיתה לכהנים" — היה חולק עמהן. **דמי כלילא** — כתר מלכות. **דשדו בי קיסר** — הטילו על אלו לעשותה. **אבולי ואיסטרטיני** — עשירים ושרים, כדגרסינן (במגילת טו, א) במרדכי והמן: זה בא בפרוגבולי וזה בא בפרוגבוטי "נציבים" ו"מצב פלשתים" מתרגמינן איסטרטיגיא (שמואל א יד. מלכים א ד). **ואיסטרטיני פלגא** — אף על גב דאבולי עשירים יותר. **אבולי הוו כתיבי** — בכתב של מלך ליתן הכל, אלא שאיסטרטיגי מסייעי להו פורתא. **השתא דקא כתבי כו'** — להוסיף על מה שהיו רגילין ליתן נכתבו עתה. **מתיב רבי זירא** — לרב יוסף. **האומר הרי עלי מנחה מאה עשרון להביאם בשני כלים מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד כו'** — הרי

רב נחמן אמר קנה מחצה — והלכתא כרב נחמן. והא דאמר בפרק שני דקדושין (נא, א): וליטעמיך אימא סיפא, מעשה בחמש נשים כו' עד: "את וחמור" הוא, ו"את וחמור" לא קנה — לאו משום דהלכתא הכי, אלא הכי בעי למימר: תקשה למאן דאמר לא קנה, וכי היכי דלדידיה צריך לתרצה — הכי נמי צריך לתרצה לרבא.

אין לך מר בקישות אלא פנימי שבו — תימה: כיון דבכל קישואין הפנימי מר — והחיצון מתוק, דבכל לא יתרום מזה על זה? והלא החיצון יפטור החיצון, והפנימי יפטור הפנימי, ולמה צריך להוסיף על החיצון? ונראה לרבינו יצחק: דרבי יוסי דהכא לא אייירי בשכל הקישואין מרים, אלא אותה שתורם נמצאת מרה. וקאי אהא דתנן במסכת תרומות (בפרק שלישי משנה א), ומייתי לה ב"האשה רבה" (יבמות פט, א): התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח — תרומה, ויחזור ויתרום. ורבי יוסי פליג, וסבר דאין צריך לחזור ולתרום, אלא מוסיף מן החיצון על החיצון. דאפילו אותה שנמצאת מרה — אין החיצון מר כל כך שלא יהא עליו תורת אוכל. והכי משמע בהדיא בירושלמי על ההיא משנה דהתורם קישות, דקאמר: בשלמא אבטיח ונמצא סרוח — תרומה ויחזור ויתרום, דספק גמור הוא אם היה סרוח בשעת הפרשה אם לאו, אלא קישות ונמצאת מרה — אמאי דהי תרומה? הא ודאי דהיתה מרה גם בשעת הפרשה ולמה היא תרומה כלל? ומשני: עשאוה ספק אוכלין, דאוכל גמור הוא מן התורה, ולכך היא תרומה. והכי נמי אמרינן הכא, דמדאורייתא תרומה מעליא הוא, אלא דקנסי ליה משום דהוה ליה למטעמיה, בדאמרינן ב"האשה רבה" (שם), ועשאוה ספק אוכל, ולכך יחזור ויתרום. ובתר הכי מייתי בירושלמי ההיא דרבי יוסי דהכא, דאין לך מר בקישות אלא פנימי שבו. וקא בעי התם: וכי בדבר שיכול ליבדק נחלקו? ומשני: על עיקר בדיקתה נחלקו, דתנא קמא סבר: יש מרירות הרבה בחיצון, וראוי לעשותו ספק אוכלין. ורבי יוסי סבר: אין בו מרירות כל כך, ואין ראוי לעשותו ספק אוכלין, ולכך לא יחזור ויתרום. הרי משמע בהדיא דרבי יוסי פליג אמתניתין דהתורם קישות.

אם

אם הביא דיעבד אין לבתחלה לא — תימה לרבינו יצחק: דמאי קשיא ליה? וכי אין פשוט לו באומר "נכסי לשני בני אדם" שהיתו שויהם? ואפילו הכי במנחה לבתחלה לא, ואם כן על כרחך משום דלקרבן גדול קא מכוין ואומר רבינו יצחק, דהכי פריך: דהא סברא היא שלא תטול אשתו אלא כאחד מן הבנים, ואפילו הכי קאמר רב יוסף דנוטלת מחצה. אם כן הכא נמי, אף על פי שמסברא יש לנו לומר דלקרבן גדול קא מכוין — לא היה לנו ללכת אחר הסברא **תא** שמע ובני דן חושים — ואם תאמר: דכיון דקרו אינשי לברא "בניי", אם כן למה הוצרך לומר "נכסי לבניי"? פשיטא שהוא לבנו ויש לומר: דאצטריך, שאם מצא דייתיקי או מתנה — שלא יהיה בה כלום. **שהיו** לו בנים כחושים של קנה — ואף על פי שכשירד למצרים עדיין לא היו לו בנים כל כך — מכל מקום נקרא כן על שם העתיד. כדדריש "אשר שם שמות" — אל תקרי שמות, אלא שמות (ברכות ז, ב).

והשביחו גדולים השבח לאמצע — פירש רבינו יצחק בן מרדכי דהוא הדין גדולים וגדולים, אלא אורחא דמילתא נקט. ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות, [או] לשותף שהוא ביורד ברשות. דשותף אינו מוחל טרחו לחברו, אבל אחין מחלי אהדדי. **ואם** אמר ראו מה שהניח כו' — פירש רבינו שמואל: ראו מה הניח לנו אבינו, ומזומנים אנו לחלוק, ומה שנשביח — נשביח מחלקנו. משמע שרוצה לומר שאינו משביח אלא מחלקו המגיעו, ואין לו אלא שבח המגיע לחלקו. ואין נראה, מדאמר: רב ספרא שבק אבוה זוזי, שקלינהו רב ספרא — משמע דשקלינהו לבולהו. ועוד: אם לא לקח אלא המגיע לחלקו, מה היה יכול לתבעו? הא אמר ב"אידהו נשך" (בבא מציעא סט, א) דזוזי במאן דפליגי דמי ועוד: בשיחלקו, אם מגיע חלק האחד לחלקו — אם כן נמצא שלא היה השבח שלו על כן נראה לרבינו יצחק בפירוש רבינו יצחק בן מרדכי: דשבח שהשביח מכל הבנסכים היו שלו. ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות, שאין לו אלא שכר טרחו עם היציאה, או [שותף, דהוי ביורד ברשות ונוטל כאריס — דיינו משום] דיכולים להרויח זה כמו זה ולא מחלי. אבל הכא, אם הגדולים לא ירויחו — הקטנים לא ירויחו בהם. וכן צריך לומר באחי דרב ספרא, דקטנים היו ולא היו יכולין להרויח, ולהכי כיון דגברא רבה הוא ולא שבק גירסיה וטרח לאחריני, אף על פי שלא אמר "ראו" — כאילו אמר "ראו", ומחלי ליה הקטנים. והא דאמר בריש "אלו מציאות" (שם כב, ב) גבי תמרי דזיקא, דיתמי לאו בני מחילה נינהו, הכא דאין מפסידין, ולא בא בידם הריוח — מחלי שפיר. **בתוספתא** גרסינן: אם אמרו יתומים [בפני בית דין] ראו מה שהניח כו' — ולא ידע רבינו יצחק אמאי נקט גבי בנים בפני בית דין. אי משום דגלי אדעתיה דלא מחל להם — אפילו בפני עדים נמי גלי דעתיה ושמא להכי צריך בפני בית דין — כדי שיתעצמו בדבר לתקן להם שיטריח בשבילם, ומדלא תקנו להם — ודאי לא מצאו להם תקנה לחלק, ומחלו הכל. ורב ספרא נמי ידוע דהוי לבית דין, אף על פי שלא אמר. ומיהו, רבנו שמואל בן מאיר פירש דהוא הדין בפני עדים.

השביחו לעצמן — ואף על גב דב"המפקיד" (שם מן, א) בעובדא דמרי בר איסק, אמרינן דכיון דשלא ברשות נחת, דהא אין מורידין קרוב לנכסי קטן, השבח לאמצע — הכא לית לן למימר הכי, דהתם איכא למיחש שמא יחזיק הקרוב בנכסי קטן שאינו כאן, אבל הכא — ליכא למיחש, שהקטנים עם הגדולים ביחד אין יכולין להחזיק זה על זה. **לא** שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים — פירש בקונטרס: שלא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אביהם שכרו פועלים. ומחמת עצמם — דיינו שכרו פועלים משלהם. משמע שרצה לומר, דטעמא דכיון דשכרו משל אביהם — הוי לאמצע, הרי זה שפירש מאה עשרון בשני כלים, כגון זה שאמר "לך ולבנייך". ולא קתני חמשים בכלי וחמשים בכלי אלא דיעבד, אבל לכתחלה לא, אלא מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, וקשיא לרב יוסף דאמר: מוחצה **ופריך: התם אנן סהדי דלקרבן גדול קא מכוין** — לאתויי בכלי אחד, והאי דקאמר שני כלים ולא קאמר מאה עשרון להביא בכלי אחד — משום דידע דלא אפשר לאתויי בכלי אחד יותר מששים עשרון. דתנן בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קג, ב): מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד, ואם אמר "הרי עלי ששים ואחד" — מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחד, שכן הצבור מביאין ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שיהא פחות מן הצבור אחד. אמר רבי שמעון: והלא אלו לכבשים ואלו לפרים, ואינן נבללין זה עם זה. אלא עד ששים יכולין לבלול בו. **והלכתא כוותיה דרב יוסף בשדה כו'** — משום דבכולו תלמוד רבה ורב יוסף הלכתא כרבה, איצטריך למימר דהלכתא כרב יוסף בהני תלת. **בשדה** — בפרק "השותפין" (בבא בתרא יב, ב) גבי ההוא גברא דזבן ארעא אמצרא דבי נשא, ותלת מילי קאמר רב יוסף התם. **ענין** — בפרק "יש נוחלין": קנין אימתי חוזר? רב יוסף אמר: כל זמן שעסוקים באותו ענין, ואית דגרס: קנין. **ומחצה** — היינו דר דאמר רב יוסף: קנאי פלגא. **פיסקי דשיראי** — חתיכות מעיל, וסתם שלח לחלק לבני ביתו. **הראוין לבנים** — מלבושי זכר. **לבלתיה שדר** — ולא לבנותיו. ודוקא דאינסיבא בנתיה, שאינה מוטלת עליו. ירושלמי בפרק "שני דיינֵי גזירות": מי ששלח למדינת הים, ואמר: יתנו אלו לבניו — בנותיו בכלל, ואם בשעת מיתה אמר "אלו לבניי" — אין הבנות בכלל. **ההוא דאמר להו** — בשעת מיתה. **נכסיי לבניי** — ולא היה לו אלא בן אחד זכר, וגם בנות היו לו. ובעי גמרא: מי קרו אינשי לברא יחידאה "בניי" לשון רבים, ואם כן כל נכסיו נתן לבנו ואין הבנות בכלל. או לא, ויחלקו הבנות עמו? **ובני דן חושים** — אלמא בן אחד קרי לשון רבים. **כחושים של קנה** — שגדלים הרבה ביחד, בלעז *טרוק"ש. אי נמי, עלי קנים או קשרי הקנים קרוין כן. **וכר ברא** — בן של אותו בן, או של אחר שמת. מי קרו אינשי לכר ברא ברא — ולפיכך אמר "נכסיי לבניי" לשון רבים, ויחלקו ביניהם. או לא קרו ליה ברא, והאי דקאמר לשון רבים — היינו כדאמרן לעיל "ובני פלוא אליאב". **מותר בבני בנים** — אבל לענין פריה ורביה חשיבי כבנים, בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב, ב). **משנה השביחו הגדולים את הנכסים** — סתם, בעודן בתפוסת הבית. **השביחו לאמצע** — ויטלו קטנים כגדולים, וכדמפרש בגמרא ששבחו הנכסים מחמת נכסים. **ואם אמרו גדולים לקטנים** — בפני עדים, או אמרו לבית דין, או בצבור: ראו מה שהניח לנו אבא, ומזומנים אנו לחלוק, ומה שנשביח — נשביח מחלקנו. ונתעצלו בית דין לחלוק — אז השביחו לעצמן. **וכן האשה** — שמת בעלה. ובגמרא מוקי לה באשה יורשת. **ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה** — והוא דלא שקלה מזונו: דאי שקלה מזונו — לא, דתנן: אלמנה נזונת מנכסי יתומין, ומעשה ידיה שלהן (כתובות צה, ב). **גמרא לא שנו** — דהשביחו לאמצע. **אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים** — לא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים. **מחמת עצמן** — שחפרו ונטעו ושכרו משלהם ולא משל אביהם — אז השבח לעצמן.

1 **וְאִם הֵבִיא חֲמִשִּׁים בִּכְלִי אֶחָד וַחֲמִשִּׁים בִּכְלִי אֶחָד**
2 **- יָצָא; אִם הֵבִיא - אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא; וְאִי סָלְקָא**
3 **דַּעְתָּךְ כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא כַּפְּלָגָא וּפַלְגָא הוּא, אֲפִילּוּ**
4 **לְכַתְּחִלָּה נַמִּי -הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם אַנַן סָהֲדֵי דְּהַאי**
5 **גַּבְרָא מַעְקָרָא לְקָרְבָּן גָּדוֹל קָא מְכַוֵּין, וְהַאי דְּקָאֲמַר**
6 **בִּשְׁנֵי כֵלִים - דְּיָדֵע דְּלָא אֶפְשָׁר לְאַתּוּיֵי בְּכְלִי אֶחָד,**
7 **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְאִיתּוּיֵי מַיְיתִינַן. וְהִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ**
8 **דְּרַב יוֹסֵף בְּשָׂדֶה, עָנִין, וּמֻחֲצָה. הַהוּא דִּשְׁדַר פִּיסְקֵי**
9 **דִּשְׁיָרֵאי לְבִיתֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַמִּי: הָרְאוּיִין לְבָנִים -**
10 **לְבָנִים, רְאוּיִין לְבְנוֹת - לַבְּנוֹת. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלִית**
11 **לֵיהּ כַּלְתָּא, אֲבָל אִית לֵיהּ כַּלְתָּא - לְכַלְתֵּיהּ שַׁדַּר;**
12 **וְאִי בְּנָתֵיהּ לָא נְסִיבָן, לָא שְׁבַק בְּנָתֵיהּ וּמְשַׁדַּר**
13 **לְכַלְתֵּיהּ. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: "נְכָסַיי לְבָנַיי", הֲוָה לֵיהּ**
14 **בְּרָא וּבְרַתָּא; מִי קָרוּ אֱינָשֵׁי לִבְרָא "בָּנַיי", וּלְסַלּוּגֵי**
15 **לִבְרַתָּא מֵעִישּׁוּר קָאָתֵי. אוֹ דִּלְמָא לָא קָרוּ אֱינָשֵׁי**
16 **לִבְרָא "בָּנַיי", וּלְמִשְׁכָּבָהּ לִבְרַתָּא בְּמִתָּנָה קָאָתֵי? אֲמַר**
17 **אַבַּיֵי, תָּא שְׁמַע: "וּבְנֵי דָן חֻשִׁים". אֲמַר לֵיהּ רָבָא,**
18 **דִּלְמָא כְּדְרַבָּנָן דְּבֵי חִזְקִיָּה: שֶׁהָיוּ מְרוּבִּין כְּחוּשִׁים**
19 **שֶׁל קָנֶה אֶלָּא אֲמַר רָבָא: "וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב". רַב**
20 **יוֹסֵף אָמַר: "וּבְנֵי אֵיתָן עֶזְרִיָּה". הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ:**
21 **"נְכָסַאי לְבָנַאי", הֲוָה לֵיהּ בְּרָא וּכַר בְּרָא; קָרוּ**
22 **אֱינָשֵׁי לְכַר בְּרָא "בְּרָא", אוֹ לָא? רַב חֲבִיבָא אָמַר:**
23 **קָרוּ אֱינָשֵׁי לְכַר בְּרָא "בְּרָא"; מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר:**
24 **לָא קָרוּ אֱינָשֵׁי לְכַר בְּרָא "בְּרָא". תְּנֵיא כְּוָתֵיהּ**
25 **דְּמָר בַּר רַב אַשִׁי: הַמּוּדָּר הֲנָאָה מִבָּנִים - מוּתָּר**
26 **בִּבְנֵי בָנִים. **משנה** הִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים,**
27 **הִשְׁבִּיחוּ גְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע;**
28 **אִם אָמְרוּ: "רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ אַבָּא, הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין**
29 **וְאוֹכְלִים" - הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיחָה**
30 **אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע; אִם אָמְרָה: "רְאוּ**
31 **מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, הֲרֵי אֲנִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת" -**
32 **הִשְׁבִּיחָה לְעַצְמָהּ. **גמרא** אָמַר רַב חֲבִיבָא בְּרֵיהּ**
33 **דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: לֹא שָׁנוּ**
34 **אֶלָּא שֶׁשִּׁבְּחוּ נְכָסִים מֵחֲמַת נְכָסִים, אֲבָל שָׁבְחוּ**
35 **נְכָסִים מֵחֲמַת עַצְמָן - הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן. -אִינִי? וְהָא**
36 **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִילּוּ לֹא הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אֶלָּא**

אודייני

אודייני

אודייני — בור וכיסויו, ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו. **מחמת עצמו הוא** — שמשמרין אותו הגדולים, וצריכין לעמוד על גביו, פן יהיה הפקר לכל שואבי מים. **דלנטירותא עבידא** — אינן צריכין להוציא משלהן כלום עליו, אלא לשמרו, וגם הקטנים יכולין לשמרו. **עבד בהן עיסקא** — וחשיב ליה שבח נכסים מחמת נכסים, הואיל ואין צריך טורח כל כך אלא לקנות ולמכור. **לא שביק גירסיה וטרח לאחריני** — וכמי שאמר "ראו מה שהניח לנו אבא" דמי. ושמעינן מהכא דכל היכא דמאן דהוא כמו רב ספרא, אף על גב דלא אמר "לעצמי אני עושה" — כמאן דאמר דמי, והשביח לעצמו. **אשה מאי עבידתה** — או תטול כתובתה ותלך לה, או תטרח קמי יתמי ותהיה ניזונת, ומעשה ידיה שלהן. ואין לה להשתכר בממון היורשים **באשה יורשת** — כגון שנשא ראובן בת שמעון, ומתו, וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב אבי אביהן. או כגון בת בין הבנות, או בת הבן בין הבנים — דינה כדין האחין. או שאמר בעלה: תטול אשתי כאחד מן הבנים. אם השביחה את הנכסים, פירשה — לעצמה, לא פירשה — השבח לאמצע. ואלמנה שאמרה בבית דין "ראו מה שהניח לי בעלי, הריני עושה ואוכלת" — השביחה לעצמה. והוא דלא שקלא מזוני, דאי שקלא מזוני — הא תנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן. הלכך, אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהן כדי כתובתה, אם אמרה "ראו מה שהניח לי בעלי", ונתעצלו בית דין או יורשין להשביעה על כתובתה, אפילו השביחה אלף כסר — השביחה לעצמה. אבל אם השביחה הנכסים סתם — תטרוף כתובתה, והמותר ליורשין, ואף על פי שלא נשתייר מבעלה אפילו רביע כתובתה. **אחולי אחלה** — וחזרה בה ממה שאמרה תחלה "הריני עושה ואוכלת" — קא משמע לן. **קנאו** — הבן לאותו הבית. תקנת חכמים היא. והלכתא בלא טעמא, כדלקמן. ובמסכת גיטין מוקמינן לה — כגון שיש לאביו בעיר בית אחר לדור בו. **ודוקא גדול כו'** — דבכי האי גוונא חביב ליה טפי, וגמר ומקני ליה. **ייחד לו בית ועלייה** — כלומר ייחד לו האב לבנו בית שיש עלייה על גביו. **אכסדרה** — לפני הבית, ופותחין בו חלונות, ודרך אכסדרה נכנסים לבית. **שני כתים כו'** — אם תמצא לומר בית ואכסדרה קנה — היינו משום דאכסדרה משועבד לבית, אבל שני בתים זה לפנים מזה מהו? **אוצרו בתוכו** — הלכך בית לא קנה, דכיון דמשתמש האב בבית — לא הוציאו מחזקתו, ולא מקני ליה לבנו. **עציצא דהרסנא** = כלי מלא דגים מטוגנים בשמן. **אשישא דמשחא** = כוס מלא שמן. **שוויהו רבנן** — הם תקנו את הדברים כך, אף על פי שאינו דין תורה, כי מדה ומדה הם. **חדא הא** — המשיא אשה לבנו. ותקנת חכמים היא לכבוד החתן, שגנאי הדבר לשאת אשה ואין מקום לדור בו. **אפוטרופא** — דאנן סהדי דלא עקר נחלת הבנים. ולא נתכוון אלא שיכבדוה הבנים, מתוך שאוכלין על ידה. **במעמד שלשתן** — נפקד ומפקיד ומקבל מתנה. **קנה** — כך תקנו חכמים, לפי שהדבר תדיר הוא בין הבריות, ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים.

משנה

1 אוּדְיֵינִי - הַשְׁכָּר לְאֶמְצַע; וְהָא אוּדְיֵינִי דְּמִחַמַּת עַצְמוֹ הוּא
2 הוּא - שָׁאנֵי אוּדְיֵינִי, דְּלִנְטִירוּתָא הוּא דַּעֲבִידָא, וְאֲפִילּוּ
3 קְטַנִּים נַמִּי מָצוּ מְנַטְּרֵי לָהּ. "אָמְרוּ: רְאוּ מַה שֶׁהִנִּיחַ
4 אַבָּא, הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין - הִשְׁבִּיחוֹ לְעַצְמָן". רַב
5 סְפָרָא שְׁבַק אֲבוּהּ זוּזֵי, שְׁקַלִינְהוּ, עֲבַד בְּהוּ עִיסְקָא;
6 אָתוּ אַחֵי תְּבָעוּהוּ בְּדִינָא קַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לְהוּ:
7 רַב סְפָרָא גְּבָרָא רַבָּה הוּא, לָא שָׁבִיק גִּירְסֵיהּ וְטָרַח
8 לְאַחֲרִינִי. "הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחָה
9 לְאֶמְצַע". אִשָּׁה בְּנִכְסֵי יַתְמֵי מַאי עֲבִידְתָּהּ? אֲמַר רַבִּי
10 יִרְמְיָה: בְּאִשָּׁה יוֹרֶשֶׁת. - פְּשִׁיטָא - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן
11 דְּלָאו דַּרְכָּהּ לְמִטְרַח, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּרֵישׁ - כְּמוֹ
12 דְּפָרֵישׁ דְּמֵי, קָמַשְׁמַע לָן. "וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מַה
13 שֶׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, הֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת - הִשְׁבִּיחָה
14 לְעַצְמָהּ". פְּשִׁיטָא - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דִּשְׁבִּיחָא לַהּ
15 מִילְּתָא, דְּאָמְרִי: קָא טָרְחָא קַמֵּי יַתְמֵי - אַחוֹלֵי אַחְלָהּ,
16 קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לְבְנוֹ
17 גָּדוֹל בְּבַיִת - קָנָאוּ. וְדַוְקָא גָּדוֹל, וְדַוְקָא בְּתוּלָה, וְדַוְקָא
18 אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, וְדַוְקָא שֶׁהִשִּׂיאוֹ רִאשׁוֹן. פְּשִׁיטָא, יִיחֵד
19 לוֹ אָבִיו בַּיִת וַעֲלִיָּה - בַּיִת קָנָה, עֲלִיָּה לֹא קָנָה;
20 בַּיִת וְאַכְסַדְרָה, מַהוּ? שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה,
21 מַהוּ? תֵּיקוּ. מֵיתִיבִי: יִיחֵד לוֹ אָבִיו בַּיִת וּכְלֵי בַיִת
22 - כְּלֵי בַיִת קָנָה, בַּיִת לֹא קָנָה -אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה:
23 כְּגוֹן שֶׁהָיָה אוֹצָרוֹ שֶׁל אָבִיו מוּנָּח שָׁם. נְהַרְדְּעֵי אָמְרִי:
24 אֲפִילּוּ שׁוֹכְבָא דִּיוֹנֵי. רַב יְהוּדָה וְרַב כָּפֵּי אָמְרִי: אֲפִילּוּ
25 עֲצִיצָא דְּהַרְסָנָא. מָר זוּטְרָא אֲנַסְבֵּיהּ לְבְרֵיהּ, וּתְלָא לֵיהּ
26 סַנְדְּלָא. רַב אַשִׁי נַסְבֵּיהּ לְבְרֵיהּ, וּתְלָא לֵיהּ אַשִׁישָׁא
27 דְּמִשְׁחָא. אָמַר מָר זוּטְרָא: הָנֵי תְּלָת מִילֵּי שַׁוְּינְהוּ רַבָּנַן
28 בְּהִלְכְתָּא בְּלָא טַעֲמָא: חֲדָא - הָא; אִידָךְ - דְּאָמַר
29 רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ
30 - לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא; אִידָךְ - דְּאָמַר רַב:
31 "מָנָה לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לִפְלוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה.

משנה

דאי הוו אמרי גדולים "ראו מה שהניח לנו אבינו" — היו אהובי הקטנים אז קרובים משכירים להם פועלים משל אביהם בשבילם, ומדלא אודעינהו — אחולי אחולי בגייהו. ובעובדא דמרי בר איסק (בבא מציעא לט, ב) דאמר ליה אחוה: לפלוא לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשתל, ואמר ליה רב חסדא: שפיר קאמר לך, דתנן: הניח גדולים וקטנים כו' — לא שתלם בעצמו, אלא השכיר פועלים מעמות הירושה, ואותו האח נמי היה מוצא קרובים דהוי שתלי ליה. וכן אחי דרב ספרא היו מוציאין שישתברו במעותיהן, דאין טורח למכור ולקנות, אי לאו דהוי אמור להן "ראו". ופריך מאודייני, דמחמת עצמו הוא, שלא היו מוצאין שיעשה להם אותה שמירה, לפי שצריך לעמוד שם זמן מרובה. ומשני, דקטנים גופייהו מנטרי, ואם היו מודיעין להם — היו עושין. ועוד יש פירוש רבינו תם, ופירוש רבינו יצחק בן מרדכי, ולא ישרו בעיני רבינו יצחק. **אודייני** — פירש בקונטרס: בור וכסויו. ואין נראה לרבינו תם. אלא מפרש שהוא כלי גבוה, שעומדים עליו שומרי שדות וכרמים לראות מעליו למרחוק, וגם הוא ראוי לישן עליו, בדאמרינן בפרק בתרא דמועד קטן (כז, א): ישן על גבי מטה או על גבי ספסל או על גבי אודייני. ויש ספרים שכתוב בהן "אידווני", כמו: דוי להבא ולהכא (תמיד כו, ב, ובשבת לה, א).

באשה יורשת — פירש בקונטרס: כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו, ומת יעקב אביהם, ואחר כך מתו ראובן ושמעון, שאז יורשין בני ראובן ובת שמעון מאביהן. וקצת קשה לישנא ד"ראו מה שהניח לי בעלי" — דמשמע דירשה מבעלה, ולא מיעקב. ופירש רבינו יצחק בן מרדכי: אשה יורשת — שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת, והיו לו לראובן אחים קטנים אז בני אחים קטנים דהוו יתמי, והרי היא יורשת את בעלה עם הקטנים, שהיא במקום אביה. ומיהו קשה: דקאמרינן בסמוך דטרחא קמי יתמי, דמשמע בני בעלה על כן נראה לרבינו יצחק כפירוש הקונטרס, דכיון שבעל אוכל פירות ירושתה כל ימי חייו כדין — שייך שפיר "ראו מה שהניח לי בעלי". אי נמי כלשון אחר שפירש בקונטרס, שאמר הבעל: תטול האשה כאחד מן הבנים.

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי — פירש בקונטרס: וכיון דאמרה הכי — לית לה מזוני. ואין נראה לרבינו שמשון בן אברהם. דדוקא אם מכרה כתובתה או לקחה כתובתה בבית דין — אין לה מזונות. אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה, אלא נכסי מלוג שלה, או מה שירשה או מה שנתן לה בעלה כאחד מן הבנים — לא הפסידה מזונות. דאפילו מכרה מקצת כתובתה אמרינן בפרק "אלמנה" (כתובות צח, א) דלית דחש ליה לדרבי שמעון דאמר: מקצת כסף ככל כסף, ולא הפסידה מזונות — כל שכן נכסי מלוג, דלא שייכי כלל לכתובתה. וגם מה שפירש, שאם נתעצלו בית דין להשביעה מה שהשביחה לעצמה — לא ידע רבינו שמשון בן אברהם מנליה, דלעולם הויא בחזקת יורשים עד שישביעוה בית דין, דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין, והכא מיירי דוקא באשה יורשת. **בית** ואכסדרה מהו — דנהי דעלייה לא קנה, אכסדרה שייכא טפי לגבי בית. ואם תמצא לומר לא קנה, משום דאין בו תשמיש בית — שני בתים זה לפנים מזה מהו? דכבית אחד דמי. ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה.

כהלכתא בלא טעמא — קצת טעם יש, דכיון שפינה את הבית — סמכא דעתיה דבן. וגם אין לו אנה לדור, סברא הוא שנתנו לו. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו או לבנו — מסתמא לא ליתן לה נתכוון, אלא לכבדה, שלא היה מניח בניו בולא כלום. ובמעמד שלשתן לא רצו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין, דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן — הקנה לו לגמרי. ונראה לרבינו יצחק, דבמעמד שלשתן, אם חזר ומחלו — אינו מחזיר, ומפורש בכמה מקומות. **הניח** בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה — עד כאן שיטת רבינו אליעזר זכרונו לברכה.

ברכת

ברכת הבית ברובה — פירש רבינו חננאל: נר לאחד נר למאה. ויש מפרשים: דמזלא דבי תרי עדיף. ולקשה, מדפריך בסמוך: ליתבו לפי ברכת הבית. וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו? ואומר רבינו תם: אין הכי נמי, יכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה, וכמה הוציאו בזו. ואין נראה לרבינו יצחק, שדרי אין כל השנים שוים במזל אחד.

חלה ונתרפא כו' — ותניא בתוספתא (פרק י):
במה דברים אמורים — ברפואה שיש לה קצבה, אבל רפואה שאין לה קצבה — הרי היא בכלל מזונות, ויתרפא מן האמצע. וכן בכתובות (נב. ב) גבי אלמנה, אומר: רפואה שיש לה קצבה — הרי היא בכלל כתובה, ושאין לה קצבה — הרי היא כמזונות. ובאונס דהכא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה, כן תירץ הרב רבינו יצחק.
אבל חלה באונס נתרפא מן האמצע — ולא דמי להא דתנן לעיל (קלט, א): אין הקטנים נזונים על הגדולים. הכא הוי באקראי בעלמא, אבל התם — לעולם כן הוי, שהקטנים מפסידים יותר מזונות. **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים — פירוש: אריא וגנבי הבאים על האדם — הכל נגזר בידי שמים, אבל צנים פחים — מזה לא נגזר עליו, כלומר יכול לשמור. אבל ודאי, אם רוצה לאבד עצמו באש או בנהר — יכול לאבד עצמו אף על פי שלא נגזר כלום. ולא דמי להא דאמר: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. דהתם מיירי במדות של אדם מה יהיה — גבור או חלש, עשיר או עני, ארוך או קצר, (חכם או טפש), כדאיתא בנדה בפרק "כל היד" (טז, ב). אבל הכא מיירי במאורעות הבאות על האדם.
חוץ מצנים פחים — דהיינו קור וחום, כדמשמע בריש מסכת עבודה זרה (ג, ב). והא דאמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קז, ב) "והסיר ה' ממך כל חולי" — זו צינה, הכי פירושו: שיתן לך דעת לשמור מן הצינה, ליתן לך בגד ללבוש. ובירושלמי אמר שאנטוינוס היה לו ליליך בדרך, אמר ליה לרבי: צלי עלי. אמר ליה: והא רעוא דתשתויב מן צנתא. אמר ליה: דא צלותא בתמיה. יתיר חד כסו וצנתא אזלא. אמר ליה: יהא רעוא דתשתויב מן שרבא. אמר ליה: הא ודאי צלותא, דכתיב "ואין נסתר מחמתו". **האחין** שעשו למקצת שושבינות — שכך היה מנהג, בשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושבינים מביאין דורונות לכבוד החופה ונותנין לבנו, ועל האב היה לפרוע כשהיו נושאים גם הם נשים. ולכך חוזרת מן האמצע, שהרי היה על האב לפרוע.

ורבי

משנה אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות - נפל לאמצע; חלה ונתרפא - נתרפא משל עצמו.
גמרא תנא: האי אומנות - לאומנות המלך. תנו רבנן: אחד מן האחין שמינוהו גבאי או פולמוסטוס, אם מחמת האחין - לאחין, אם מחמת עצמו - לעצמו. אם מחמת אחין לאחין, פשיטא - לא צריכא, דחריף טפי. מהו דתימא: חורפיה גרים ליה, קא משמע לן. תנו רבנן: אחד מן האחין שנפטל מאתים זוז לימוד תורה או לימוד אומנות, יכולין האחין לומר לו: אם אתה אצלנו - יש לך מזונות, אם אין אתה אצלנו - אין לך מזונות. - וליתבו ליה כל היכא דאיתיה מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: ברכת הבית ברובה. - וליתבו ליה לפי ברכת הבית - הכי נמי. "חלה ונתרפא - נתרפא משל עצמו". שלח רבין משמיה דרבי אלעא: לא שנו אלא שחלה בפשיעה, אבל באונס - נתרפא מן האמצע. היכי דמי בפשיעה? בדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים, שנאמר: "צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם". **משנה** האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב, חזרה שושבינות - חזרה לאמצע, שהלא בשושבינות נגבית בחיי האב, ולא בשל בנו. אבל אם הבן ירוש לאמצע, ולא בשל בנו. אבל אם הבן ירוש לאמצע, ולא בשל בנו. אבל אם הבן ירוש לאמצע

[דף ט"ז ע"ב]

אָמַר רַבִּי חוֹנָה: הָהֵן דְּחַיָּיב לְמִבְרְכָה וְהוּא עָנִי וְלֹא יָדַע מַהוּ. תָּנֵי, עַכּוּ"ם שֶׁבֵּרֵךְ אֶת הַשֵּׁם – עוֹנִין אַחֲרָיו ׳אָמֵן׳. כּוּתִי – אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא: אִם בֵּרַכְךָ עַכּוּ"ם – עֲנֵה אַחֲרָיו אָמֵן, דִּכְתִיב: "בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים". עַכּוּ"ם אֶחָד פָּגַע בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבֵרְכוֹ. אָמַר לֵיהּ: כְּבָר מִילָּתְךָ אֲמוּרָה. אַחֵר פָּגַע בּוֹ וְקִילְלוֹ. אָמַר לֵיהּ: כְּבָר מִלָּתְךָ אֲמוּרָה. אָמְרוּ לֵיהּ תַּלְמִידוֹי: רַבִּי! הֵיךְ מַה דַּאֲמַרְתְּ לְדֵין אֲמַרְתְּ לְדֵין? אָמַר לוֹן: וְלֹא כֵן כְּתִיב: "אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ"! רַבִּי הָיָה כּוֹפֵל בָּהּ דְּבָרִים, רַבִּי לְעָזָר בֶּן פַּרְטָא פּוֹשֵׁט בָּהּ דְּבָרִים. אָמַר רַבִּי לְעָזָר: דְּזַקְנֵי הַגָּלִיל הִיא, דְּזַקְנֵי הַגָּלִיל אוֹמְרִים: אָסוּר לִמְסֹר לְמִי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת. אָמַר רַבִּי מַתַּנְיָה: תִּפְתֵּר, דִּבְרֵי הַכֹּל כְּשֶׁהָיוּ אֶתְרוֹגִים נִמְכָּרִין בְּיֹקֶר. כַּהֲדָא תְּרוֹנְגָיָא הַוְיָין מִצַּפְצְפִין תַּמָּן, וַהֲוָה רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב יָהֵב אֶתְרוֹגָא מַתְּנָה לִבְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ לִכְשֶׁתִּזְכֶּה בּוֹ וּבְמִצְוָתוֹ – הַחֲזִירֵהוּ לִי .

הֲלָכָה יא, מַתְנִיתִין – בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה הַלּוּלָב נִטָּל בַּמִּקְדָּשׁ שִׁבְעָה וּבַמְּדִינָה יוֹם אֶחָד, מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁיְּהֵא הַלּוּלָב נִטָּל בַּמְּדִינָה שִׁבְעָה ׳זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ׳, וְשֶׁיְּהֵא יוֹם הָנֵף כֻּלּוֹ אָסוּר. יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, כָּל הָעָם מוֹלִיכִין אֶת לוּלְבֵיהֶן לְבֵית הַכְּנֶסֶת, לְמָחֳרַת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ וְנוֹטֵל, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג וּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, שָׁכַח וְהוֹצִיא אֶת הַלּוּלָב לִרְשׁוּת הָרַבִּים – פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיאוֹ בִּרְשׁוּת.

גְּמָרָא – כְּתִיב "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". אִית תַּנֵּיי תָּנֵי, בְּשִׂמְחַת לוּלָב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אִית תַּנֵּיי תָּנֵי, בְּשִׂמְחַת שְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מַאן דְּאָמַר בְּשִׂמְחַת שְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר – בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן דְּבַר תּוֹרָה וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים דְּבַר תּוֹרָה. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מַתְקִין עַל דְּבַר תּוֹרָה. מַאן דְּאָמַר בְּשִׂמְחַת לוּלָב הַכָּתוּב מְדַבֵּר – בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן דְּבַר תּוֹרָה, וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים מִדִּבְרֵיהֶן,

[דף י"ז ע"א]

וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מַתְקִין עַל דִּבְרֵיהֶן. וְיֵשׁ הַתַּקָּנָה אַחַר הַתַּקָּנָה? חַבְרַיָּא בְּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי יוֹנָה: הֵיךְ מַה דְּאַתְּ אָמַר – "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה׳ שִׁבְעַת יָמִים". אֵין שִׁבְעָה בְּלֹא שַׁבָּת. וּדְכַוָּתָהּ – "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". אֵין שִׁבְעָה בְּלֹא שַׁבָּת. אָמַר לוֹן: שַׁנְיָא הוּא, דִּכְתִיב: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" – חֵלֶק הָרִאשׁוֹן מֵהֶן. מֵעַתָּה בַּמִּקְדָּשׁ יְדָחֶה, בַּגְּבוּלִין לֹא יְדָחֶה. אָמַר רַבִּי יוֹנָה: אִילּוּ הֲוָה

כְּתִיב "וּלְקַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם", הָיִיתִי אוֹמֵר כָּאן מִעֵט וּבְמָקוֹם אַחֵר רִבָּה. אֶלָּא "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" – מִכָּל מָקוֹם, "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" – בִּירוּשָׁלַם. חַבְרַיָּא אָמְרִין: דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֶה שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה דּוֹחֶה לְמִצְוָה בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אָמַר לוֹן רַבִּי יוֹסִי: לֹא מִן הָדָא, אֶלָּא מִן הָדָא דְּאָמַר רַבִּי אֵילָא, וְתָנֵי תַּמָּן: כָּךְ הָיָה הַמִּנְהָג בִּירוּשָׁלַיִם, אָדָם הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, קוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ. נִכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ. לְשֵׂאת אֶת כַּפָּיו וְלִקְרוֹת בַּתּוֹרָה נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ. הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ – אָסוּר לְטַלְטְלוֹ. אָמַר רַבִּי אָבוֹן: זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה. תָּנֵי, מְטַלְטְלִין עֲצֵי בְּשָׂמִים לְהָרִיחַ בָּהֶן לַחוֹלֶה בְּשַׁבָּת. רַבָּנָן דְּקֵיסָרִין אָמְרִין: עֲרָבָה מֻתָּר לְהָנִיף בָּהּ לַחוֹלֶה בְּשַׁבָּת. אַף בְּסַכִּין שֶׁל מִילָה כֵּן, אַף בְּמַצָּה כֵּן. מִן מַה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֶה אֲפִלּוּ פֵּרֵשׁ – חוֹזֵר אֲפִלּוּ עַל הַצִּיצִין שֶׁאֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה. הֲדָא אָמְרָה אַף בְּסַכִּין שֶׁל מִילָה כֵּן, אַף בְּמַצָּה כֵּן.

[דף י"ז ע"ב]

הֲלָכָה יב, מַתְנִיתִין – מְקַבֶּלֶת אִשָּׁה מִיַּד בְּנָהּ וּמִיַּד בַּעְלָהּ וּמַחְזֶרֶת לַמַּיִם בְּשַׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשַׁבָּת מַחֲזִירִין, וּבְיוֹם טוֹב מוֹסִיפִין, וּבַמּוֹעֵד מַחְלִיפִין. כָּל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְנַעְנֵעַ – חַיָּב בַּלּוּלָב.

גְּמָרָא – יוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ – חַיָּב בְּלוּלָב, יוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף – חַיָּב בְּצִיצִית, יוֹדֵעַ לְדַבֵּר – אָבִיו מְלַמְּדוֹ לָשׁוֹן תּוֹרָה. יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת יָדָיו – אוֹכְלִין עַל יָדָיו תְּרוּמָה. אֶת גּוּפוֹ – אוֹכְלִין עַל גּוּפוֹ טְהָרוֹת. אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, וְאֵינוֹ עוֹמֵד עַל הַדּוּכָן עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא זְקָנוֹ. רַבִּי אוֹמֵר: וְכוּלָּהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמִידוּ אֶת הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת בֵּית ה'".

פֶּרֶק רְבִיעִי

הֲלָכָה א', מַתְנִיתִין – לוּלָב וַעֲרָבָה – שִׁשָּׁה וְשִׁבְעָה, הַהַלֵּל וְהַשִּׂמְחָה –שְׁמוֹנָה, סֻכָּה וְנִסּוּךְ הַמַּיִם – שִׁבְעָה, וְהֶחָלִיל – חֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה. לוּלָב שִׁבְעָה כֵּיצַד? יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת – לוּלָב שִׁבְעָה, וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים – שִׁשָּׁה, עֲרָבָה שִׁבְעָה כֵּיצַד? יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל עֲרָבָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת – שִׁבְעָה, וּשְׁאָר כָּל הַיָּמִים שִׁשָּׁה.

גְּמָרָא – רַבִּי זְעֵירָה, רַבִּי אֵילָא, רַבִּי יֵסָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עֲרָבָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וּדְלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּאַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: עֲרָבָה דְּבַר תּוֹרָה. וְעַרְבֵי נַחַל שְׁתַּיִם. עֲרָבָה לַלּוּלָב וַעֲרָבָה לַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי בָּא רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: עֲרָבָה וְנִסּוּךְ הַמַּיִם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וּדְלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָה, דְּרַבִּי עֲקִיבָה

אָמַר: נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה. בַּשֵּׁנִי וְנִסְכֵּיהֶם. בַּשִּׁשִּׁי וּנְסָכֶיהָ. בַּשְּׁבִיעִי כְּמִשְׁפָּטָם: מֵ״ם יוֹ״ד מֵ״ם – מַיִם. רַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא בְּעָא

[דף י״ח ע״א]

קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן: וְעַכְשָׁו לָמָּה הֵם חוֹרְשִׁין בִּזְקֵנוֹת? אָמַר לֵיהּ: בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְּנָה הֲלָכָה – לְכָךְ נִתְּנָה, שֶׁאִם בִּקְּשׁוּ לַחְרֹשׁ – יַחֲרוֹשׁ. רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא בְּשֵׁם רַבִּי חוּנְיָא דִּבְרַת חַוָּרָן: עֲרָבָה, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם, וְעֶשֶׂר נְטִיעוֹת – מִיְּסוֹד הַנְּבִיאִים הֵם. מַה וּפְלִיג? רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם לֵוִי: כָּךְ הָיְתָה הֲלָכָה בְּיָדָם וּשְׁכָחוּהָ, וְעָמְדוּ הַשְּׁנַיִּים וְהִסְכִּימוּ עַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנִים, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנּוֹתְנִין נַפְשָׁם בֵּית דִּין עָלָיו – סוֹפוֹ לְהִתְקַיֵּם בְּיָדָן כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וְאָתְיָא כְּהִיא דְּאָמַר רַבִּי מָנָא: ״כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא״, וְאִם רֵק הוּא – ״מִכֶּם״. לָמָּה? שֶׁאֵין אַתֶּם יְגִיעִין בּוֹ. ״כִּי הוּא חַיֵּיכֶם״ – אֵימָתַי הוּא חַיֵּיכֶם? בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם יְגִעִים בּוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְרַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא: בָּבְלָיֵא! תְּרֵין מִילִין סָלְקוּן בִּידֵיכוֹן, מִפְּשִׁיטוּתָא דְּתַעֲנִיתָא וְעַרוֹבְתָא דְּיוֹמָא שְׁבִיעָיֵא. וְרַבָּנָן דְּקֵיסָרִין אָמְרִין: אַף הֲדָא מַקַּזְתָּה. רַבִּי סִימוֹן מְפַקֵּד לְאִילֵּין דְּמְחַשְּׁבִין: יְהָבוּן דַּעַתְּכוֹן דְּלָא תַעְבְּדוּן לֹא תְּקִיעָתָה בְּשַׁבָּת וְלֹא עֲרָבָתָא בְּשַׁבַּתָּא. וְאִין אִדְּחָקוּן – עָבְדוּן תְּקִיעָתָה וְלֹא תַעְבְּדוּן עֲרָבָתָא.

הֲלָכָה ב׳, מַתְנִיתִין – מִצְוַת לוּלָב כֵּיצַד? כָּל הָעָם מוֹלִיכִין אֶת לוּלְבֵיהֶן לְהַר הַבַּיִת, וְהַחַזָּנִין מְקַבְּלִין מִיָּדָן, וְסוֹדְרִין אוֹתָן עַל גַּג הָאִיצְטַבָּה, וְהַזְּקֵנִים מַנִּיחִין אֶת שֶׁלָּהֶן בַּלִּשְׁכָּה, וּמְלַמְּדִים אוֹתָן לוֹמַר: ׳כָּל מִי שֶׁהִגִּיעַ לוּלָבוֹ בְּיָדוֹ – הֲרֵי הוּא לוֹ מַתָּנָה׳. לְמָחֳרַת מַשְׁכִּימִין וּבָאִין, הַחַזָּנִין מְזָרְקִין לִפְנֵיהֶן, וְהֵן מְחַטְּפִין וּמַכִּין אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ, וּכְשֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁהָיוּ בָּאִין לִידֵי סַכָּנָה, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל בְּבֵיתוֹ.

גְּמָרָא – רַבִּי דְּרוֹמִיָּא בָּעֵי: מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי דּוֹסָא, דְּרַבִּי דּוֹסָא אָמַר: בְּשַׁחֲרִית אָדָם צָרִיךְ לוֹמַר: ׳כָּל מַה שֶׁיּוּלְקְטוּ הָעֲנִיִּים הַיּוֹם מִבֵּין הָעֲמָרִים הֶבְקֵר – הֲרֵי הוּא הֶבְקֵרַבִּי. רַבִּי יוּדָה אוֹמֵר: לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הֶבְקֵר אַנָּסִים הֶבְקֵר, שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לָרַמָּאִין.

[דף י״ח ע״ב]

תַּמָּן אַתְּ אָמַר ׳אֵין הֶבְקֵר אַנָּסִים הֶבְקֵרַבִּי, וְהָכָא אַתְּ אָמַר ׳הֶבְקֵר אַנָּסִים הֶבְקֵרַבִּי?! אָמַר רַבִּי לְעָזָר: תַּמָּן, עַל דַּעְתּוֹ הוּא מַבְקֵר, בְּרַם הָכָא עַל כָּרְחוֹ הוּא מַבְקֵר. אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִילֵל: וְיָאוּת, תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, שֶׁכְּבָר חִלּוּפָיו בְּיָדוֹ. רַב מַפְקֵר לְדְבֵית רַב אַחַי. רַב הַמְנוּנָא מְפַקֵּד לַחֲבֵרָיָא: כַּד תְּהַוּוּן יָהֲבִין מַתָּנָה בְּיוֹמָא טָבָא – לֹא תְּהַוּוּן יָהֲבִין לְהּ אֶלָּא לְדַעַת גְּמוּרָה. כַּהֲדָא רַב הוּנָא יָהֵב

אֶתְרוֹגָא מַתָּנָה לִבְרִיהּ, אָמַר לֵיהּ: אִין יוֹמָא טָבָא יוֹמָא דֵין – הֲרֵי הוּא לְךָ מַתָּנָה. וְאִין לְמָחָר – הֲרֵי הוּא לְךָ מַתָּנָה.

הֲלָכָה ג׳, מַתְנִיתִין – מִצְוַת עֲרָבָה כֵּיצַד? מָקוֹם הָיָה לְמַטָּה מִירוּשָׁלַם וְנִקְרָא ׳מוֹצָא׳ וְיוֹרְדִין לְשָׁם, וּמְלַקְּטִים מִשָּׁם מַרְבִּיּוֹת שֶׁל עֲרָבָה, וּבָאִין וְזוֹקְפִין אוֹתָן בְּצִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְרָאשֵׁיהֶן כְּפוּפִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְתָקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. בְּכָל יוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וְאוֹמֵר: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָא! אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָא! אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָא! אוֹתוֹ הַיּוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים, בִּשְׁעַת פְּטִירָתָן מַה הֵן אוֹמְרִים? יֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ! יֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְיָהּ וְלָךְ מִזְבֵּחַ, לְיָהּ וְלָךְ מִזְבֵּחַ.

גְּמָרָא – מַהוּ מוֹצָא? מַמְצִיָּיא. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא: קְלוֹנְיָיא הֲוָה שְׁמָהּ. בַּר קַפָּרָא אָמַר: וְגָבְהָן אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסָה: מַתְנִיתִין אָמְרָה כֵּן – ״וְרָאשֵׁיהֶן כְּפוּפִין לִצְדָדֵי הַמִּזְבֵּחַ״. רַבִּי זְעֵירָא שָׁלַח שָׁאֵיל לְרַבִּי דָּנִיֵּאל בְּרֵיהּ דְּרַב קְטִינָא: שָׁמַעְתָּ מֵאָבִיךָ, טְעוּנָה בְּרָכָה? וְנִטֶּלֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ? וְיֵשׁ לָהּ שִׁעוּר? אָתָא רַבִּי אֵיבוּ בַּר נַגְרִי בְּשֵׁם רַב חוּנָה, וְאָמַר טַעְמָא: טְעוּנָה בְּרָכָה, וְנִטֶּלֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְיֵשׁ לָהּ שִׁעוּר – לֹא שָׁמַעְתִּי. תַּמָּן אָמְרִין, רַב שֵׁשֶׁת וְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, חַד אָמַר: אַרְבָּעָה בַּדִּין עָלִין. וְחוֹרָנָא: אֲפִילוּ בַּד אֶחָד. תָּנֵי, וּבַעֲלֵי מוּמִין.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעֲלֵי מוּמִין נִכְנָסִין בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ?

[דף י״ט ע״א]

אָמַר לֵיהּ: כְּשֵׁרִים הָיוּ . רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: כִּינִי מַתְנִיתָא – ״אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָא, אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָא״ . אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: ״וּלְכָה לִישֵׁעָתָה לָנוּ״ (תְּהִלִּים פ, ג) – לְךָ וַוּדָיָיה . דָּרַשׁ רַבִּי בָּא סַרוֹנְגְיָה: ״וְהוֹשִׁיעַ ה׳ אֶל אָהֳלֵי יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה״ (זְכַרְיָה יב, ז) – וְהוֹשֵׁעַ כְּתִיב . דָּרַשׁ רַבִּי זִיכַּיי: ״כִּי עַתָּה תֵּצְאִי מִקִּרְיָה וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה״ (מִיכָה ד, ט) – וּשְׁכִינָתִי בַּשָּׂדֶה . חֲנַנְיָה בַּר אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם״ (שְׁמוֹת כ, א). ׳הוֹצֵאתִךָ׳ כְּתִיב . רַבִּי בֶּרֶכְיָה, רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא: דָּרַישׁ לֵוִי בַּר סִיסִי בִּנְהַרְדְּעָא – ״וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר״ (שְׁמוֹת כד, י) – זוֹ עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ, אֲבָל מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ, אֵיכָן דַּרְכָּהּ שֶׁל לְבָנָה לְהִנָּתֵן? שָׁם הִיא נִתּוּנָה! אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה: ׳מַעֲשֶׂה׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״כְּמַעֲשֵׂה״ – הוּא וְכָל אַרְגַּלְיָיה שֶׁלָּהּ, הִיא וְכָל פְּרַקְמַטְיָא שֶׁלָּהּ . אָמַר רַבִּי מְיֵישָׁה: בְּבָבֶל כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א, כו): ״כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר״, וּבְמִצְרַיִם כְּתִיב: ״כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר״, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהָאֶבֶן קָשָׁה מִן הַלְּבֵנָה – כָּךְ

שִׁעְבּוּדָהּ שֶׁל בָּבֶל הָיָה קָשֶׁה מִשִּׁעְבּוּדָהּ שֶׁל מִצְרַיִם. תָּנֵי בַּר קַפָּרָא: עַד שֶׁלֹּא נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם – הָיְתָה רְשׁוּמָה בָּרָקִיעַ, מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ – עוֹד לֹא נִרְאֵית בָּרָקִיעַ. מַה טַּעְמָא? "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר". שְׁמַיָּא כַּד אִינוּן נְקִיִּין מִן עֲנָנִין . תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי לִיעֶזֶר: עֲבוֹדַת אֱלִילִים עָבְרָה עִם יִשְׂרָאֵל בַּיָּם, מַה טַּעְמָא? "מִכְּפֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו" (שְׁמוּאֵל ב' ז, כג). אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: חַס וְשָׁלוֹם! אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן, נִמְצֵאתָ עוֹשֶׂה אֶת הַקֹּדֶשׁ חוֹל. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם"? כִּבְיָכוֹל, כְּאִלּוּ עַצְמְךָ פָּדִיתָ. אוֹתוֹ הַיּוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים – אָמַר רַבִּי אַחָא: זֵכֶר לִירִיחוֹ.

הֲלָכָה ד' מַתְנִיתִין – כְּמַעֲשֵׂהוּ בַּחוֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא שֶׁהָיוּ מְלַקְּטִין אוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת. מַנִּיחִין אוֹתָן בְּגִגְיוֹת שֶׁל זָהָב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְמוֹשׁוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: חֲרָיוֹת שֶׁל דֶּקֶל הָיוּ מְלַקְּטִין וְחוֹבְטִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה נִקְרָא יוֹם חִבּוּט חֲרָיוֹת. מִיָּד הַתִּינוֹקוֹת שׁוֹמְטִין אֶת לוּלְבֵיהֶן וְאוֹכְלִין אֶתְרוֹגֵיהֶן.

גְּמָרָא – לֹא אָמַר אֶלָּא קָטָן, הָא גָּדוֹל – לֹא. לֹא כֵּן אָמַר רַב אָבִינָא בְּשֵׁם רַב: אֶתְרוֹג שֶׁנִּפְסַל בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן

[דף י"ט ע"ב]

מֻתָּר לְאוֹכְלוֹ?! אָמַר רַבִּי יוֹסָה: תַּמָּן הוּא אֵינוֹ רָאוּי לָצֵאת בּוֹ, אֲחֵרִים רְאוּיִין לָצֵאת בּוֹ, בְּרַם הָכָא – לֹא הוּא וְלֹא אֲחֵרִים יוֹצְאִין בּוֹ.

הֲלָכָה ה', מַתְנִיתִין – הַהַלֵּל וְהַשִּׂמְחָה שְׁמוֹנָה, כֵּיצַד? מְלַמֵּד שֶׁאָדָם חַיָּב בִּכְבוֹד יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג כִּשְׁאָר כָּל יְמוֹת הֶחָג. סֻכָּה שִׁבְעָה כֵּיצַד? גָּמַר מִלּוֹכַל – לֹא יַתִּיר אֶת סֻכָּתוֹ, אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת הַכֵּלִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָן בִּשְׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן.

גְּמָרָא – תָּנֵי, שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם וְלַיְלָה אֶחָד קוֹרִין בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל בְּכָל שָׁנָה. שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי הַחֲנֻכָּה, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח וְלֵילוֹ. רַבִּי זְעֵירָה, עוּלָּא בַּר יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: שַׁלְמֵי חֲגִיגָה שֶׁשְּׁחָטָן מֵעֶרֶב הָרֶגֶל – אֵינוֹ יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּרֶגֶל. הֲתִיב רַבִּי בָּא: וְהָתָנֵי חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹצְאִין בָּהּ מִשֵּׁם שִׂמְחָה וְאֵין יוֹצְאִין בָּהּ מִשֵּׁם שְׁלָמִים. אָמַר רַבִּי זְעֵירָה: תִּפְתֵּר בְּשֶׁשְּׁחָטָהּ בָּרֶגֶל. אָמַר רַבִּי בָּא: אִם בְּשֶׁשְּׁחָטָהּ בָּרֶגֶל – אֵין זוֹ חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר! מַאי כְּדוּן? אָמַר רַבִּי זְעֵירָה: עַד דַּאֲנַן תַּמָּן שְׁמַעְתַּנְהָ, עוּלָּא בַּר יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר , כַּד סַלְקִינָן הָכָא שְׁמַעְתַּנְהָ רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר : "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" – לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן לְשִׂמְחָה. אוֹ יָכוֹל אַף לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ"; "אַךְ" חִלֵּק. רַבִּי חִיָּיה בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ", מִשֶּׁאַתָּ

מִתְחַיֵּב בַּחֲגִיגָה אַתְּ מִתְחַיֵּב בְּשִׂמְחָה. הַתִּיבוֹן, וְהָתַנִּינָן הַהַלֵּל וְהַשִּׂמְחָה שְׁמוֹנָה. הַגַּע עַצְמְךָ, שֶׁחָל יוֹם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. לְשׁוֹחֲטָן מֵעֶרֶב הָרֶגֶל אֵין אַתְּ יָכוֹל, דְּאָמַר רַבִּי זְעֵירָא, עוּלָּא בַּר יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: שַׁלְמֵי חֲגִיגָה שֶׁשְּׁחָטָן מֵעֶרֶב הָרֶגֶל – אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּרֶגֶל, לְשׁוֹחֲטָן בָּרֶגֶל אֵין אַתְּ יָכוֹל, שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁאֵין חֲגִיגָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. אֵימָתַי אָמְרוּ הַהַלֵּל וְהַשִּׂמְחָה שְׁמוֹנָה? אָמַר רַבִּי יוֹסָה: קִיְּמוּהָ רַב אַבוֹדְמִי נְחוּתָה: בַּכֹּהֲנִים וּבַשָּׁעִיר. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, רַבִּי חִיָּיה בַּר אַשִּׁי בְּשֵׁם רַב: צָרִיךְ אָדָם לִפְסֹל סַכָּתוֹ

[דף כ׳ ע״א]

מִבְּעוֹד יוֹם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל: קִדֵּשׁ בְּבַיִת זֶה וְנִמְלַךְ לוֹכַל בְּבַיִת אַחֵר – מְקַדֵּשׁ. רַבִּי אַחָא רַבִּי חִינָנָא בְּשֵׁם רַב: מִי שֶׁסַּכָּתוֹ עֲרֻכָּה עָלָיו – מְקַדֵּשׁ בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְעוֹלֶה וְאוֹכֵל בְּתוֹךְ סַכָּתוֹ. אָמַר רַבִּי אָבִין: וְלֹא פְּלִיגִין, מַה דְּאָמַר רַב – בְּשֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לוֹכַל בְּבַיִת אַחֵר, מַה דְּאָמַר שְׁמוּאֵל – כְּשֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לוֹכַל בְּבַיִת אַחֵר. אָמְרָה, מְנָא אָתְיָא דִּשְׁמוּאֵל כְּרַבִּי חִיָּיה, וּדְרַבִּי הוֹשַׁעְיָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. אָמַר רַבִּי אֵימִי: זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁהֵן נֶחְלָקִין בְּפֵרוּשׁ.

הֲלָכָה ו׳, מַתְנִיתִין – נִסּוּךְ הַמַּיִם שִׁבְעָה, כֵּיצַד? צְלוֹחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשֶׁת לוֹגִין הָיָה מְמַלֵּא מִן הַשִּׁילוֹחַ, הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמַּיִם – תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. עָלָה בַּכֶּבֶשׁ וּפָנָה לִשְׂמֹאלוֹ, וּשְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל סִיד הָיוּ אֶלָּא שֶׁהָיוּ מֵשְׁחָרִין מִפְּנֵי הַיַּיִן, וּמְנַקְּבִין כְּמִין שְׁנֵי חוֹטְמִין דַּקִּין, אַחַת מְעֻבָּה וְאֶחָד מֵידַק, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ כָּלִים בְּבַת אַחַת. מַעֲרָבִי שֶׁל מַיִם וּמִזְּרָחִי שֶׁל יַיִן, עֵרָה שֶׁל מַיִם בְּתוֹךְ שֶׁל יַיִן, אוֹ שֶׁל יַיִן לְתוֹךְ שֶׁל מַיִם – יָצָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִלּוֹג הָיָה מְנַסֵּךְ כָּל שְׁמוֹנָה, וּלַמְנַסֵּךְ אוֹמְרִים לוֹ: הַגְבֵּהַּ אֶת יָדְךָ! שֶׁפַּעַם אַחַת נִסֵּךְ עַל רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶם.

גְּמָרָא – אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה: כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פּוּמְפִּי לַדָּבָר. יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה בְּשֵׁם מִנְחָה יוֹתְפַּיָּיה:

[דף כ׳ ע״ב]

דְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה. תַּמָּן תְּנִינַן, רַבִּי לְעָזָר אוֹמֵר: אַף הַמְּנַסֵּךְ מַיִם בֶּחָג בַּחוּץ – חַיָּב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שִׁיטַת רַבִּי אֶלְעָזָר כְּשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָה רַבּוֹ, כְּמָה דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה – כֵּן רַבִּי לְעָזָר אוֹמֵר נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה. מַה נְּפַק מִן בֵּינֵיהוֹן? אִית תַּנָּיֵי תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מִילּוּיָין לְשֵׁם הֶחָג. אִית תַּנָּיֵי תְּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מִילּוּיָין לְשֵׁם הֶחָג. מַאן דְּאָמַר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מִילּוּיָין לְשֵׁם הֶחָג, רַבִּי לְעָזָר דְּרַבִּי עֲקִיבָא. וּמַאן

דְּאָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא מִילּוּיָין לְשֵׁם הֶחָג, רַבִּי לְעָזָר כְּרַבָּנָן. לֵית יָכִיל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל שִׁיטַת רַבִּי לְעָזָר כְּשִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ, כְּמָה דְּרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה – כֵּן רַבִּי לְעָזָר אָמַר נִסּוּךְ הַמַּיִם דְּבַר תּוֹרָה. מַה נְּפַק מִן בֵּינֵיהוֹן? אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: וְהוּא שֶׁנִּיסֵּךְ שְׁלֹשֶׁת לוֹגִין בִּפְנִים וּשְׁלֹשֶׁת לוֹגִין בַּחוּץ. אִית תַּנָּיֵי תָּנֵי: יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר, וְאִית תַּנָּיֵי תָּנֵי אֵין לָהֶן שִׁעוּר. מַאן דְּאָמַר יֵשׁ לָהֶן שִׁעוּר – פָּטוּר, וּמַאן דְּאָמַר אֵין לָהֶן שִׁעוּר – חַיָּב. יוֹסֵי בַּר אַשִּׁיָּין בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: צְרִיכִין הַסְּפָלִים לִהְיוֹת פְּקוּקִין בִּשְׁעַת הַנִּסּוּךְ. מַאי טַעֲמָא? "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'". תָּנֵי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשִּׁית הָיָה נָקוּב עַד הַתְּהוֹם, מַה טַּעֲמָא? (יְשַׁעְיָה ה, ב): "וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ

[דף כ"א ע"א]

וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ" – זֶה הַהֵיכָל. "וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ"; וְיֶקֶב חָצֵב בּוֹ – זֶה הַמִּזְבֵּחַ. "וְגַם יֶקֶב" – זֶה הַשִּׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַעֲשֶׂה שָׁמַיִם הָיוּ. לְפִי שֶׁהָיוּ מַעֲשֶׂה שָׁמַיִם, יָכוֹל לֹא יְהוּ נָאִים כְּמַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ב): "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן". נָאִים הָיוּ יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה יְדֵי אוּמָן. תָּנֵי, אָמַר רַבִּי לְעָזָר בֵּי רַבִּי צָדוֹק: לוּל קָטָן הָיָה בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה פִּרְחֵי כְהוּנָּה יוֹרְדִין וּמַעֲלִין אוֹתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, שֶׁהָיָה קָרוּשׁ כְּעִגּוּלֵי דְּבֵלָה, וּבָאִין וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ בִּקְדֻשָּׁה. כְּשֵׁם שֶׁהָיָה נִסּוּךְ בִּקְדֻשָּׁה כָּךְ הָיְתָה שְׂרֵפָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה. אָמַר רַבִּי: רְאֵה שֶׁהִתְפִּיסָתְךָ הַתּוֹרָה לָשׁוֹן חִבָּה, לָשׁוֹן שִׂיבְעָה, לָשׁוֹן שִׂכְרוּת. רַבִּי יוּדָה בַּר לקרה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן: מִשֶּׁהָרַב בֵּית–הַמִּקְדָּשׁ פָּסַק יַיִן קָרוּשׁ וּפָסְקָה זְכוּכִית לְבָנָה. מַהוּ זְכוּכִית לְבָנָה? שֶׁהָיְתָה מִתְקַפֶּלֶת. הֲווֹן בָּעְיָין מֵימָר הַמְעוּבֶּה שֶׁל מַיִם וְהַמְּיֻדָּק שֶׁל יַיִן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי אֵימִי: נֶקֶב שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מַיִם – מוֹצִיא יַיִן, וְשֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא יַיִן – מוֹצִיא שֶׁמֶן, וְשֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא שֶׁמֶן – מוֹצִיא דְּבַשׁ. וַאֲפִילוּ תֵּימַר חִלּוּפִין דְּרַבִּי יְהוּדָה הוּא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר: מִלּוֹג הָיָה מְנַסֵּךְ כָּל שְׁמוֹנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן: הִקְדִּימָן לְזֶבַח מַה הֵן? נִיסְכָּן בַּלַּיְלָה מַה הֵן? לֹא נִסֵּךְ הַיּוֹם, מַהוּ שֶׁיְּנַסֵּךְ לְמָחָר? אָמַר לֵיהּ נִישְׁמַעֵינָה מִן הָדָא, דְּאָמַר רַבִּי אֵילָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי: "וּנְסָכֶיהָ" – אֶחָד נִסְכֵּי מַיִם וְאֶחָד נִסְכֵּי יַיִן, הָדָא אָמְרָה: הִקְדִּימָן לְזֶבַח – כָּשֵׁר, נִיסְכָּן בַּלַּיְלָה – כָּשֵׁר, לֹא נִסֵּךְ הַיּוֹם –

[דף כ"א ע"ב]

לֹא יְנַסֵּךְ לְמָחָר, עַל שֵׁם: 'עָבַר יוֹם – עָבַר קָרְבָּנוֹ'. רַבָּנָן מְרַבִּים בְּמַיִם וּמְמַעֲטִים בְּיָמִים. רַבִּי יְהוּדָה מְמַעֵט בְּמַיִם וּמְרַבֶּה בְּיָמִים. אִית דְּבָעֵי מֵימַר – הִיא דְּפָרָה, הִיא דְּסֵכָּה, הִיא דִּכְפּוּרִים. רַבִּי סִימוֹן לֹא אָמַר כֵּן, אֶלָּא אוֹ דְּפָרָה וּדְסֵכָּה חַד. וּדְכִפּוּרִים חַד. אוֹ דְּפָרָה וּדְכִפּוּרִים חַד. וּדְסֵכָּה חַד. מַאן דְּאָמַר לֹא בָּאוּ יָמִים קַלִּים עַד שֶׁמֵּת – תְּלָתֵיהוֹן עָבַד. מַאן דְּאָמַר: יָצָא חוֹטְמוֹ מְזַנֵּק תּוֹלָעִים וּכְמִין פַּרְסַת עֵגֶל

בְּתוֹךְ מִצְחוֹ. כְּמַאן דְּאָמַר אוֹ דְּפָרָה וּדְסוּכָה חַד וּדְכִפּוּרִים חַד. אוֹ דְּפָרָה וּדְכִפּוּרִים חַד וּדְסֻכָּה חַד. צִיּוּחָה עֲלֵיהֶן הָעֲזָרָה: צְאוּ מִיכָּן, צְאוּ מִיכָּן בְּנֵי עֲלִיּ: טִימֵאתֶן בֵּית אֱלֹהֵינוּ. בּוֹ בַּיּוֹם נִפְגְּמָה קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ וְנָתְנוּ עָלָיו גּוּשׁ שֶׁל מֶלַח, שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּפָגוּם. שֶׁכָּל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן וְסוֹבֵב וִיסוֹד – פָּגוּם הוּא. בָּעוֹן קוֹמֵי רַבִּי אַבָּהוּ: וְהָא כְּתִיב (וַיִּקְרָא טז, יז): "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ". אֲפִלּוּ אוֹתָן שֶׁכְּתִיב בָּהֶן "וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם" (יְחֶזְקֵאל א, י) – לֹא יִהְיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד "בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ". אָמַר לוֹן: בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִכְנָס כְּדַרְכּוֹ.

הֲלָכָה ז', מַתְנִיתִין – כְּמַעֲשֵׂהוּ בַּחוֹל – כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חָבִית שֶׁל זָהָב שֶׁאֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת מִן הַשִּׁילוֹחַ וּמַנִּיחָהּ בַּלִּשְׁכָּה. נִשְׁפְּכָה אוֹ נִתְגַּלְּתָה – הָיָה מְמַלֵּא מִן הַכִּיּוֹר, שֶׁהַמַּיִם וְהַיַּיִן הַמְּגַלִּים פְּסוּלִין מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

גְּמָרָא – לָמָּה לִי שֶׁאֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת? וַאֲפִלּוּ מְקַדֶּשֶׁת! לֹא כֵן אָמַר רַבִּי אַחָא רַבִּי חִינְנָא בְּשֵׁם רַבִּי יֵסָא: "וְקִדַּשְׁתָּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", מַה הַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא בְּדַעַת, אַף הַכֵּלִים לֹא יְקַדְּשׁוּ אֶלָּא בְּדַעַת. חִזְקִיָּה אָמַר: שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִין – 'רָאִינוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם נִפְסָלִין בְּלִינָה'. דְּבֵית רַבִּי יַנַּאי אוֹמְרִין: שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִין – 'רָאִינוּ מֵי הֶחָג נִפְסָלִין בְּלִינָה'.

[דף כ"ב ע"א]

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, וְלֹא יָדְעִין אִין כַּהֲדָא דְחִזְקִיָּה, אִין כַּהֲדָא דְּרַבִּי יַנַּאי דִּבְרֵי הַכֹּל. רַבִּי פְּדָת בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: מֵי סוֹטָה נִפְסָלִין בְּלִינָה. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲבוּנָה: כָּל שֶׁאֵין מִמִּינוֹ לַמִּזְבֵּחַ – אֵין הַלִּינָה פּוֹסֶלֶת בּוֹ. הֲווֹן בָּעֵיי מֵימַר: עָבַר וְהֵבִיא – כָּשֵׁר. תָּנָה רַבִּי יוֹשׁוּעַ דְּרוֹמְיָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹנָה: שֶׁהַמַּיִם וְהַיַּיִן הַמְּגַלִּין פְּסוּלִין מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. מַאי טַעְמָא? "וְשֶׂה אֶחָד מִן הַצֹּאן מִן הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" (יְחֶזְקֵאל מה, טו). מִדָּבָר שֶׁהוּא מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל. עַד כְּדוּן מַיִם. יַיִן? אָמַר רַבִּי שׁוּבְתַּיי: "הַמְשַׂמְּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים" (שׁוֹפְטִים ט, יג).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

הֲלָכָה א', מַתְנִיתִין – הֶחָלִיל חֲמִשָּׁה וְשִׁשָּׁה זֶה חָלִיל שֶׁל בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה שֶׁאֵינָהּ דּוֹחָה לֹא שַׁבָּת וְלֹא יוֹם טוֹב אָמְרוּ כָּל מִי שֶׁלֹּא רָאָה שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו.

גְּמָרָא – הָא שֶׁל קָרְבָּן דּוֹחָה. מַתְנִיתִין דְּרַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי יוּדָה, דְּתָנֵי, חָלִיל שֶׁל קָרְבָּן – דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב.

תַּמָּן תְּנִינַן, בִּשְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: בִּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הָרִאשׁוֹן, בִּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הַשֵּׁנִי, וּבְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם הָעֲצֶרֶת וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וְיֵשׁ שְׁמוֹנָה בְּלֹא שַׁבָּת? רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָהּ סְתָם. רַבִּי יוֹסָה בְּרַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: דְּרַבִּי יוֹסָה בֵּי רַבִּי יְהוּדָה הִיא.

[דף כ"ב ע"ב]

עַל דַּעְתְּהוֹן דְּאִילֵּין רַבָּנָן, לָמָּה אֵינוֹ דּוֹחֶה? מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ מְחֻוָּר. וְהָא כְּתִיב (מלכים–א א, מ) "וְהָעָם מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים" – בְּשִׁמְחַת שְׁלֹמֹה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל (יְשַׁעְיָה ל, כט): "וְשִׂמְחַת לְבַב כְּהוֹלֵךְ בֶּחָלִיל", כָּל זְמַן שֶׁהֶחָלִיל נוֹהֵג – הַהַלֵּל נוֹהֵג. רַבִּי יוֹסֵי בֵּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי בָּא בַּר מַמָּל: לָמָּה קוֹרִין אֶת הַהַלֵּל כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג? כְּנֶגֶד הַלּוּלָב שֶׁהוּא מִתְחַדֵּשׁ כָּל שִׁבְעָה. וְלָמָּה מִן כָּל אִילֵּין מִילַּיָּא חָלִיל. תְּנִינַן שֶׁזֶּה לְקִיצִין וְזֶה לְקִיצָן , וְזֶה חָבִיב וְזֶה חָבִיב, וְתָלוּ חָבִיב בְּחָבִיב. וּבַעֲצֶרֶת אוֹמֵר לוֹ: הֵילָךְ מַצָּה הֵילָךְ חָמֵץ. אִית תַּנָּיֵי תָּנֵי, הֵילָךְ חָמֵץ הֵילָךְ מַצָּה, מַאן דְּאָמַר 'הֵילָךְ חָמֵץ' – שֶׁהוּא חָבִיב, מַאן דְּאָמַר 'הֵילָךְ מַצָּה' – שֶׁהוּא תָּדִיר. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ בֵּית שׁוֹאֵבָה? שֶׁמִּשָּׁם שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, עַל שֵׁם (יְשַׁעְיָה יב, ג): "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה". דִּלְמָא , רַבִּי לֵוִי וְיִהוּדָה בַּר נַחְמָן הֲווֹן נָסְבִּין תַּרְתֵּין סִלְעִין מֵיעוֹל מְצַמְתָּא קְהָלָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן , עָאל רַבִּי לֵוִי וְדָרַשׁ: יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי מֵאֲשֶׁר הָיָה דִּכְתִיב: (שׁוֹפְטִים א, לו): "אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי עַכּוֹ וְאֶת יוֹשְׁבֵי צִידוֹן". וּכְתִיב (מלכים–א יז, ט): "קוּם לֵךְ צָרְפָתָה אֲשֶׁר לְצִידוֹן". עָאל רַבִּי יוֹחָנָן וְדָרַשׁ: יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי מִזְּבוּלֵן הָיָה, דִּכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יט, י): "וַיַּעַל הַגּוֹרָל הַשְּׁלִישִׁי לִבְנֵי זְבוּלֵן לְמִשְׁפְּחֹתָם", וּכְתִיב (שָׁם שָׁם יג): "וּמִשָּׁם עָבַר קֵדְמָה מִזְּרָחָה גִּתָּה חֵפֶר עִתָּה קָצִין". וּכְתִיב (מְלָכִים–ב יד, כה) : "כִּדְבַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֵּר בְּיַד עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי הַנָּבִיא, אֲשֶׁר מִגַּת הַחֵפֶר". בְּשׁוֹבְתָא חוֹרַיְיתָא אָמַר רַבִּי לֵוִי לִיהוּדָה בַּר נַחְמָן: סַב לָךְ אִילֵּין תַּרְתֵּין סִילְעַיָּא, וְאֵיעוּל מְצַמְתָּא קְהָלָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹחָנָן . עָאל וְאָמַר קוֹמֵיהוֹן : יָפֶה לִמְּדָנוּ רַבִּי יוֹחָנָן – אִמּוֹ מֵאֲשֶׁר וְאָבִיו מִזְּבוּלֵן. "וַיְרַכְּתוֹ עַל צִידוֹן" (בְּרֵאשִׁית מט, יג) – יָרֵךְ שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מִצִּידוֹן הָיָה, וּכְתִיב (יוֹנָה א, ג): "וַיֵּרֶד יָפוֹ". לֹא צוֹרְכָא דִּילָא: "וַיֵּרֶד עִכּוֹ" . אָמַר רַבִּי יוֹנָה: יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי מֵעוֹלֵי רְגָלִים הָיָה, וְנִכְנַס לְשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה וְשָׁרְת עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה אֶלָּא עַל לֵב שָׂמֵחַ, מַאי טַעְמָא? "וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים" (מְלָכִים–ב ג, טו). אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר לֵוִי: "וְהָיָה

[דף כ"ג ע"א]

כְּנַגֵּן בִּמְנַגֵּן" – אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים". תָּנֵי, אָמַר רַבִּי יוּדָה: כָּל שֶׁלֹּא רָאָה דִּיפְלִי אִיסְטְבָא שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרִיאָה – לֹא רָאָה כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל מִיָּמָיו! כְּמִין בָּסִילְקִי גְּדוֹלָה

הָיָה, וְאִסְטָיו לִפְנִים מִפִּטָיו הָיְתָה, פְּעָמִים הָיוּ בָהּ כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְשִׁבְעִים קַתֶּדְרָאוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, מְקֻבָּעוֹת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים. וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיְתָה עוֹמֶדֶת בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ רִבּוֹא דִּינְרֵי זָהָב. וּבִמָּה שֶׁל עֵץ בָּאֶמְצַע, וְחַזָּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלֶיהָ. עָמַד אֶחָד מֵהֶן לִקְרֹאת בַּתּוֹרָה – הָיָה הַמְמַנֶּה מֵנִיף בְּסוּדָרִין וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו ״אָמֵן״. עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ הָיָה הַמְמַנֶּה מֵנִיף בְּסוּדָרִין וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו ״אָמֵן״, אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין מְעֻרְבָּבִין, אֶלָּא יוֹשְׁבִין כָּל אוּמְנוּת וְאוּמְנוּת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁאִם יָבוֹא אַכְסְנַאי יְהֵא מֵדְבָּק בִּבְנֵי אֻמְנוּתוֹ וּמִשָּׁם הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ יוֹצְאָה. וּמִי הֶחְרִיבָהּ? טְרוֹגְיָינוֹס הָרָשָׁע. תָּנֵי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הֵזְהֲרוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָשׁוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יד, יג): ״כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תוֹסִיפוּ לִרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם״; (דְּבָרִים יז, טז): ״וַה׳ אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד״; (דְּבָרִים כח, סח): ״וְהֶשִׁיבְךָ ה׳ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת״. וּבִשְׁלֹשְׁתָּן חָזְרוּ וּבִשְׁלֹשְׁתָּן נָפְלוּ, אַחַת בִּימֵי סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה לא, א): ״הוֹי הַיֹּרְדִים מִצְרַיִם לְעֶזְרָה״, מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ? (פָּסוּק ג): ״וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא אֵל וְסוּסֵיהֶם בָּשָׂר״ וְגוֹ׳. וְאַחַת בִּימֵי יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ – ״וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם״ וְגוֹ׳ (יִרְמְיָה מב, טז). בִּימֵי טְרוֹגְיָינוֹס הָרָשָׁע נוֹלַד לוֹ בֵּן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, וְהָיוּ מִתְעַנְּיִן. מֵתָה בִּתּוֹ בַּחֲנֻכָּה וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת, וְשָׁלְחָה אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה לוֹ: עַד שֶׁאַתָּ מְכַבֵּשׁ אֶת הַבְּרַבְּרִיִּים, בּוֹא וּכְבֹשׁ אֶת הַיְּהוּדִים שֶׁמָּרְדוּ בְךָ. חָשַׁב מֵיתֵי לַעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאָתָא לַחֲמִשָּׁה. אָתָא וְאַשְׁכְּחוּן עָסִיקִין בְּאוֹרַיְתָא בִּפְסוּקָא (דְּבָרִים כח, מט): ״יִשָּׂא ה׳ עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ״ וְגוֹ׳. אָמַר לוֹן: מַה הֲוִיתוּן עָסִיקִין? אָמְרִין לֵיהּ: הָכִין וְכֵן. אָמַר לוֹן: דְּהוּא גַּבְרָא הוּא, דְּחָשַׁב מֵיתֵי לַעֲשָׂרָה יוֹמִין וְאָתָא לַחֲמִשָּׁה, וְהִקִּיפָן לִגְיוֹנוֹת וַהֲרָגָן. אָמַר לִנְשֵׁיהֶן: נִשְׁמָעוֹת אַתֶּם לְלִגְיוֹנוֹתַי וְאֵין אֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם! אָמְרִין לֵיהּ: מַה דְּעָבְדַת בְּאַרְעַיָּא עָבֵיד בְּעִילְיָא. וְעָרַב דָּמָן בְּדָמָן, וְהָלַךְ הַדָּם בַּיָּם עַד קִיפְּרִים. בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה נִגְּדָעָה קֶרֶן יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד אֵינָהּ עֲתִידָה לַחֲזֹר לִמְקוֹמָהּ עַד שֶׁיָּבוֹא בֶּן דָּוִד.

הֲלָכָה ב׳, מַתְנִיתִין – מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הָיוּ יוֹרְדִין לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וּמִתַּקְּנִין שָׁם תִּקּוּן גָּדוֹל, וּמְנוֹרוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, וּסְפָלִים שֶׁל זָהָב בְּרָאשֵׁיהֶן, וְאַרְבָּעָה סוּלָּמוֹת עַל כָּל מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה, וְאַרְבָּעָה יְלָדִים מִפִּרְחֵי כְהוּנָּה וּבִידֵיהֶן כַּדֵּי שֶׁמֶן שֶׁל מֵאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג וְהֵן מַטִּילִין עַל כָּל סֵפֶל וְסֵפֶל.

גְּמָרָא – אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: כָּל יָמִים שֶׁל שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה לֹא הָיוּ טוֹעֲמִין טַעַם שֵׁינָה כָּל עִקַּר, בַּתְּחִלָּה הָיוּ הוֹלְכִין לְהַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, מִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לְהַקְרִיב אֶת הַמּוּסָפִין, וּמִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לְהַקְרִיב נְדָרִים וּנְדָבוֹת, וּמִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לוֹכַל וְלִשְׁתּוֹת, וּמִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וּמִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לְהַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִין לְשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. וְהָא תָּנֵי: ״שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים מַלְקִין אוֹתוֹ וְיָשַׁן מִיָּד״?!

[דף כ"ג ע"ב]

מִתְנַמְנְמִין הָיוּ. וּמְתַקְּנִין שָׁם תִּקּוּן גָּדוֹל – מַה תִּקּוּן הָיוּ עוֹשִׂין שָׁם? שֶׁהָיוּ מַעֲמִידִין הָאֲנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן וְהַנָּשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן, כְּהִיא דְּתָנֵינַן תַּמָּן: וְהַלָּקָה הָיְתָה בְּרֹאשָׁהּ וְהִקִּיפוּהָ כְּצוּצְטְרָא, שֶׁהַנָּשִׁים רוֹאוֹת מִלְּמַעְלָן וְהָאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ מְעֹרָבִין. מִמִּי לָמְדוּ? מִדְּבַר תּוֹרָה – (זְכַרְיָה יב, יב): "וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד"; תְּרֵין אָמוֹרִין, חַד אָמַר: זֶה הֶסְפֵּדוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. וְחוֹרָנָה אָמַר: זֶה הֶסְפֵּדוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע. מַאן דְּאָמַר זֶה הֶסְפֵּדוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ – מַה אִם בְּשָׁעָה שֶׁהֵן אַבִּילִין אַתְּ אָמַר הָאֲנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן וְהַנָּשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן, בְּשָׁעָה שֶׁהֵן שְׂמֵחִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן? מַאן דְּאָמַר זֶה הֶסְפֵּדוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, מַה אִם בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע קַיָּם אַתְּ אָמַר הָאֲנָשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן וְהַנָּשִׁים בִּפְנֵי עַצְמָן, בְּשָׁעָה שֶׁיֵּצֶר הָרַע קַיָּם לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וּמְנוֹרוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם – בַּר קַפָּרָא אָמַר: וְגוֹבְהָן מֵאָה אַמָּה. וְהָא תָּנֵי כָּל דְּתָלֵי מֵאָה אַמִּין בָּעֵי בָּסִים תְּלָתִין וּתְלָת סוּלְּמָא מִיכָּא תְּלָתִין וּתְלָת וְסוּלְּמָא מִיכָּא תְּלָתִין וּתְלָת. וְהָתָנֵי כָּל הָעֲזָרָה לֹא הָיְתָה אֶלָּא אֹרֶךְ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע עַל רֹחַב מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ. אַשְׁכַּח תָּנֵי מְקוֹמָן מַעֲשֶׂה נִסִּים הָיוּ. מַה בְּיַד כֻּלָּהֶם מֵאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג אוֹ בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאָה וְעֶשְׂרִים לוֹג.

הֲלָכָה ג', מַתְנִיתִין – מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי כֹּהֲנִים וּמֵהֶמְיָנֵיהֶן הָיוּ מַפְקִיעִין, וּבָהֵן הָיוּ מַדְלִיקִין. לֹא הָיְתָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא הָיְתָה מְאִירָה מֵאוֹר בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה.

גְּמָרָא – תָּנֵי מִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי כֹּהֵן גָּדוֹל הָיוּ מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁבַּפְּנִים, וּמִבְּלָאֵי מִכְנְסֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט הָיוּ מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁבַּחוּץ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: כְּתִיב (שְׁמוֹת כז, כ): "לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד", שֶׁעָרוּ לוֹמַר, אֵין לְךָ עוֹשֶׂה שַׁלְהֶבֶת אֶלָּא פִּשְׁתָּן בִּלְבַד. מַהוּ 'מַפְקִיעִין'? תִּרְגֵּם רַבִּי חַנַּיי קוֹמֵי רַבִּי יוֹסָה: מַפְשִׁילִים. תָּנֵי, לֹא הָיָה חָצֵר בִּירוּשָׁלַם שֶׁלֹּא הָיְתָה מְאִירָה מֵאוֹר בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. תָּנֵי, יְכוֹלָה אִשָּׁה לָבוֹר חִטָּיהָ לְאוֹר הַמַּעֲרָכָה. וְלֹא הָיוּ מוֹעֲלוֹת? לָאו. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הָרֵיחַ וְהַמַּרְאֶה וְהַקּוֹל – אֵין בָּהֶן מְעִילָה. שִׁשָּׁה קוֹלוֹת הָיוּ נִשְׁמָעִים מִירִיחוֹ: מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתַּח, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל הַמַּגְרֵפָה, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל הָעֵץ שֶׁעָשָׂה בֶּן קָטִין מוּכְנִי לַכִּיּוֹר, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל גְּבִינִי כָּרוּז, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל הֶחָלִיל, מִירִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל הַצִּלְצָל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף קוֹלוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשָׁעָה שֶׁהוּא

[דף כ"ד ע"א]

מַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. מִירִיחוֹ הָיוּ מְרִיחִין רֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת. אָמַר רַבִּי לְעָזָר בֶּן דִּלְגּוֹי: עִזִּים הָיוּ לְבֵית אַבָּא בְּהָרֵי אַכְוָור וְהָיוּ מִתְעַטְּשׁוֹת מֵרֵיחַ פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת.

תוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת נִדָּה פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בִּתְחִלַּת הַוֵּסֶת, כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בִּתְחִלַּת הַוֵּסֶת וּבְאֶמְצַע הַוֵּסֶת וּבְסוֹף הַוֵּסֶת - טְמֵאוֹת. בְּאֶמְצַע הַוֵּסֶת. כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בִּתְחִלַּת הַוֵּסֶת - טְהוֹרוֹת. בְּאֶמְצַע הַוֵּסֶת וּבְסוֹף הַוֵּסֶת - טְמֵאוֹת. וּבְסוֹף הַוֵּסֶת, כָּל טָהֳרוֹת שֶׁעָשָׂאָה בִּתְחִלַּת וּבְאֶמְצַע הַוֵּסֶת - טְהוֹרוֹת. וּבְסוֹף הַוֵּסֶת - טְמֵאוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף יָמִים וְשָׁעוֹת וְסָתוֹת הֵן:

ב. כֵּיצַד? הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה מִיּוֹם עֶשְׂרִים לְיוֹם עֶשְׂרִים מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת לְשֵׁשׁ שָׁעוֹת? הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאֲתָה - אָסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל הַיּוֹם; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת. עָבְרָה שֵׁשׁ שָׁעוֹת וְלֹא רָאֲתָה - אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ כָּל הַיּוֹם; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתָהּ שֶׁתְּהֵא יָדָהּ בְּעֵינָהּ כָּל הַיּוֹם, אֶלָּא בּוֹדְקָהּ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ:

ג. הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם עֶשְׂרִים וְאֶחָד, יוֹם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם, יוֹם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ וֶסֶת לְסַרוּגִין. סַרְגָּה לְיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה - אֵינוֹ וֶסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר - זֶה וָזֶה אֲסוּרִין. שִׁנְּתָה לְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר - הַתֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר, וְנֶאֱסַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר וְשִׁבְעָה עָשָׂר. שִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁמוֹנָה עָשָׂר - הַתִּרוּ כֻּלָּן, וְאֵין אֲסוּרוֹת אֶלָּא מִשְּׁמוֹנָה עָשָׂר וָאֵילָךְ. הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם עֶשְׂרִים וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - זֶה וָזֶה אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאֲתָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ עַד יוֹם שְׁלֹשִׁים, וְחוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם שְׁלֹשִׁים. הִגִּיעַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְרָאֲתָה, הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאֲתָה, הִגִּיעַ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְלֹא רָאֲתָה, וְהִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְרָאֲתָה - הַתֵּר יוֹם שְׁלֹשִׁים וְנֶאֱסַר יוֹם עֶשְׂרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֹרַח בִּזְמַנּוֹ בָּא:

הַשָּׁלֵם

ד. הָרוֹאָה דָּם - מְטַמְּאָה מֵעֵת לְעֵת. מַה הִיא מְטַמְּאָה? אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, מִשְׁכָּבוֹת וּמוֹשָׁבוֹת, וּכְלֵי חֶרֶס הַמַּקְּפִין צָמִיד פָּתִיל, וְאֵינָהּ מְקַלְקֶלֶת, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, וְאֵינָהּ מוֹנָה שִׁבְעָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאֲתָה:

ה. הָרוֹאָה כֶּתֶם - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ. וּמַה הִיא מְטַמְּאָה? אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, מִשְׁכָּבוֹת וּמוֹשָׁבוֹת, וּכְלֵי חֶרֶס הַמַּקְּפִין צָמִיד פָּתִיל, וּמְקַלְקֶלֶת לְמִנְיָנָהּ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, וְאֵינָהּ מוֹנָה שִׁבְעָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאֲתָה. זוֹ וְזוֹ תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין:

ו. תִּינוֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְנִשֵּׂאת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹתְנִין לָהּ אַרְבָּעָה לֵילוֹת מִסַּרְגִּין, וַאֲפִלּוּ בְּאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהִיא נוֹגֶפֶת וּבִזְמַן שֶׁלֹּא הִפְסִיקָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, אֲבָל הִפְסִיקָה מִחֲמַת תַּשְׁמִישׁ וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה נִדָּה. נִשְׁתַּנָּה מַרְאֶה דָּמֶיהָ - טְמֵאָה נִדָּה. וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת - נוֹתְנִין לָהּ אַרְבָּעָה לֵילוֹת. הִפְסִיקָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה נִדָּה. נִשְׁתַּנָּה מַרְאֶה דָּמֶיהָ - טְמֵאָה נִדָּה. רָאֲתָה וְעוֹדָהּ בְּבֵית אָבִיהָ - נוֹתְנִין לָהּ כָּל הַלַּיְלָה וְנוֹתְנִין לָהּ עוֹנָה שְׁלֵמָה. וְכַמָּה עוֹנָה שְׁלֵמָה? פְּרַשׁ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לַיְלָה וַחֲצִי יוֹם.

ז. וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ שׁוֹפְעוֹת וּבָאוֹת, מִתּוֹךְ אַרְבָּעָה לֵילוֹת, לְאַחַר אַרְבָּעָה לֵילוֹת, מִתּוֹךְ הַלַּיְלָה, לְאַחַר הַלַּיְלָה - כֻּלָּן צְרִיכוֹת לִבְדּוֹק אֶת עַצְמָן. וּבְכֻלָּן רַבִּי מֵאִיר מַחְמִיר כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וְכֵן שְׁאָר רְאִיּוֹת שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל - הֲלֵךְ אַחַר מַרְאֶה דָּמִים. שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַרְאֶה דָּמִים מְשַׁנִּים הֵן זֶה מִזֶּה. כֵּיצַד? דַּם נִדָּה - אָדוֹם. דַּם בְּתוּלִים - אֵינוֹ אָדֹם. דַּם נִדָּה - זְהוּם. דַּם בְּתוּלִים - אֵינוֹ זוֹהֵם. דַּם הַנִּדָּה - בָּא מִן הַמְּקוֹר. דַּם הַבְּתוּלִים - בָּא מִן הַצְּדָדִין:

ח. רָאֲתָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה דָּם - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי

תוֹסֶפְתָּא

שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מִדִּבְרֵי, שֶׁהוּא מִתַּקֵּן וַאֲנִי מְעַוֵּת. בְּדָקָה חֲלוּקָה וְהִשְׁאִילַתּוּ לַחֲבֵרְתָּהּ וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלֶיהָ דָּם - הִיא טְהוֹרָה, וַחֲבֵרְתָּהּ תּוֹלָה בָּהּ. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: אִלְמָלֵי יָדֶיהָ מֻנָּחוֹת בְּעֵינֶיהָ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, יָפֶה אַתָּה אוֹמֵר! עַכְשָׁו אוֹמֵר: עִם סִלּוּק יָדֶיהָ רָאַתָה, מַה לִּי הִפְרִישָׁה בְּטָהֳרָה בַּשְּׁבִיעִי מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, מַה לִּי הִפְרִישָׁה בְּטָהֳרָה בָּרִאשׁוֹן? אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֶפְשָׁר יוֹם רִאשׁוֹן וְיוֹם שְׁבִיעִי טְהוֹרִין וְהָאֶמְצָעִיִּים טְמֵאִין, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (וַיִּקְרָא, טוּ, כח): "וְאַחַר תִּטְהָר" - וְאַחַר אַחַר לְכָלָן. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְאִי אַתָּה מוֹדֶה בְּזָב שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנָזִיר שֶׁהָלַךְ תַּחַת סְכָכוֹת וּפְרָעוֹת שֶׁמּוֹנֶה בְּסַרוּגִין? וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (בַּמִּדְבָּר ו, יב): "וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפֹּלוּ". רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִדִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשְּׁנֵיהֶן, אֲבָל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

ט. הַזָּב וְהַזָּבָה הַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וּמְצֹרָע שֶׁמֵּתוּ - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא. וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרֶבֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁאֵין טֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמֵּת שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא? לְפִי שֶׁאֵין טֻמְאָתוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים:

י. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בִּיוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר וָמֵתָה, וְיָצְאָה הֵימֶנָּה רְבִיעִית דָּם - שֶׁהִיא מְטַמְּאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לְפִיכָךְ אֵין מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְטַמֵּא בְּאֹהֶל:

יא. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַטְבִּילִין כֵּלִים עַל גַּב נִדּוֹת מֵתוֹת, וְהָיוּ נִדּוֹת חַיּוֹת מִתְבַּיְּשׁוֹת. הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מַטְבִּילִין עַל גַּבֵּי כָּל הַנָּשִׁים מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל נִדּוֹת חַיּוֹת. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַטְבִּילִין עַל גַּבֵּי זָבִין מֵתִין, וְהָיוּ זָבִין חַיִּין מִתְבַּיְּשִׁין - הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מַטְבִּילִין עַל גַּבֵּי

הַשָּׁלֵם

כָּל הָאֲנָשִׁים מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל זָבִין חַיִּים. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמַּגְמָר תַּחַת חוֹלֵי מֵעַיִם מֵתִים, וְהָיוּ חוֹלֵי מֵעַיִם חַיִּים מִתְבַּיְּשִׁין - הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ מַנִּיחִין תַּחַת הַכֹּל, מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל חוֹלֵי מֵעַיִם חַיִּים. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מוֹצִיאִין עֲשִׁירִים בַּדַּרְגָּשׁ, וַעֲנִיִּים בַּכְּלִיבָה, וְהָיוּ עֲנִיִּים מִתְבַּיְּשִׁין - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ הַכֹּל מוֹצִיאִין בַּכְּלִיבָה מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל עֲנִיִּים. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַשְׁקִין בְּבֵית אֵבֶל - עֲשִׁירִים בִּזְכוּכִית לְבָנָה, וַעֲנִיִּים בִּזְכוּכִית צְבוּעָה, וְהָיוּ עֲנִיִּים מִתְבַּיְּשִׁין - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ הַכֹּל מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית צְבוּעָה, מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל עֲנִיִּים. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְגַלִּין פְּנֵי עֲשִׁירִים וּמְכַסִּין פְּנֵי עֲנִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מֻשְׁחָרִין פְּנֵיהֶם מִפְּנֵי הַבַּצָּרֶת, וְהָיוּ עֲנִיִּים מִתְבַּיְּשִׁין - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מְכַסִּין הַכֹּל מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל עֲנִיִּים. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה הוֹצָאַת הַמֵּת קָשָׁה לַקְּרוֹבִים יוֹתֵר מִמִּיתָתוֹ, עַד שֶׁהָיוּ קְרוֹבָיו מַנִּיחִין אוֹתוֹ וּבוֹרְחִין, עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְנָהַג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְיָצָא בִּכְלֵי פִּשְׁתָּן, וְנָהֲגוּ הָעָם אַחֲרָיו לָצֵאת בִּכְלֵי פִּשְׁתָּן. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: בְּשַׂר הַתַּאֲוָה - טָהוֹר. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עָלָיו שֶׁיְּהֵא מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עָלָיו שֶׁיְּהֵא מְטַמֵּא בְּמַגָּע. חָזְרוּ וְגָזְרוּ עָלָיו שֶׁיְּהֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא כַּנְּבֵלָה. חָזְרוּ וְאָמְרוּ: כָּל הַגֵּת שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל גַּבֵּי בְּשַׂר הַתַּאֲוָה - טָהוֹר. חָזְרוּ וְאָמְרוּ: אַף חַיָּה וָעוֹף - טְמֵאִין לַקֹּדֶשׁ וּטְהוֹרִין לַתְּרוּמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ אוֹבְלִין אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית עַל גַּבֵּי עוֹף אֶחָד וְעַל גַּב תַּרְנְגוֹל אֶחָד - טְמֵאָה לַקֹּדֶשׁ וּטְהוֹרָה לַתְּרוּמָה:

יב. בְּזוֹ שֶׁהָיָה בֵּית הִלֵּל קוֹרִין אוֹתוֹ - גַּרְגְּרָן, הָיוּ בֵּית שַׁמַּאי קוֹרִין אוֹתָם - בּוֹעֵל נִדָּה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל: אִי אַתֶּם מוֹדִים בְּרוֹאֶה בְּתוֹךְ אֶחָד עָשָׂר יוֹם שֶׁטְּבֻלָה לָעֶרֶב וְשִׁמְּשָׁהּ - שֶׁהֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן, אַף הָרוֹאֶה יוֹם אֶחָד עָשָׂר - תְּהֵא חַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לֹא, אִם אָמַרְתֶּם בְּתוֹךְ אֶחָד עָשָׂר יוֹם, שֶׁכֵּן יוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו מִצְטָרֵף

תוֹסֶפְתָּא

עִמּוֹ בְּזִיבָה, תֹּאמְרוּ בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר שֶׁאֵין יוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו מִצְטָרֵף עִמּוֹ בְּזִיבָה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: אִם הֵבִיאָנוּ לִידֵי טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְהַחְמִיר, נְבִיאֵהוּ לִידֵי קָרְבָּן לְהָקֵל? וְעוֹד מִדִּבְרֵיכֶם אַתֶּם נוֹשְׁבִים, שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים טְבָלָה יוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו וְשִׁמְשָׁה וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּפְטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן, אַף אַתֶּם הַשִּׁוּוּ מִדּוֹתֵיכֶם, אִם שִׁוָּה לוֹ לַטֻּמְאָה - יִשְׁוֶה לוֹ לַקָּרְבָּן, וְאִם לֹא שִׁוָּה לוֹ לַקָּרְבָּן - לֹא יִשְׁוֶה לוֹ לַטֻּמְאָה אֶלָּא לְהַחְמִיר וְלֹא לְהָקֵל.

מַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הַמַּרְעִיד אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין, וְנָפְלוּ עַל תְּלוּשִׁין שֶׁבּוֹ וְעַל מְחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתָּיו - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּ׳כִי יַתֵּן[1]׳. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַתְּלוּשִׁין בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְעַל הַמְחֻבָּרִין אֵינָם בְּ׳כִי יַתֵּן׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הַמַּרְעִיד אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין, וְנָפְלוּ עַל הַתְּלוּשִׁין שֶׁבּוֹ וְעַל מְחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתָּיו - שֶׁהֵן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְעַל שֶׁעֲקָרָן מִשֶּׁנִּגְבּוּ - שֶׁאֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַמַּרְעִיד אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ אוֹכְלִין, וְנָפְלוּ מִבַּד עַל בַּד וּמִשּׁוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ בְּאוֹתוֹ אִילָן, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳:

ב. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים בְּמַעֲלֶה שַׁק אֶחָד וּנְתָנוֹ עַל גַּב הַנָּהָר אוֹ עַל גַּבֵּי הַמְּעָרָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִים מִצַּד הָעֶלְיוֹן לְצַד הַתַּחְתּוֹן - שֶׁאֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִין בְּמַעֲלֶה שְׁנֵי שַׁקִּין מִן הַמְּעָרָה וּנְתָנָן זֶה עַל גַּב זֶה, שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִין מִן הָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן - שֶׁהַתַּחְתּוֹן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶחָד שַׁק וְאֶחָד שְׁנֵי שַׁקִּין, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה וָזֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: זֶה וָזֶה אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַתַּחְתּוֹן - בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְהָעֶלְיוֹן - אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳:

ג. הַמְמַחֵק אֶת הַגַּג וְאֶת הַכְּרִישָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם יוֹרְדִים מִצַּד הָעֶלְיוֹן לְצַד הַתַּחְתּוֹן - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, נִתְלַשּׁוּ - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: זָב וְטָמֵא שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים עַל שְׂעָרוֹ וְעַל כְּסוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹחֵטָן וְהַמַּיִם יוֹרְדִין מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, שֶׁאֵין נֶחְשָׁבִים אֶלָּא לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִכֶּלֶן. יָצְאוּ מִכֶּלֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין וּטְהוֹרִין, שֶׁאֵין נֶחְשָׁבִין אֶלָּא לְאַחַר יְצִיאָתָן:

ד. הַמְסַדֵּר קַנְקַנִּים בְּכִפָּה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאֲבוּ יוֹתֵר מִלּוֹג - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּלְעִנְיַן מֵי חַטָּאת אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שָׁאֲבוּ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מִשּׁוּם רַבִּי נְחוּנְיָה: אִם הָיוּ מִחֲסָנוֹת אֵינָן שְׁאוּבוֹת:

ה. מֵי פֵּרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן טִפַּת מַיִם כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כּוֹר צִיר שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ טִפַּת מַיִם כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב:

ו. הַטּוֹרֵף אֶת גַּגּוֹ וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ, אֵימָתַי יוֹדֵעַ אִם רַבּוּ גְּשָׁמִים אִם לָאו? אִם בַּתְּחִלָּה הָיָה מְנַטֵּף גַּסּוֹת, וְעַכְשָׁו הוּא מְנַטֵּף טִפִּין עֲבוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה הָיָה מְנַטֵּף טִפִּין חֲתוּכוֹת, וְעַכְשָׁו יוֹרֵד טִפָּה אַחַר טִפָּה:

ז. מָצָא בָּשָׂר - הוֹלְכִין אַחַר רֹב הַטַּבָּחִין. מַחֲרוֹזוֹת - הוֹלְכִין אַחַר רֹב אוֹכְלֵי בָּשָׂר. מָצָא בָּהּ תִּינוֹק מֻשְׁלָךְ מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה - מַטִּילִין עָלָיו שְׁנֵי חוֹמְרִין. רַבִּי יְהוּדָה

---

[1] **וְכִי יַתֵּן** מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם (ויקרא יא, לח):

תוֹסֶפְתָּא

אוֹמֵר: אִם הָיְתָה שָׁם עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים אַחַת אוֹ שִׁפְחָה אַחַת - הִיא חֲשׁוּדָה לְהַשְׁלִיךְ:

מַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין פֶּרֶק שֵׁנִי

א. חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת וּנְתוּנָה בְּתוֹךְ הַמִּשְׁקִין, כָּל שֶׁשָּׁאֲבוּ - הֲרֵי זֶה בְּכִי יַתֵּן. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל חֶרֶס, אֲבָל בִּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים - אֵינָן שׁוֹאֲבִין. וּכְלֵי אֶבֶן הַרְכִּין - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי חֶרֶשׂ. סָדִין שֶׁנִּתְּנָה עַל גַּבֵּי סִלּוֹן לְחַטֵּן בּוֹ אֶת חִטָּיו וְטָנְנוּ, אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - בְּ׳כִי יַתֵּן׳. אִם מֵחֲמַת הַסָּדִין - אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַמְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ בַּמַּיִם וְנָתַן בּוֹ שִׁבֳּלִין וְטָנְנוּ, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וְאִם לָאו - אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ - אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳. מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמְרַבֵּץ אֶת גָּרְנוֹ - שֶׁאֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּבַמַּשְׁכִּים לְהָבִיא פְּסֹלֶת, אִם בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּשׁ עָלָיו טַל - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ - אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳:

ב. בְּהֵמָה שֶׁיָּרְדָה לִשְׁתּוֹת מַיִם הָעוֹלִים בְּפִיהָ וּבִשְׁפָמָהּ - הֲרֵי הוּא בְּ׳כִי יַתֵּן׳. בְּיָדָהּ וּבְרַגְלָהּ - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֵי אָדָם - לְעוֹלָם טְמֵאִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה - לְעוֹלָם טְמֵאִין. הַמְמַלֵּא בֶּחָבִית, הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּאַחֲרֶיהָ וּבְחֶבֶל הַמְכוֹנָן עַל צַוָּארָהּ וּבְחֶבֶל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ - הֲרֵי הוּא בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּלְעִנְיַן מֵי חַטָּאת - אֵינָן חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא נִתְמַלֵּא בַּכְּלִי. עֲרֵבָה שֶׁיָּרַד דֶּלֶף לְתוֹכָהּ, הַנִּתָּזִין וְהַצָּפִין - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. נִטְּלָן לְשׁוֹפְכָן - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּטְּהוֹרָה. אֲבָל בַּטְּמֵאָה - הַכֹּל מוֹדִין שֶׁהוּא בְּ׳כִי יַתֵּן׳; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הֲרֵי הֵן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַנּוֹגֵעַ בַּנְּבֵלָה, וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב וּבְמוֹשָׁב, בְּתוֹךְ

הַשָּׁלֵם

הַמִּקְוֶה טָמֵא, וְטָהוֹר בַּעֲלִיָּתוֹ. זָב שֶׁדָּרַס עַל גַּבֵּי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה טָמֵא, וְטָהוֹר בַּעֲלִיָּתוֹ. פֵּרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ אַמַּת הַמַּיִם וּפָשַׁט מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת וּנְטָלָן - יָדָיו טְמֵאוֹת וְהַפֵּרוֹת טְהוֹרִין. וְאִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו - יָדָיו טְהוֹרוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּ׳כִי יַתֵּן׳:

ג. הַמְמַלֵּא בַּקִּילוֹן, פֵּרֵשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם נִגְּבוּ מִיָּד - טְהוֹרִין. וְאִם לֹא נִגְּבוּ, אֲפִלּוּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - טְמֵאִין. סְתָמָן - שְׁלֹשָׁה יָמִים. עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים - טְמֵאִים. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר: אִם רַבּוּ - טְהוֹרִין, וְיַסִּיקֵן אֲפִלּוּ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. הוֹצִיאָן שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ רַבּוּ - טְמֵאִים. בָּלְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִים אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים - טְהוֹרִים. וְלֹא יַסִּיקֵן אֶלָּא בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיוּ לַחִין וְהַסִּיקֵן, וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן עַל מַיִם שֶׁבָּלְעוּ טְהוֹרִין מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה אִם מֵי גְּשָׁמִים שֶׁהֵן עֲלוּלִין לְקַבֵּל טֻמְאָה - הֲרֵי הֵן מְטַהֲרִין בְּרֹב, מֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן עֲלוּלִין לְקַבֵּל טֻמְאָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּטַהֲרוּ בְּרֹב! אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּגְּשָׁמִים - שֶׁמְּטַהֲרִין אֶת הַטְּמֵאִין, תֹּאמַר בְּמֵי פֵּרוֹת - שֶׁאֵין מְטַהֲרִין אֶת הַטְּמֵאִין!:

ד. הַטּוֹבֵל בַּיָּם אוֹ בַּנָּהָר, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְלִיג יוֹתֵר מִמִּיל - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. עָבַר בַּנָּהָר, אוֹ שֶׁדָּחֲאוּ חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים וְרַבּוּ - טִהֲרוּ שְׁנַיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים. הַתַּרְקָב וְהַמְּדוּכָה שֶׁהָיוּ בָּהֶם מַיִם טְמֵאִין וְהִטְבִּילָן, רִאשׁוֹנִים - טָהֲרוּ מִלְּטַמֵּא, וְהַשְּׁנַיִּים - הִכְשִׁרוּ לְקַבֵּל טֻמְאָה. הָעוֹשֶׂה צִפּוּר בְּמַיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: זֶה וְזֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳ (רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַנִּתָּזִין - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְאֶת שֶׁבּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳). וְהָעוֹשֶׂה אַמָּה בַּמַּיִם - אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳:

ה. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר בֵּין לְאָרְכּוֹ וּבֵין לְרָחְבּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳; דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעָמְקוֹ - בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וּלְרָחְבּוֹ

– אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן: כְּשֶׁמְּדִדוּ לְרָחְבוֹ – אֵין רוֹצֶה בְּמַשְׁקֶה שֶׁבָּרֶשֶׁם, וּכְשֶׁמְּדִדוּ לְעוֹמְקוֹ – רוֹצֶה בְּמַשְׁקֶה שֶׁבָּרֶשֶׁם. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן יְהֵא מַשְׁקֶה שֶׁבָּרֶשֶׁם – טָמֵא. לְמַטָּה מִן הָרֶשֶׁם – טָהוֹר! אָמַר לוֹ: אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁהַמְמַלֵּא בְּחָבִית, הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהּ אַחֲרֶיהָ, וּבְחֶבֶל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ שֶׁהֵן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַיִם שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹכָהּ עַד שֶׁיִּגְּעוּ לַאֲחוֹרֶיהָ, אַף כָּאן אִי אֶפְשָׁר לְמַשְׁקֶה שֶׁבָּרֶשֶׁם עַד שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה מִן הָרֶשֶׁם. חָזַר רַבִּי טַרְפוֹן לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא:

ו. שִׁלְשֵׁל אֶת הַחֶבֶל לַבּוֹר לִידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. יָדָיו וְרַגְלָיו – אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמַּטְלִית לְהַעֲלוֹת בָּהּ דְּלִי אוֹ קִתּוֹן, וְכִלְכְּלָה לְהוֹשִׁיב עָלֶיהָ תַּרְנְגֹלֶת – אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וְאִם נֹעַר – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגֶּשֶׁמִים לְכַבּוֹתוֹ – אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְאִם בִּשְׁבִיל לְצָרְפוֹ – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַמְּנִיחַ אֶת הָאוּד בַּגֶּשֶׁמִים לְכַבּוֹתוֹ – אֵינוֹ בְּ׳כִי יַתֵּן׳, וְאִם בִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו – טָהוֹר. כְּנָסוֹ לְתוֹךְ הַכְּלִי – טָמֵא: הַדּוֹרֵס עֲנָבִים בֶּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו – טָהוֹר. וְכֵן בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ:

מַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַמַּעֲלֶה אַגַּדּוֹת בִּשְׁבִיל שֶׁיַּמְתִּינוּ לִהְיוֹת אוֹגֵד בָּהֶן – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הַמַּעֲלֶה פֵּרוֹתָיו לַגֹּג לְלוֹתְתָן בַּטַּל וּבַגֶּשֶׁמִים – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הֶעֱלָן מִפְּנֵי הַכְּנִימָה וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן טַל וּגְשָׁמִים, אִם שָׁמַח – בְּ׳כִי יַתֵּן׳. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא לִשְׂמוֹחַ, אֶלָּא עוֹדֵהוּ טַל וּגְשָׁמִים עֲלֵיהֶן, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. אִם לָאו – אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁהֶעֱלוּ פֵּרוֹתֵיהֶם לַגֹּג לְלוֹתְתָן בַּטַּל וּבַגֶּשֶׁמִים – הֲרֵי זֶה בְּ׳כִי יַתֵּן׳. הֶעֱלָן מִפְּנֵי הַכְּנִימָה וְיָרַד עֲלֵיהֶן טַל וּגְשָׁמִים, אַף עַל פִּי שֶׁחִשְׁבוּ – אֵינָן בְּ׳כִי יַתֵּן׳. שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה:

ב. רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן קְוִינָא אוֹמֵר: שׁוּם בַּעַל בֶּכִי – טָמֵא, מִשּׁוּם שֶׁמַּרְבִּיצִין עָלָיו בַּמַּיִם וְאַחַר כָּךְ קוֹלְעִין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: אִם כֵּן יְהֵא טָמֵא לַחֲלַפְתָּא בֶּן קְוִינָא, וְטָהוֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר: חִטִּים הַבָּאוֹת מֵאַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא – טָמֵא מִפְּנֵי אַנְטַלְיָא שֶׁלָּהֶן. אָמְרוּ חֲכָמִים: אִם כֵּן יְהֵא טְמֵאוֹת לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, וּטְהוֹרוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל:

ג. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ כְּרִיכוֹת שֶׁל קְשׁוּאִין וְשֶׁל דְּלוּעִין שֶׁבְּצִפּוֹרִי – טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמְּקַנְּחִין אוֹתָן בְּסִפּוּג בְּשָׁעָה שֶׁעוֹקְרִין אוֹתָן. קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן אַנְשֵׁי צִפּוֹרִי שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹשִׂין כֵּן. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה גְּרִיס שֶׁל פּוֹל וְשֶׁל טוֹפֵחַ שֶׁל צִפּוֹרִי – טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹרִין אוֹתָן בְּמַיִם בְּשָׁעָה שֶׁגּוֹרְסִין אוֹתָן. קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן אַנְשֵׁי צִפּוֹרִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ עוֹשִׂין כֵּן. הַפֵּרוֹת מִכָּל מָקוֹם – הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֶחָד הַכּוּתִי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רַשַּׁאי לְטַמֵּא פֵּרוֹתָיו, הִתִּירוּ לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהוּא מְטַמֵּא דָּבָר מוּעָט וְנוֹתֵן לְתוֹךְ כְּפִישָׁה:

ד. כָּל הָאַגַּדּוֹת שֶׁל שְׁוָקִים הַבָּאִין מִבֵּית הַשְּׁוָקִין – טְמֵאִין. וְלֹא מָקוֹם אֶגֶד אָמְרוּ, אֶלָּא כֻּלָּם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתְרַפְרֶפֶת וְחוֹזֶרֶת וְאוֹגֶדֶת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם כִּדְבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, יִהְיוּ אֲלוּמוֹת שֶׁל שְׁוָקִים – טְהוֹרוֹת:

ה. הָאוֹג בְּכָל מָקוֹם – הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת טְמֵאָה. הַקְּשׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין הַתְּלוּיִין בְּגֻמִּי עַל פִּתְחֵי חֲנֻיּוֹת – הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. יָרֵק הַנִּמְכָּר עִם טְרַכְסִימוֹן לִפְנֵי חֲנֻנְיָנִי – הֲרֵי זֶה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁמְּזַלְּפִים עָלָיו מַיִם בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹכְרִים אוֹתוֹ. אֶתְרוֹגֵי קֶסָרִין – הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טְמֵאָה:

תוֹסֶפְתָּא

ו. בֵּיצֵי חֲנֻנְיָי שֶׁמּוֹכְרִין לַח וְיָבֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: לֹא שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ, אֶלָּא שֶׁתִּינוֹק מְטַמְּאָן בְּמַשְׁקֶה שֶׁבַּצְּלוֹחִית. כָּל הַבֵּיצִים - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וּבֵיצַת הַבֹּלֶן - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה.

ז. וְכֵיצַד צָדִין דָּגִים בְּטָהֳרָה? בֵּין שֶׁצָּדָן בְּחֶרֶס, וּבֵין שֶׁצָּדָן בִּכְפִיפָה, וּבֵין שֶׁצָּדָן בַּמְּצוּדָה וְלֹא נִעֵר אֶת הַמְּצוּדָה עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. וּלְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לָצוּד בְּטָהֳרָה. וְאֵין עַם הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר: 'לֹא נִעַרְתִּי אֶת הַמְּצוּדָה עֲלֵיהֶן':

ח. דַּם הַשְּׁחִין וּבַעֲבוּעוֹת, וְתַמְצִית בָּשָׂר וּמִי פֵּרוֹת, וְהַמֶּלַח שֶׁנִּתְמְחוּ - לֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. מִי רַגְלֵי בְּהֵמָה - לֹא מַכְשִׁירִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה: אִם קִבְּלָן בִּכְלִי - הֲרֵי הֵן מַכְשִׁירִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי נִימוּס אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי: הִשּׁוּחֵט אֶת הָעוֹרֵב לְהִתְלַמֵּד בּוֹ - דָּמוֹ מַכְשִׁיר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל דַּם הַשְּׁחִיטָה - לְעוֹלָם מַכְשִׁיר. דַּם הַמֵּת - מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּרְבִיעִית. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - בְּטֻמְאָה קַלָּה, לְטַמֵּא אֶחָד וְלִפְסֹל אֶחָד. וְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי - בְּטֻמְאָה חֲמוּרָה, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסֹל אֶחָד:

ט. כָּל מַשְׁקֶה הַמֵּת - טְהוֹרִין, חוּץ מִדָּמוֹ. וְכָל מַרְאֵה דָמִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַבּוּסַאי: כָּל יָמַי הָיִיתִי קוֹרֵא מִקְרָא הַזֶּה (בְּמִדְבַּר יט, יט): "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא" - טָהוֹר אֶחָד מַזֶּה עַל הַטָּמֵא אֶחָד. עַד שֶׁבָּאתִי לְאוֹצַר שֶׁל יַבְנֶה, וּמֵאוֹצַר שֶׁל יַבְנֶה לְמַדְתִּי: שֶׁטָּהוֹר אֶחָד מַזֶּה עַל מֵאָה טְמֵאִין:

מַסֶּכֶת זָבִים פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּבַעַל קֶרִי. אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים: שֶׁטּוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב כְּבַעַל קֶרִי. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁהוּא טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב כְּבַעַל קֶרִי? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים שֶׁאִם יִרְאֶה לְמָחָר שֶׁהוּא טָמֵא, כְּשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁהִיא טְמֵאָה? הַמֵּסִיט אֶת הָרְאִיָּה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תָּלוּי. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: טָהוֹר. מִשְׁכָּבוֹ וּמוֹשָׁבוֹ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תָּלוּי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: טָהוֹר. רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, הַמֵּסִיט אֶת שְׁתֵּיהֶן - טָמֵא; כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: הַמֵּסִיט אֶת הָרִאשׁוֹנָה - טָהוֹר, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה - טָמֵא. מִשְׁכָּבוֹת וּמוֹשָׁבוֹת שֶׁבֵּין רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין. רָאָה אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, הַמֵּסִיט אֶת כֻּלָּהּ - טָמֵא; דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵין טָמֵא אֶלָּא הַמֵּסִיט טִפָּה אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הָרוֹאֶה שְׁתַּיִם, אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה אַחַת - שֶׁהוּא זָב גָּמוּר. עַל מַה נֶחְלְקוּ? עַל שֶׁרָאָה אַחַת בָּרִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה שְׁתַּיִם, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: זָב גָּמוּר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן:

ב. כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מְסַדֵּר הֲלָכוֹת לְתַלְמִידִים, אָמַר: 'כָּל מִי שֶׁשָּׁמַע טַעַם עַל חֲבֵירוֹ יָבֹא וְיֹאמַר'. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יְהוּדָה אִישׁ בַּרְתּוֹתָא: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל שֶׁרָאָה אַחַת בָּרִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה שְׁתַּיִם - שֶׁאֵין זֶה זָב גָּמוּר. עַל מַה נֶחְלְקוּ? עַל הָרוֹאֶה שְׁתַּיִם, אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה אַחַת. אָמַר לוֹ: לֹא כָּל הַקּוֹפֵץ מִשְׁתַּבֵּחַ, אֶלָּא הַנּוֹתֵן אֶת הַטַּעַם. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּךְ אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מַה לִּי כְּשֶׁרָאָה שְׁתַּיִם בַּתְּחִלָּה וְאַחַת בַּסּוֹף,

תוֹסֶפְתָּא

מַה לִּי כְּשֶׁרָאָה אַחַת בַּתְּחִלָּה וּשְׁתַּיִם בַּסּוֹף, אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: כְּשֶׁרָאָה אַחַת בַּתְּחִלָּה וּשְׁתַּיִם בַּסּוֹף - בִּטֵּל יוֹם הַטָּהוֹר אֶת הָרְאִיָּה, וְיֵשׁ בְּיָדוֹ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת. כְּשֶׁרָאָה שְׁתַּיִם בַּתְּחִלָּה וְאַחַת בַּסּוֹף - הוֹאִיל וְנִזְקַק לִסְפִירַת שִׁבְעָה בִּטֵּל הָרְאִיָּה אֶת יוֹם הַטָּהוֹר, וְיֵשׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה רְאִיּוֹת. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא לְפָנֵי רַבִּי: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל שֶׁרָאָה אַחַת בָּרִאשׁוֹן, וְאַחַת בַּשֵּׁנִי, וּבַשְּׁלִישִׁי הִפְסִיק, וּבָרְבִיעִי רָאָה אַחַת. וְעַל שֶׁרָאָה אַחַת בָּרִאשׁוֹנָה, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, וּבַשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי רָאָה שְׁתַּיִם - שֶׁאֵין זֶה זָב גָּמוּר. עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הָרוֹאֶה שְׁתַּיִם, אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כְּשְׁתַּיִם, וּבַשֵּׁנִי הִפְסִיק, בַּשְּׁלִישִׁי רָאָה אַחַת. אָמַר תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לֹא נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל עַל הָרוֹאֶה קֶרִי בַּשֵּׁנִי - שֶׁהוּא סוֹתֵר אֶת שֶׁלְּפָנָיו. וְעַל הָרוֹאֶה בָּרְבִיעִי - שֶׁאֵין סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ. עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הָרוֹאֶה בַּשְּׁלִישִׁי:

ג. כָּל קֶרִי שֶׁמְּטַמֵּא בַּכֹּהֲנִים - סוֹתֵר בְּזָב, וּמֵתֵר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בִּימֵי גְּמָרוֹ וּבִימֵי סְפָרוֹ, וְאֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ. רָאָה לָאוֹר שְׁמִינִי - מוֹנֶה בַּתְּחִלָּה וּמֵבִיא קָרְבַּן אֶחָד. רָאָה יוֹם שְׁמִינִי - מוֹנֶה בַּתְּחִלָּה וּמֵבִיא שְׁתֵּי קָרְבָּנוֹת:

ד. כַּמָּה הוּא כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג? כְּדֵי שֶׁיֵּרֵד וְיִטְבֹּל וְיַעֲלֶה וְיִסְתַּפֵּג. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ שֶׁל רְאִיָּה מְרֻבָּה? כְּדֵי שָׁלֹשׁ כְּמִגַּדְיָנוּן לַשִּׁילֹחַ, שֶׁהֵן כְּדֵי שְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁתֵּי סִפּוּגִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּדֵי הַקָּפַת הַבַּיִת מִבִּפְנִים. מָשְׁלוּ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְחֶבֶל שֶׁל מֵאָה אַמָּה, רָאָה בִּתְחִלַּת מֵאָה, וּבְסוֹף חֲמִשִּׁים, וּבְסוֹף מֵאָה - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר. רָאָה בִּתְחִלַּת מֵאָה, וּבְתוֹךְ חֲמִשִּׁים, וּבְתוֹךְ מֵאָה. אוֹ בִּתְחִלַּת מֵאָה, וּבְתוֹךְ חֲמִשִּׁים, וּבְסוֹף מֵאָה. אוֹ בִּתְחִלַּת מֵאָה, וְאַחַר חֲמִשִּׁים, וְסוֹף מֵאָה - אֵין זֶה זָב גָּמוּר. הָיָה

הַשָּׁלֵם

מַפְסִיק יוֹתֵר - כָּל שֶׁכֵּן הוּא טָמְאָתוֹ. זֶה הַכְּלָל: כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְרֻבָּה - כָּל שֶׁכֵּן הוּא טָמְאָתוֹ. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, אִם אֵין בֵּין רִאשׁוֹנָה לַשְּׁלִישִׁית כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג - אֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת. רָאָה אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, אִם יֵשׁ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג - יֵשׁ בְּיָדוֹ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, וְאִם לָאו - אֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּין כָּן וּבֵין כָּךְ - אֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת. וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹסֵי: שֶׁאִם רָאָה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג - יֵשׁ בְּיָדוֹ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי יָמִים חוֹלְקִים אוֹתָהּ. וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: רָאָה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - סָפֵק לַטֻּמְאָה וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן. שְׁתַּיִם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - סָפֵק לַטֻּמְאָה וְלַקָּרְבָּן. אַחַת וַדַּאי וּשְׁתַּיִם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אוֹ שְׁתַּיִם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאַחַת וַדַּאי, שְׁתַּיִם וַדַּאי וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אוֹ אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּשְׁתַּיִם וַדַּאי - וַדַּאי לַטֻּמְאָה וּלְקָרְבָּן:

מַסֶּכֶת זָבִים פֶּרֶק שֵׁנִי

א. הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְהַגֵּר תּוֹשָׁב - אֵינָן מְטַמְּאִין בִּזִּיבָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין בִּזִּיבָה - טְמֵאִין כִּזְבִין לְכָל דִּבְרֵיהֶם. וְשׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁרָאוּ לְבֶן אוֹ אָדֹם - אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. רָאוּ לְבֶן וְאָדֹם כְּאֶחָד - שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו. הַנּוֹגֵעַ בְּלֵבֶן וְאָדֹם, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר. הוּא עַצְמוֹ שֶׁנָּגַע בְּלֵבֶן וְאָדֹם, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר. הָיָה מוֹנֶה לַלֵּבֶן וְרָאָה אָדֹם, לְאָדֹם וְרָאָה לֵבֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר:

ב. וּמַה בֵּין זוֹב לְשִׁכְבַת זֶרַע? זוֹב בָּא מִבְּשַׂר הַמֵּת, שִׁכְבַת זֶרַע מִבְּשַׂר הַחַי. זוֹב דּוֹמֶה לַלֵּבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת, וְשִׁכְבַת זֶרַע

קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת. שִׁכְבַת זֶרַע אָדָמָה - טְהוֹרָה, וְהָאִשָּׁה תּוֹלָה בָּהּ:

ג. זָב, תּוֹלִין אוֹתוֹ בְּמַאֲכָל, וּבְכָל מִינֵי מַאֲכָל; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פִּינְחָס אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא: הֶחָלָב וְהַגְּבִינָה, וּבָשָׂר שָׁמֵן, וְיַיִן יָשָׁן, וּגְרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּבֵיצִים, וּמוֹרְיָס - מַרְגִּילִין לִדְבָר זִיבָה. תִּינוֹק - תּוֹלִין לוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים; בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא וּבְקִפִּיצָה, בְּחֹלִי שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אִמּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: כְּשֵׁם שֶׁתּוֹלִין שִׁכְבַת זֶרַע מֵעֵת לְעֵת, כָּךְ לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר מֵעֵת לְעֵת. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה לְמַשָּׂא וְלִקְפִּיצָה - תּוֹלִין לוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מִצְטַעֵר:

ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִתְגַּיֵּר - מִיָּד מְטַמֵּא בְּזִיבָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּתְגַּיֵּר מָהוּל. אֲבָל מָל וְאַחַר כָּךְ רָאָה - תּוֹלִין לוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מִצְטַעֵר, בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

ה. הַמּוֹצֵא מֵת מֻשְׁכָּב לְרָחְבָּהּ שֶׁל דֶּרֶךְ; לְנָזִיר וּלְעוֹשֶׂה פֶּסַח - טָהוֹר. וְלִתְרוּמָה - טָמֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאֵין שָׁם מָקוֹם לַעֲבוֹר. אֲבָל יֵשׁ שָׁם מָקוֹם לַעֲבוֹר, אַף לִתְרוּמָה - טָהוֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו. אֲבָל בַּטָּעוּן וּבְרָכוּב - טָמֵא, שֶׁמְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא לִגַּע וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל וְשֶׁלֹּא יָסִיט. אֲבָל בַּטָּעוּן וּבְרָכוּב אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל וְשֶׁלֹּא יָסִיט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמְּצָאוּהוּ שָׁלֵם. אֲבָל בַּמְּשֻׁבָּר וּמְפֹרָק - טָהוֹר, שֶׁמָּא בֵּין הַפְּרָקִים עָבַר. וּבַקֶּבֶר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשֻׁבָּר וּמְפֹרָק - טָמֵא, שֶׁהַקֶּבֶר מְצָרְפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם. אֲבָל בְּטֻמְאָה יְדוּעָה - טָמֵא. אִי זוֹ הִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם? שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם, אֲבָל הִכִּיר בָּהּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם - אֵין זֶה טֻמְאַת הַתְּהוֹם. מְצָאוֹ טָמוּן בַּתֶּבֶן אוֹ בֶּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - הֲרֵי זוֹ טֻמְאַת הַתְּהוֹם. אֲבָל הַנִּקְבָּר בַּמַּיִם וּבַאֲפֵלָה

וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים - אֵין זֶה קֶבֶר הַתְּהוֹם. אֵין קֶבֶר הַתְּהוֹם אֶלָּא לַמֵּת בִּלְבַד:

מַסֶּכֶת זָבִים פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. חֹמֶר בַּזָּב שֶׁאֵין בִּזְבָה, וּבָהּ שֶׁאֵין בַּזָּב. שֶׁהַזָּב - טָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וְהַזָּבָה - אֵינָהּ טְעוּנָה בִּיאַת מַיִם חַיִּים. זָב - מְטַמֵּא בִּזְיבַת בֶּן יוֹמוֹ, וְזָבָה - לַעֲשֶׂרֶת יָמִים. זָב - אִם רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְיוֹם אֶחָד - טָמֵא. וְזָבָה - אֵינָהּ טְמֵאָה אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לִשְׁלֹשָׁה יָמִים. זָב - אֵין הַיָּמִים שֶׁלּוֹ עוֹמְדִין לְפָנָיו, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָבָה. זָב - נִזְקָק לִסְפִירַת שִׁבְעָה בִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָבָה. זָב - אֵין מִינוֹ סוֹתְרוֹ, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָבָה. זָב - מְטַמֵּא בְּלֹבֶן, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָבָה: חֹמֶר בְּזָבָה מִבְּזָב, שֶׁהַזָּבָה מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב בִּרְאִיָּה כָּל שֶׁהוּא, וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם - בְּכָל שֶׁהוּא. וַאֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, וּמְטַמְּאָה מֵעֵת לְעֵת, וּמְטַמְּאָה מִבִּפְנִים כְּבַחוּץ, וּמְטַמְּאָה בְּאוֹנְסִין, וּמְטַמְּאָה בְּאָדָם. מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָב:

ב. חֹמֶר בְּזָב שֶׁאֵין בִּטְמֵא-מֵת, וּבִטְמֵא-מֵת מַה שֶׁאֵין בְּזָב. שֶׁהַזָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְטַמֵּא אָדָם וּלְטַמֵּא בְּגָדִים, וְעַל גַּבָּיו מִדָּף, וּמְטַמֵּא כְּלֵי שֶׁטֶף וּכְלֵי חֶרֶס מִקָּף צָמִיד פָּתִיל בְּהֶסֵּט. זוֹבוֹ וְרָקוֹ וּמִימֵי רַגְלָיו - מְטַמְּאִין טֻמְאָה חֲמוּרָה, וּמְטַמְּאִין אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, וּכְלֵי שֶׁטֶף בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶס בְּהֶסֵּט. וְחַיָּב בְּקָרְבָּן, וְטָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּטְמֵא מֵת. חֹמֶר בִּטְמֵא מֵת, שֶׁטְּמֵא מֵת טָעוּן הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָב:

ג. חֹמֶר בְּזָב מַה שֶׁאֵין בִּמְצֹרָע, וּבִמְצֹרָע שֶׁאֵין בְּזָב. חֹמֶר בְּזָב, שֶׁזָּב מְטַמֵּא בְּהֶסֵּט וְטָעוּן בִּיאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּמְצֹרָע. חֹמֶר בִּמְצֹרָע, שֶׁהַמְּצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה וְטָעוּן הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָב. חֹמֶר בְּזָבָה שֶׁאֵין בִּמְצֹרַעַת, וּבִמְצֹרַעַת מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּזָבָה. שֶׁהַזָּבָה מְטַמְּאָה בְּהֶסֵּט, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, מַה שֶׁאֵין כֵּן

בִּמְצֹרַעַת. חֹמֶר בִּמְצֹרַעַת, שֶׁהַמְּצֹרַעַת מְטַמְּאָה בְּבִיאָה, וּטְעוּנָה הַזָּאַת מַיִם חַיִּים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּזָבָה:

וַיֵּרָא אֵלָיו יְ-הוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם:

וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵיב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא:

וַיֵּרָא אֵלָיו – לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ. **בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא** – הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ. **יֹשֵׁב** – "יָשַׁב" כְּתִיב. בִּקֵּשׁ לַעֲמוֹד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שֵׁב וַאֲנִי אֶעֱמוֹד. וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּנִים וְהֵן יוֹשְׁבִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱ-לֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". **פֶּתַח הָאֹהֶל** – לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וָשָׁב, וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ. **כְּחֹם הַיּוֹם** – הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים. וּלְפִי שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הֵבִיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים.

וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה:

וְזִקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גּוּבְרִין קָיְמִין עִלָּווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים – אֶחָד לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לְהַפֹּךְ אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְרַפֹּאת אֶת אַבְרָהָם, שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחֻיּוֹת. תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן כָּל הַפָּרָשָׁה הוּא מְזֻכִּירָן בְּלָשׁוֹן רַבִּים: "וַיֹּאכְלוּ", "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו". וּבַבְּשׂוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ". וּבַהֲפִיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר: "כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר", "לְבִלְתִּי הָפְכִּי". וּרְפָאֵל שֶׁרִפֵּא אֶת אַבְרָהָם הָלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ", לְמַדְתָּ שֶׁהָאֶחָד הָיָה מַצִּיל. **נִצָּבִים עָלָיו** – לְפָנָיו, אֲבָל לָשׁוֹן נְקֵיָּה הוּא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים. **וַיַּרְא** – מַהוּ "וַיַּרְא", "וַיַּרְא" שְׁתֵּי פְּעָמִים? הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הֲבָנָה: נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם, עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ, לְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם. בְּבָבָא מְצִיעָא: כְּתִיב "נִצָּבִים עָלָיו" וּכְתִיב "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם"? כַּד חָזְיוּהוּ דַּהֲוָה שָׁרֵי וְאָסַר – פֵּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ. מִיָּד "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם".

וַיֹּאמַר אֲ-דֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ:

וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לָא כְעַן תִּעְבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ:

וַיֹּאמַר אֲ-דֹנָי אִם נָא... – לַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר. וּקְרָאָם כֻּלָּם אֲדוֹנִים, וְלַגָּדוֹל אָמַר "אַל נָא תַעֲבוֹר", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר הוּא – יַעַמְדוּ חֲבֵרָיו עִמּוֹ. וּבְלָשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל. דָּבָר אַחֵר: קוֹדֶשׁ הוּא, וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר "וַיָּרָץ לִקְרָאתָם", הָאֲמִירָה קוֹדֶם לָכֵן הָיְתָה. וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל "לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם" שֶׁנִּכְתַּב אַחַר "וַיּוֹלֶד נֹחַ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהָיְתָה הַגְּזֵירָה קוֹדֶם לְלֵידָה עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה.

יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

יִסְבּוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

יֻקַּח נָא – עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". **וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם** – כַּסָּבוּר שֶׁהֵם עֲרַבִּיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדָה זָרָה לְבֵיתוֹ. אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד, הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". **תַּחַת הָעֵץ** – תַּחַת הָאִילָן.

וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

וְאֶסַּב פִּתָּא דְּלַחְמָא וּסְעוּדוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּין תִּעְבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּין עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמַרוּ כֵּין תַּעְבֵּיד כְּמָא דְּמַלֵּלְתָּא:

וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם – בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דְּפִתָּא סַעֲדַתָּא דְּלִבָּא. בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם". בַּנְּבִיאִים: "סְעָד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם". בַּכְּתוּבִים: "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד". אָמַר רַבִּי חָמָא: "לְבַבְכֶם" אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא "לִבְּכֶם", מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים. **אַחַר תַּעֲבֹרוּ** – אַחַר כֵּן תֵּלְכוּ. **כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם** – כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לִכְבוֹדִי. **כִּי עַל כֵּן** – כְּמוֹ "עַל אֲשֶׁר". וְכֵן כָּל "כִּי עַל כֵּן" שֶׁבַּמִּקְרָא: "כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי", "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ", "כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ", "כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ".

וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:

וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוָת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחַא תְּלָת סָאוָן קְמְחָא סוּלְתָּא לוּשִׁי וַעֲבִידִי גְּרִיצָן:

קֶמַח סֹלֶת – סֹלֶת לְעֻגוֹת, קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה לִשְׁאוֹב אֶת הַזּוּהֲמָא.

וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

וּלְבֵית תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּנְסִיב בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטָב וִיהַב לְעוּלִימָא וְאוֹחִי לְמֶעֱבַד יָתֵיהּ:

בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב – שְׁלוֹשָׁה פָּרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שָׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל. **אֶל הַנַּעַר** – זֶה יִשְׁמָעֵאל, לְהַנִּיחוֹ בְּמִצְוֹת.

וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ:

וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלַב וּבַר תּוֹרֵי דַּעֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא

וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ:

מְשַׁמֵּישׁ עִלְּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ:

וַיִּקַּח חֶמְאָה... – וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפִּרְסָה שָׂרָה נִדָּה שֶׁחָזַר לָהּ אוֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְנִטְמֵאת הָעִסָּה. **חֶמְאָה** – שֵׁמֶן הֶחָלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו. **וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה** – אֲשֶׁר תִּקֵּן. קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן אַמְטִי וְאַיְתִי קַמֵּיהוּ. **וַיֹּאכֵלוּ** – נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ. מִכָּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג.

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל:

וַאֲמַרוּ לֵיהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא:

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו – נָקוּד עַל אי"ו שֶׁבְּ"אֵלָיו". וְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁכְּתָב רַבָּה עַל הַנְּקוּדָה אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַכְּתָב. וְכָאן הַנְּקוּדָה רַבָּה עַל הַכְּתָב, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַנְּקוּדָה: שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ "אַיּוֹ אַבְרָהָם". לְמָדְנוּ שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, לָאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּבָבָא מְצִיעָא אוֹמְרִים: יוֹדְעִין הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. **הִנֵּה בָאֹהֶל** – צְנוּעָה הִיא.

וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:

וַאֲמַר מִתָּב אֲתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּימִין וְהָא בְּרָא לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:

שׁוֹב אָשׁוּב – לֹא בִּשְׁרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ. כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה' הַרְבָּה אַרְבֶּה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם. אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן.. **וְהוּא אַחֲרָיו** – הַפֶּתַח הָיָה אַחַר הַמַּלְאָךְ.

וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים:

וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עָאלוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמִהְוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא:

חָדַל לִהְיוֹת – פָּסַק מִמֶּנָּה. **אֹרַח כַּנָּשִׁים** – אוֹרַח נִדּוּת.

וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן:

וְחַיֵּיכַת שָׂרָה בִּמְעַהָא לְמֵימַר בָּתַר דְּסִיבִית תְּהֵי לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב:

בְּקִרְבָּהּ – מִסְתַּכֶּלֶת בְּמֵעֶיהָ וְאָמְרָה: אֶפְשָׁר הַקְּרָבִים הַלָּלוּ טְעוּנִין וָלָד? הַשָּׁ-דִּים הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב? תַּנְחוּמָא. **עֶדְנָה** – צִחְצוּחַ בָּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה "מַשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן "עִדָּן", זְמַן וֶסֶת נִדּוּת.

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֲמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:

וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְּנָן חַיֵּיכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סִיבִית:

הַאַף אֲמְנָם – הֲגַם אֱמֶת אֵלֵד? **וַאֲנִי זָקַנְתִּי** – שִׁנָּה הַכָּתוּב מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה "וַאדֹנִי זָקֵן".

הֲיִפָּלֵא מִיְּ-הוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן:

הֲיִתְכַּסֵּא מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָמָא לִזְמַן אֲתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּימִין וּלְשָׂרָה בַר:

הֲיִפָּלֵא – כְּתַרְגּוּמוֹ: "הֲיִתְכַּסֵּי". וְכִי שׁוּם דָּבָר מוּפְלָא וּמוּפְרָד וּמְכֻסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי? **לַמּוֹעֵד** – לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמְיוּחָד שֶׁקָּבַעְתִּי לְךָ אֶתְמוֹל: "לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת".

שני

וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתְּ:

וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא חַיֵּיכִית אֲרֵי דְּחֵילַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיֵּיכְתְּ:

כִּי יָרֵאָה... כִּי צָחָקְתְּ – הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן "דְּהָא", שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר: "וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה" לְפִי שֶׁ"יָרֵאָה". וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֶלָּא": "וַיֹּאמֶר לֹא" כִּדְבָרְךָ הוּא אֶלָּא "צָחָקְתְּ". שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: "אִי", "דִּילְמָא", "אֶלָּא", "דְּהָא".

וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:

וְקָמוּ מִתַּמָּן גּוּבְרַיָּא וְאִסְתַּכְּיוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵיל עִמְּהוֹן לְאַלְוֻאֵיהוֹן:

וַיַּשְׁקִפוּ – כָּל "הַשְׁקָפָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה, חוּץ מֵ"הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ", שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרוֹגֶז לְרַחֲמִים. **לְשַׁלְּחָם** – לְלַוּוֹתָם, כְּסָבוּר אוֹרְחִים הֵם.

וַיְ-הוָה אָמָר הֲמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דַּאֲנָא עָבֵיד:

הַמְכַסֶּה אֲנִי – בִּתְמִיָּה. **אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה** – בִּסְדוֹם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן... בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה...". קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם, "אַב הֲמוֹן גּוֹיִם", וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב שֶׁהוּא אוֹהֲבִי ?

וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה – מִדְרַשׁ אַגָּדָה: "זֶרַע צַדִּיק לְבָרְכָה", הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ בֵּרְכוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: וְכִי מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעְלִים? וַהֲרֵי הוּא חָבִיב לְפָנַי לִהְיוֹת "לְגוֹי גָּדוֹל" וּלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ "כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ"!

וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גוֹיֵי הָאָרֶץ

כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְ־הוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְ־הוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:

כִּי יְדַעְתִּיו – לְשׁוֹן חִבָּה. כְּמוֹ: "מוֹדַע לְאִישָׁהּ", "הֲלֹא בֹעַז מוֹדַעְתָּנוּ", "וַאֲדַעֲךָ בְּשֵׁם". וְאָמְנָם עִקַּר לְשׁוֹן כֻּלָּם אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ. וְלָמָּה "יְדַעְתִּיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה", לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי לִשְׁמוֹר דְּרָכַי. וְאִם תְּפָרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ: "יוֹדֵעַ אֲנִי בּוֹ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת בָּנָיו...", אֵין "לְמַעַן" נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן. יְצַוֶּה – לְשׁוֹן הוֹוֶה כְּמוֹ: "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב". לְמַעַן הָבִיא – כָּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו: "שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם...". "עַל בֵּית אַבְרָהָם" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "עַל אַבְרָהָם", לְמַדְּנוּ: כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת.

וַיֹּאמֶר יְ־הוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:

וַיֹּאמֶר ה' – אֶל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ. כִּי רָבָּה – כָּל "רַבָּה" שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתֻרְגָּמִין "גְּדוֹלָה" אוֹ "גְּדֻלָּה וְהוֹלֶכֶת". אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעְלָה בָּרִי"ש לְפִי שֶׁמְּתוּרְגָּם "גְּדֻלָּה" כְּבָר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ".

אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה:

אֵרְדָה נָּא – לִמֵּד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה נָּא" – לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם. הַכְּצַעֲקָתָהּ – שֶׁל מְדִינָה. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ – וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, "כָּלָה" אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם. "וְאִם לֹא" יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם "אֵדָעָה" מָה אֶעֱשֶׂה לְהַפְרַע מֵהֶן בְּיִסּוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכַיּוֹצֵא בוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: "וְעַתָּה הוֹרֵד עָדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדָעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ". וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נְקוּדַּת פְּסִיק בֵּין "עָשׂוּ" לְ"כָלָה", כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּיבָה מֵחֲבֶרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵנוּ דָּרְשׁוּ: "הַכְּצַעֲקָתָהּ" – צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהַרְגּוּהָ בְּמִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנְּתָנָהּ מָזוֹן לְעָנִי, כִּמְפוֹרָשׁ בְּ"חֵלֶק".

וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְ־הוָה:

וַיִּפְנוּ מִשָּׁם – מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לוָם שָׁם. וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי ה' – וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמוֹד לְפָנָיו? אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רָבָּה", וְהָיָה לוֹ לִכְתּוֹב "וַה' עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד עַל אַבְרָהָם"? אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה .

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם – מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב..."; הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה"; וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא". וּלְכָל אֵלֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס, וְלִתְפִלָּה. הַאַף תִּסְפֶּה – הֲגַם תִּסְפֶּה? וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רוֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: "הַאַף" יַשִּׂיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע?

אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:

אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים – עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ. וְאִם תֹּאמַר: לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים ?

חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

חָלִילָה לְךָ – חוּלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ: כָּךְ הוּא אֱמָנוּתוֹ, שׁוֹטֵף הַכֹּל צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים, כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלֻגָּה! כַּדָּבָר הַזֶּה – לֹא הוּא וְלֹא כַיּוֹצֵא בוֹ. חָלִילָה לָּךְ – לְעוֹלָם הַבָּא. הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ – נָקוּד בַּחֲטַ"ף פַּתָּח הֵ"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיָּה: וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֱמֶת ?

וַיֹּאמֶר יְ־הוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:

אִם אֶמְצָא בִסְדֹם... לְכָל הַמָּקוֹם – לְכָל הַכְּרַכִּים. וּלְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָהּ הַכָּתוּב.

וְאַבְרָהָם מִהְיֹה יִהְיֶה לְעַם סָגִי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵיהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי בְּדִיל דִּיפַקֵּיד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֲנָשׁ בֵּיתֵיהּ בָּתְרוֹהִי וְיִטְּרוּן אוֹרְחָן דְּתָקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעֱבַד צְדַקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל דְּיַיתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלִּיל עֲלוֹהִי:

וַאֲמַר יְיָ קְבִילַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבַתְהוֹן אֲרֵי תְּקִיפַת לַחְדָּא:

אֶתְגְּלֵי כְּעַן וַאֲדוּן הַכִּקְבִילַתְהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבַדוּ אַעֲבִיד עִמְּהוֹן גְּמֵירָא אִם לָא תָּיְבִין וְאִם תָּיְבִין לָא אֶתְפְּרַע:

אֵרְדָה נָּא – לִמֵּד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה נָּא" – לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם. הַכְּצַעֲקָתָהּ – שֶׁל מְדִינָה. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ – וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, "כָּלָה" אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם. "וְאִם לֹא" יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם "אֵדָעָה" מָה אֶעֱשֶׂה לְהַפְרַע מֵהֶן בְּיִסּוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכַיּוֹצֵא בוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: "וְעַתָּה הוֹרֵד עָדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדָעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ". וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נְקוּדַּת פְּסִיק בֵּין "עָשׂוּ" לְ"כָלָה", כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּיבָה מֵחֲבֶרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵנוּ דָּרְשׁוּ: "הַכְּצַעֲקָתָהּ" – צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהַרְגּוּהָ בְּמִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנְּתָנָהּ מָזוֹן לְעָנִי, כִּמְפוֹרָשׁ בְּ"חֵלֶק".

וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גּוּבְרַיָּא וַאֲזַלוּ לְסִדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּישׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ:

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע:

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם – מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב..."; הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה"; וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: "וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא". וּלְכָל אֵלֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס, וְלִתְפִלָּה. הַאַף תִּסְפֶּה – הֲגַם תִּסְפֶּה? וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רוֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: "הַאַף" יַשִּׂיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע?

מָאם אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִּשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּבְגַוֵּהּ:

אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:

אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים – עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ. וְאִם תֹּאמַר: לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים ?

חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעֱבַד כִּפְתְגָמָא הָדֵין לְשֵׁיצָאָה זַכָּאָה עִם חַיָּיבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּיבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ הֲדַיָּין כָּל אַרְעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:

חָלִילָה לְךָ – חוּלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ: כָּךְ הוּא אֱמָנוּתוֹ, שׁוֹטֵף הַכֹּל צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים, כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלֻגָּה! כַּדָּבָר הַזֶּה – לֹא הוּא וְלֹא כַיּוֹצֵא בוֹ. חָלִילָה לָּךְ – לְעוֹלָם הַבָּא. הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ – נָקוּד בַּחֲטַ"ף פַּתָּח הֵ"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיָּה: וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֱמֶת ?

וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן:

וַיֹּאמֶר יְ־הוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:

אִם אֶמְצָא בִסְדוֹם... לְכָל הַמָּקוֹם – לְכָל הַכְּרַכִּים. וּלְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֶטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָהּ הַכָּתוּב.

וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲ-דֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר:

וַאֲתִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרִיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עֲפַר וּקְטַם:

הוֹאַלְתִּי – רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה". **וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר** – וּכְבָר הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת עָפָר עַל יְדֵי הַמְּלָכִים, וְאֵפֶר עַל יְדֵי נִמְרוֹד, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי.

אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:

מָאם יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּיל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּיל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא:

הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה – וַהֲלֹא הֵן תִּשְׁעָה לְכָל כְּרַךְ, וְאַתָּה צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם.

וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:

וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אַעְבֵּיד גְּמֵירָא בְּדִיל אַרְבְּעִין:

אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים – וְיִמָּלְטוּ אַרְבָּעָה הַכְּרַכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם, אוֹ עֶשְׂרִים יַצִּילוּ שְׁנַיִם מֵהֶם, אוֹ עֲשָׂרָה יַצִּילוּ אֶחָד מֵהֶם.

וַיֹּאמֶר אַל־נָא יְחַר לַא-דֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:

וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל מָאם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אַעְבֵּיד גְּמֵירָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:

וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲ-דֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:

וַאֲמַר הָא כְּעַן אַסְגִּיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עַסְרִין וַאֲמַר לָא אַחֲבֵּיל בְּדִיל עַסְרִין:

הוֹאַלְתִּי – רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה".

וַיֹּאמֶר אַל־נָא יְחַר לַא-דֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:

וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ וַאֲמַלֵּיל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עַסְרָא וַאֲמַר לָא אַחֲבֵּיל בְּדִיל עַסְרָא:

אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה – עַל הַפָּחוּת לֹא בִּקֵּשׁ. אָמַר: דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמוֹנָה, נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם. וְעַל תִּשְׁעָה עַל יְדֵי צֵרוּף כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא.

וַיֵּלֶךְ יְ-הוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ:

וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵיהּ:

וַיֵּלֶךְ ה'... – כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק הַסַּנֵיגוֹר הָלַךְ לוֹ הַדַּיָּן. **וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקוֹמוֹ** – נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּן נִסְתַּלֵּק הַסַּנֵיגוֹר, וְהַקַּטֵגוֹר מְקַטְרֵג. וּלְפִיכָךְ: "וַיָּבוֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה" – לְהַשְׁחִית.

שלישי

פָּרָשַׁת הַפִּיכַת סְדוֹם

וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה:

וְעָאלוּ תְּרֵין מַלְאֲכַיָּא לְסִדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵיב בְּתַרְעָא דְּסִדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגֵיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

שְׁנֵי – וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה: כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ נִסְתַּלֵּק לוֹ. **הַמַּלְאָכִים** – וּלְהַלָּן קָרָאם "אֲנָשִׁים"? כְּשֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם קָרָאם "אֲנָשִׁים". דָּבָר אַחֵר: אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כַּאֲנָשִׁים, קָרָאם "אֲנָשִׁים". וְאֵצֶל לוֹט קָרָאם "מַלְאָכִים". **בָּעֶרֶב** – וְכִי כָּל כָּךְ שָׁהוּ הַמַּלְאָכִים מֵחֶבְרוֹן לְסִדוֹם? אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ, וּמַמְתִּינִים שֶׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סַנֵיגוֹרְיָא. **וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם** – "יָשַׁב" כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּחוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם. **וַיַּרְא לוֹט...** – מִבֵּית אַבְרָהָם לָמַד לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים.

וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין:

וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְתַקְדְּמוּן וּתְהָכוּן לְאוֹרַחְכוֹן וַאֲמַרוּ לָא אֵ-לְהֵין בִּרְחוֹבָא נְבִית:

הִנֵּה נָא אֲדֹנַי – הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדוֹנִים לִי אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דָּבָר אַחֵר: "הִנֵּה נָא" – צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם. וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה: **סוּרוּ נָא** – עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עֲקַלְּתוֹן, שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין שָׁם, לְכָךְ נֶאֱמַר "סוּרוּ". **וַיֹּאמְרוּ לֹא** – וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ "כֵּן תַּעֲשֶׂה": מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לַקָּטָן וְאֵין מְסָרְבִין לַגָּדוֹל. **כִּי בָרְחוֹב נָלִין** – הֲרֵי "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֶלָּא", שֶׁאָמְרוּ: לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין.

וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיֵּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:

וַיָּסֻרוּ אֵלָיו – עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. **וּמַצּוֹת אָפָה** – פֶּסַח הָיָה.

וְאַתְקִיף בְּהוֹן לַחְדָּא וְזָרוּ לְוָתֵיהּ וְעָאלוּ לְבֵיתֵיהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אַפָּא לְהוֹן וַאֲכַלוּ:

טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה:

עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵיהּ:

טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וַאֲנָשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדוֹם – כַּךְ נִדְרַשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וַאֲנָשֵׁי הָעִיר" הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבִּים רְשָׁעִים. עוֹדָם מְדַבְּרִים בָּהֶם, וְ"אַנְשֵׁי הָעִיר" אַנְשֵׁי רֶשַׁע "נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת". עַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים נִקְרָאִים אַנְשֵׁי "סְדוֹם", כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "וַאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים". **כָּל הָעָם מִקָּצֶה** – מִקְּצֵה הָעִיר עַד הַקָּצֶה, שֶׁאֵין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם.

וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם:

וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמַרוּ לֵיהּ אָן גּוּבְרַיָּא דַּאֲתוֹ לְוָתָךְ בְּלֵילְיָא אַפֵּיקְנוּן לְוָתַנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן:

וְנֵדְעָה אוֹתָם – בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ".

וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו:

וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדַשָּׁא אַחַד בָּתְרוֹהִי:

וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:

וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן אַחַי לָא תַּבְאֲשׁוּן:

הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם ׳רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי:

הָהֵן בְּנָן דְּלָא יְדַעוּנִין גֻּבַר אַפֵּיק כְּעַן יָתְהוֹן לְוָתְכוֹן וַעֲבִידוּ לְהוֹן כִּדְתָקִין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגוּבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַּעְבְּדוּן מִדְּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עָאלוּ בִּטְלַל שָׁרִיתִי:

הָאֵל – כְּמוֹ "הָאֵלֶּה". **כִּי עַל כֵּן בָּאוּ** – כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי, עַל אֲשֶׁר "בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי". תַּרְגּוּם: "בִּטְלַל שָׁרִיתִי", תַּרְגּוּם שֶׁל "קוֹרָה" – "שָׁרִיתָא".

וַיֹּאמְרוּ | גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת:

וַאֲמַרוּ קְרַב לְהַלְאָה וַאֲמַרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דָּאִין דִּינָא כְּעַן נַבְאִישׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאַתְקִיפוּ בְּגוּבְרָא בְּלוֹט לַחְדָּא וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דַּשָּׁא:

וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ הָלְאָה – ז. וּדְבַר נְזִיפָה הוּא, לוֹמַר: אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְךָ! וְדוֹמֶה לוֹ: "קְרַב אֵלֶיךָ אַל תִּגַּשׁ בִּי". וְכֵן: "גְּשָׁה לִי וְאֵשְׁבָה" – הַמְּשֵׁךְ לַצְּדָדִין בַּעֲבוּרִי וְאֵשֵׁב אֶצְלְךָ. אַתָּה מַלִּיץ עַל הָאוֹרְחִים, אֵיךְ מְלָאֲךְ לִבְךָ?] עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת אָמְרוּ לוֹ: **גֶּשׁ הָלְאָה** – לְשׁוֹן נַחַת. וְעַל שֶׁהָיָה מַלִּיץ עַל הָאוֹרְחִים: **הָאֶחָד בָּא לָגוּר** – אָדָם נָכְרִי יְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּאתָ לָגוּר, **וַיִּשְׁפֹּוט שָׁפוֹט** – וְנַעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ? **הַדָּלֶת** – הִיא הַסּוֹבֶבֶת לִנְעוֹל וְלִפְתּוֹחַ.

וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֵלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגֶרוּ:

וְאוֹשִׁיטוּ גּוּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דַּשָּׁא אַחַדוּ:

וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפֶּתַח:

וְיָת גּוּבְרַיָּא דִּבְתְרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרָרַיָּא מִזְּעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיאוּ לְאַשְׁכָּחָא תַּרְעָא:

פֶּתַח – הוּא הֶחָלָל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. **בַּסַּנְוֵרִים** – מַכַּת עִוָּרוֹן. **מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל** – הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בָּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנַּעַר וְעַד זָקֵן". לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת מֵהֶם.

וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

וַאֲמַרוּ גּוּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָא לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דְּלָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא:

עוֹד מִי לְךָ פֹּה – פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי יֵשׁ לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת. **חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ** – וְאִם יֵשׁ לְךָ חָתָן אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, "הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם". **וּבָנֶיךָ** – בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד" – מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת, "מִי לְךָ" פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סַנֵּיגוֹרְיָא עֲלֵיהֶם? שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מַלִּיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת. קְרֵי בֵיהּ: "מִי לְךָ פֶּה".

כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְ-הוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְ-הוָה לְשַׁחֲתָהּ:

אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבִילַתְהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְחַנָא יְיָ לְחַבָּלוּתָהּ:

וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר | אֶל־חֲתָנָיו | לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ פּוּקוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְ-הוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

וּנְפַק לוֹט וּמַלֵּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי בְּנָתֵיהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּיל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחַיֵּךְ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי:

חֲתָנָיו – שְׁתֵּי בָנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר. **לֹקְחֵי בְנֹתָיו** – שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם.

וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:

וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָה וּדְחִיקוּ מַלְאֲכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחָא מְהֵימְנָן עִמָּךְ דִּלְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא:

וַיָּאִיצוּ – כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּדְחִיקוּ", מְהַרוּהוּ. **הַנִּמְצָאוֹת** – הַמְּזֻמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וְזֶה יִשּׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. **תִּסָּפֶה** – תִּהְיֶה כָּלָה. "עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר" מְתוּרְגָּם "עַד דְּסָף כָּל דָּרָא".

וַיִּתְמַהְמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְ-הוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר:

וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא בִּידֵיהּ וּבְיַד אִתְּתֵיהּ וּבְיַד תַּרְתֵּין בְּנָתֵיהּ בִּדְחָס יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרְיוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא:

וַיִּתְמַהְמָהּ – כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. **וַיַּחֲזִיקוּ** – אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַהֲפוֹךְ אֶת סְדוֹם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר הַמָּלֵט", וְלֹא נֶאֱמַר "וַיֹּאמְרוּ".

וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה:

וַהֲוָה כַּד אַפִּיק יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִּסְתַּכִּי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתֵּיזַב דִּלְמָא תִּלְקֵי:

הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ – דַּיְּךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, אַל תָּחוֹס עַל הַמָּמוֹן. **אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ** – אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצָּל. אֵינְךָ כְּדַאי לִרְאוֹת בְּפוּרְעָנוּתָם וְאַתָּה נִצָּל. **בְּכָל הַכִּכָּר** – כִּכַּר הַיַּרְדֵּן. **הָהָרָה הִמָּלֵט** – אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה". וְאַף עַכְשָׁיו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה". וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב "וַיֵּאֶהַל אַבְרָם...", אֹהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן. **הִמָּלֵט** – לְשׁוֹן הִשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל "הִמָּלְטָה" שֶׁבַּמִּקְרָא אישמוצייי"ר בְּלַעַ"ז. וְכֵן: "וְהִמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנִּשְׁמַט הָעֻבָּר מִן הָרֶחֶם; "כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה"; "לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא", לְהַשְׁמִיט מַשָּׂא הָרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי:

וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ יְיָ:

אַל נָא אֲ-דֹנָי – רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁשָּׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי" – מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת. וְתַרְגּוּמוֹ: "בְּבָעוּ כְעַן יְיָ". **אַל נָא** – אַל תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָּלֵט הָהָרָה. **נָא** – לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה.

הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי:

הָא כְעַן אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טִיבוּתָךְ דַּעֲבַדְתְּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכֵיל לְאִשְׁתֵּיזָבָא לְטוּרָא דִּלְמָא תְּעָרְעֵנַנִי בִּשְׁתָּא וַאֲמוּת:

פֶּן תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה – כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂי בְנֵי הָעִיר, וְהָיִיתִי נִרְאֶה צַדִּיק וּכְדַאי לְהִנָּצֵל. וּכְשֶׁאָבֹא אֵצֶל צַדִּיק אֲנִי כָּרָשָׁע. וְכֵן אָמְרָה הַצַּרְכִּית לְאֵלִיָּהוּ: "בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי" – עַד שֶׁלֹּא בָאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂי עַמִּי, וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם. וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי, לְפִי מַעֲשֶׂיךָ אֲנִי רְשָׁעָה.

הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:

הָא כְעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמִעְרַק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אֶשְׁתֵּיזַב כְּעַן לְתַמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיֵּים נַפְשִׁי:

הָעִיר הַזֹּאת קְרוֹבָה – קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ, נִתְיַשְּׁבָה מִקָּרוֹב, לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סְאָתָהּ עֲדַיִן. וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפַּלְגָּה, שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ. וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשָּׁם עַד כָּאן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה לְאַבְרָהָם. כֵּיצַד? פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ מָאתַיִם וְתֵשַׁע שָׁנָה, צֵא מֵהֶם שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג, וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר שְׁלוֹשִׁים, הֲרֵי שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם. וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע, הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת. וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם שִׁבְעִים, הֲרֵי מֵאָה שִׁשִּׁים וְאַחַת. תֵּן לָהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, הֲרֵי מָאתַיִם וְתֵשַׁע. וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפַּלְגָּה. וּכְשֶׁנֶּחְרְבָה סְדוֹם הָיָה אַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, הֲרֵי מִדּוֹר הַפַּלְגָּה עַד כָּאן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. וְצוֹעַר אַחֲרֵי יְשִׁיבָתָהּ אַחֲרֵי יְשִׁיבַת סְדוֹם וְחַבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמָّלְטָה נָּא" – "נָא" בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים וְאַחַת. **הֲלֹא מִצְעָר הוּא** – וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין, וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ **וּתְחִי נַפְשִׁי** בָּהּ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לְךָ לְהַקְפִּיד אִם תַּנִּיחֶנָּה "וּתְחִי נַפְשִׁי" בָּהּ.

רביעי

וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי

וַאֲמַר לֵיהּ הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָּמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא

הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ | לְמִהְפְּכִי יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ׃

גַּם לַדָּבָר הַזֶּה – לֹא דַּיְּךָ שֶׁאַתָּה נִצָּל, אֶלָּא אַף כָּל הָעִיר אַצִּיל בִּגְלָלְךָ. **הָפְכִּי** – "הוֹפַךְ אֲנִי", כְּמוֹ "עַד בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רוֹאִי", "מִדֵּי דַּבְּרִי בּוֹ".

מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃ | אוֹחִי אִשְׁתֵּיזַב לְתַמָּן אֲרֵי לָא אִכּוֹל לְמֶעֱבַד פִּתְגָּמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קָרָא שְׁמַהּ דְּקַרְתָּא צֹעַר׃

כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת – זֶה עָנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים, עַל שֶׁאָמְרוּ "כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן. לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהוּזְקְקוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן. **כִּי לֹא אוּכַל** – לְשׁוֹן יָחִיד. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מַצִּיל, שֶׁאֵין שְׁתֵּי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד. **עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר** – עַל שֵׁם "וְהִיא מִצְעָר".

הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה׃ | שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עָאל לְצֹעַר׃

וַי-הוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְ-הוָה מִן־הַשָּׁמָיִם׃ | וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גּוּפְרִיתָא וְאִישָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃

וה' הִמְטִיר – כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וה'" – הוּא וּבֵית דִּינוֹ . **הִמְטִיר עַל סְדוֹם** – בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה" – שָׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה. לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִין לַחַמָּה וּמֵהֶם לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה בַּלַּיְלָה שֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת – לֹא הָיִינוּ חֲרֵבִין. וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה בַּיּוֹם כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת – לֹא הָיִינוּ חֲרֵבִין. לָכֵן כְּתִיב "וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה", וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים. **הִמְטִיר... גָּפְרִית וָאֵשׁ** – בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ. **מֵאֵת ה'** – דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ: "נְשִׂי לֶמֶךְ", וְלֹא אָמַר "נָשַׂי". וְכֵן אָמַר דָּוִד: "קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר 'עֲבָדַי'. וְכֵן אָמַר אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר "בִּשְׁמִי". אַף כָּאן אָמַר "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר "מֵאִתּוֹ". **מִן הַשָּׁמַיִם** – הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "כִּי בָם יָדִין עַמִּים...". כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר הַבְּרִיּוֹת, מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם. וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן – מִן הַשָּׁמַיִם: "הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם".

וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ | וַהֲפַךְ יָת קַרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קַרְוַיָּא וְצִמְחָה דְּאַרְעָא׃

וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים... – אַרְבַּעְתָּם יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד, וַהֲפָכָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ...".

וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃ | וְאִסְתַּכְּיַאת אִתְּתֵיהּ מִבָּתְרוֹהִי וַהֲוָת קָמָא דְּמִלְחָא׃

וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו – מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט. **וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח** – בְּמֶלַח חָטְאָה וּבְמֶלַח לָקְתָה. אָמַר לָהּ: תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ! אָמְרָה לוֹ: אַף הַמִּנְהָג הָרָע הַזֶּה אַתָּה בָא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה ?!

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְ-הוָה׃ | וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְּשַׁמֵּישׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃

וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃ | וְאִסְתַּכִּי עַל אַפֵּי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרַע מֵישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תִּנְנָא דְּאַרְעָא כְּתִנְנָא דְּאַתּוּנָא׃

קִיטוֹר – תִּימוּר שֶׁל עָשָׁן, טורקא בְּלַעַז"ז. **כִּבְשָׁן** – חֲפִירָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל "כִּבְשָׁן" שֶׁבַּתּוֹרָה.

וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱ-לֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱ-לֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהְפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃ | וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת יְיָ יָת קַרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפֵיכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת קַרְוַיָּא דַּהֲוָה יָתֵיב בְּהוֹן לוֹט׃

וַיִּזְכֹּר אֱ-לֹהִים אֶת אַבְרָהָם – מַהוּ זִכְרוֹנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט? נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה "אֲחוֹתִי הִיא", וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו.

וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃ | וּסְלִיק לוֹט מִצֹּעַר וִיתֵיב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ עִמֵּיהּ אֲרֵי דְּחֵיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵיב בִּמְעָרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ׃

כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר – לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם.

וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ׃ | וַאֲמַרַת רַבְּתָא לְזְעֵירְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא׃

אָבִינוּ זָקֵן – וְאִם לֹא עַכְשָׁיו אֵימָתַי? שֶׁמָּא יָמוּת אוֹ יִפָּסוֹק מֵהוֹלִיד. **וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ** – סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל .

לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

אֵיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוֹב עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

וַתַּשְׁקֶיָן אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הֻוא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ:

וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהוֹן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַאלַת רַבְּתָא וּשְׁכֵיבַת עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְמִקְיֵמָהּ:

וַתַּשְׁקֶיָן... – יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אֵמּוֹת. **וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ** – וּבַצְּעִירָה כְּתִיב: "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ"? צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת אֶלָּא אַחוֹתָהּ לִמְּדַתָּהּ, חִסֵּךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת פִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפוֹרָשׁ.**וּבְקוּמָהּ** שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא נִכְתַּב. לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁמַר לַיִל שְׁנֵי מִלְּשְׁתּוֹת.

וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וַאֲמַרַת רַבְּתָא לִזְעֵירְתָּא הָא שְׁכֵיבִית רַמְשִׁי עִם אַבָּא נַשְׁקִינֵיהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכוּבִי עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

וַתַּשְׁקֶיָן גַּם בַּלַּיְלָה הַהֻוא אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ:

וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהוֹן חַמְרָא וְקַמַת זְעֵירְתָּא וּשְׁכֵיבַת עִמֵּיהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְמִקְיֵמָהּ:

וַתַּהֲרֶיָן שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:

וְעַדְיָאָה תַּרְתֵּין בְּנָת לוֹט מֵאֲבוּהוֹן:

וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הֻוא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:

וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָאֵי עַד יוֹמָא דֵּין:

מוֹאָב – זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה פֵּרְשָׁה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא, אֲבָל צְעִירָה קָרֵאתוּ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה. וְקַבָּלָה שָׁכָר בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן: "וְאַל תִּתְגָּר בָּם" – כְּלָל. וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ.

וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הֻוא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם:

וּזְעֵירְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵּין:

וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר:

וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרַע דָּרוֹמָא וִיתֵיב בֵּין רְקֶם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:

וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵיהּ אֲחָת הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם – כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכִּבֵּר לֵקְחָהּ לְבֵית פַּרְעֹה עַל יְדֵי כֵן. **אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ** – עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. כֵּיוֹצֵא בוֹ: "אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן... וְאֶל חָמִיהָ", שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן "עַל".

וַיָּבֹא אֱ-לֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:

וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ הָאַתְּ מָאִית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדִבַרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר:

וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲ-דֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג:

וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרֵיב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל:

לֹא קָרַב אֵלֶיהָ – הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נְתַתִּיךְ לִנְגּוֹעַ אֵלֶיהָ". **הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹוג** – אַף אִם הוּא צַדִּיק תַּהַרְגֶנּוּ?! שֶׁמָּא כָּךְ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד הָאֻמּוֹת חִנָּם? כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלֻגָה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַרַגְתָּם עַל לֹא דָּבָר, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי!

הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הֻוא בְּתֻם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת:

הֲלָא הוּא אֲמַר־לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמַרַת אָחִי הוּא בְּקַשִּׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדַי עֲבַדִית דָּא:

גַּם הִוא – לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שֶׁלָּהּ, אֶת כֻּלָּם שָׁאַלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: "אָחִיהָ הוּא". **בְּתֻם לְבָבִי** – שֶׁלֹּא דִּמִּיתִי לְחַטֹּאוֹ. **וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי** – נָקִי אֲנִי מִן

הַחֵטְא, שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֱאֱ-לֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:	וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקִשְׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָּא וּמְנַעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמִחְטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ:

יָדַעְתִּי כִּי בְתָם לְבָבְךָ... – אֱמֶת שֶׁלֹּא דִּמִּיתָ מִתְּחִלָּה לַחְטוֹא, אֲבָל נִקְיוֹן כַּפַּיִם אֵין כָּאן. **לֹא נְתַתִּיךָ** – לֹא מִמְּךָ הוּא שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא וְלֹא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ. וְכֵן: "וְלֹא נְתָנוֹ אֱ-לֹהִים". וְכֵן: "וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא".

וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב ׳דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:	וּכְעַן אֲתִיב אִתַּת גּוּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא וְיִצַּלֵּי עֲלָךְ וְתֵיחֵי וְאִם לָיְתָךְ מְתִיב דַּע אֲרֵי מְמָת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דְּלָךְ:

הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ – וְאַל תְּהֵא סָבוּר שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְעֵינָיו וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׂנָאֶךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ. **כִּי נָבִיא הוּא** – וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, לְפִיכָךְ: "וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ".

וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:	וְאַקְדֵּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלֵּיל יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא לַחְדָּא:

וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לְךָ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי:	וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ מָא עֲבַדְתְּ לָנָא וּמָא חַטֵּית לָךְ אֲרֵי אֵיתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא עוּבָדִין דְּלָא כְשִׁרִין לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתְּ עִמִּי:

מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ – מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הוּרְגְּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה בָּאָה לָנוּ עַל יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נְקָבִים שֶׁל זֶרַע, וְשֶׁל קָטָנִים, וּרְעִי, וְאָזְנַיִם, וְחוֹטֶם.

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָא חֲזֵיתָא אֲרֵי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי ׳רַק אֵין־יִרְאַת אֱ-לֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:	וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמַרִית לְחוֹד לֵית דַּחְלְתָא דַיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלוּנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:

רַק אֵין יִרְאַת אֱ-לֹהִים – אַכְסָנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ? אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: "אִשְׁתְּךָ הִיא אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא" ?

וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה:	וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמָּא וַהֲוָת לִי לְאִתּוּ:

אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא – וּבַת אָב מֻתֶּרֶת לְבֶן נֹחַ, שֶׁאֵין אַבְהוּת דְּבָרָיו הֲשִׁיבָם כֵּן. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה? בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים, וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ". אַךְ לֹא בַת אִמִּי – הָרָן מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱ-לֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:	וַהֲוָה כַּד טְעוֹ עִמְמַיָּא בָּתַר עוּבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרֵיב יְיָ לְדַחְלְתֵיהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמַרִית לַהּ דָּא טִיבוּתִיךְ דְּתַעְבְּדִין עִמִּי לְכָל אַתַר דְּנֵהָךְ לְתַמָּן אֵימְרִי עֲלַי אָחִי הוּא:

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי... – אוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶׁתִּרְגֵּם. וְיֵשׁ לְיַשְּׁבוֹ עוֹד דָּבָר דָּבֵר עַל אָפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאָנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוֹטֵט וָנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יָדַעְתִּי שֶׁאֶעֱבוֹר בְּמָקוֹם רְשָׁעִים, **וְאוֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ. כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ** – לְשׁוֹן רַבִּים. וְאַל תִּתְמַהּ, כִּי הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלֹהוּת וּלְשׁוֹן מָרוּת קָרוּי בִּלְשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱ-לֹהִים", "אֱ-לֹהִים חַיִּים", "אֱ-לֹהִים קְדוֹשִׁים"; וְכָל לְשׁוֹן "אֱ-לֹהִים" לְשׁוֹן רַבִּים. וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף", "וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", "אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ". וְכֵן: "בְּעָלָיו עִמּוֹ", "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו". וְאִם תֹּאמַר: מַהוּ לְשׁוֹן "הִתְעוּ"? כָּל הַגּוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְיַשֵּׁב קָרוּי "תּוֹעֶה", כְּמוֹ: "וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע", "תָּעִיתִי כְּשֶׂה אוֹבֵד", "יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל", יֵצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם. **אִמְרִי לִי** – עָלַי. וְכֵן: "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ "עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ".

וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב לֵיהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ:

וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם – כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו.

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתָקִין בְּעֵינָךְ תֵּיב:

הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ – אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ" לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא, שֶׁהַמִּצְרִים שְׁטוּפֵי זִמָּה.

וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:	**וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהַבִית אֶלֶף סִלְעִין דְּכְסַף לַאֲחוּיֵיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר חֲלָף דִּשְׁלַחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזִית יָתִיךְ וְיָת כֹּל דְּעִמִּיךְ וְעַל כֹּל מָא דַּאֲמַרְתְּ אִתּוֹכָחְתְּ:**

וּלְשָׂרָה אָמַר – אֲבִימֶלֶךְ לִכְבוֹדָהּ, כְּדֵי לְכַפְּיָסָהּ: הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה, "נָתַתִּי" מָמוֹן "לְאָחִיךָ" שֶׁאָמַרְתָּ עָלָיו "אָחִי הוּא". הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה **לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ** – יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יְקַלּוּךָ. שֶׁאִלּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךָ רֵיקָנִית יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזַרְתָּהּ. עַכְשָׁיו שֶׁהוּצַרְכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְכַפְּיָסְךָ, יוֹדְעִים יִהְיוּ שֶׁעַל כָּרְחִי הֲשִׁיבוֹתִיךָ וְעַל יְדֵי נֵס. **וְאֵת כֹּל** – וְעִם כָּל בָּאֵי עוֹלָם. **וְנֹכָחַת** – יְהִי לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִכָּרִים הַלָּלוּ. וּלְשׁוֹן "הוֹכָחָה" בְּכָל מָקוֹם – בֵּרוּר דְּבָרִים, וּבְלַעַ"ז אישפרובי"ר. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם: "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת" שֶׁל כָּבוֹד עַל "הָעֵינַיִם" שֶׁלִּי שֶׁשָּׁלְטוּ בָךְ וּבְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ. וְעַל כֵּן תִּרְגְּמוּ: "וַחֲזִית יָתִיךְ וְיָת כֹּל דְּעִמִּיךְ". וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל יִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פְּרַשְׁתִּי.

וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱ־לֹהִים וַיִּרְפָּא אֱ־לֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:	**וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְאַמְהָתֵיהּ וְאִתְרְוַחוּ:**

וַיֵּלֵדוּ – כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְאִתְרְוַחוּ", נִפְתְּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא "לֵידָה" שֶׁלָּהֶם.

כִּי־עָצֹר עָצַר יְ־הוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם:	**אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פֶּתַח וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם:**

בְּעַד כָּל רֶחֶם – כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח. **עַל דְּבַר שָׂרָה** – עַל פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה.

וַי־הוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְ־הוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:	**וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דַּאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דְּמַלֵּיל:**

וה' פָּקַד אֶת שָׂרָה... – סָמֵךְ פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל...", וּסְמִיךְ לֵיהּ "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה" – שֶׁפָּקְדָהּ כְּבָר קוֹדֶם שֶׁרִפָּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ. **פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר** – בְּהֶרָיוֹן. **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** – בְּלֵידָה. וְהֵיכָן הוּא אָמִירָה, וְהֵיכָן הוּא דִּבּוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ...". דִּבּוּר: "הָיָה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם" בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשָׁם נֶאֱמַר "לֹא יִירָשְׁךָ זֶה...", וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה. **וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר** – לְאַבְרָהָם.

וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱ־לֹהִים:	**וְעַדְיָאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמְנָא דְּמַלֵּיל יָתֵיהּ יְיָ:**

לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ – "דְּמַלֵּיל יָתֵיהּ", אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקָבַע כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ". שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכּוֹתֶל, אָמַר לוֹ: כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת – תֵּלֵד.

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:	**וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵיהּ דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ דִּילִידַת לֵיהּ שָׂרָה יִצְחָק:**
וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱ־לֹהִים:	**וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ בַּר תְּמָנְיָא יוֹמִין כְּמָא דְּפַקִּיד יָתֵיהּ יְיָ:**

חמישי

וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:	**וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵיהּ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ:**
וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱ־לֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי:	**וַאֲמַרַת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יִחְדֵּי לִי:**

יִצְחַק לִי – יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ, וְרַב שְׂחוֹק הָיָה בָּעוֹלָם.

וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו:	**וַאֲמַרַת מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיֵּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי:**

מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם – לְשׁוֹן שֶׁבַח וַחֲשִׁיבוּת,: רְאוּ מִי הוּא וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל, שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ וּמַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה. **מִלֵּל** – שְׁנָה הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר "דִּבֵּר". גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ מֵאָה, כְּלוֹמַר: לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם **הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה**. וּמַהוּ "בָנִים" לְשׁוֹן רַבִּים? בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהֵנִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ

אוֹמְרוֹת: לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפִי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק:	**וּרְבָא רָבִיָא וְאִתְחַסִיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסִיל יִצְחָק:**

וַיִּגָּמַל – לְסוֹף עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ. **מִשְׁתֶּה גָּדוֹל** – שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר: שֵׁם וְעֵבֶר וַאֲבִימֶלֶךְ.

וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק:	**וַחֲזָת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחַיֵּיךְ:**

מְצַחֵק – לְשׁוֹן עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּתֵימָא: "לְצַחֵק בִּי". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמוֹ "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ...".

וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:	**וַאֲמַרַת לְאַבְרָהָם תָּרֵיךְ אַמְתָּא הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יֵירַת בַּר אַמְתָּא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:**

עִם בְּנִי עִם יִצְחָק – מִכַּיָּן שֶׁהוּא בְּנִי אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק, אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִלּוּ אֵינוֹ בְּנִי – אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ. קַל וָחֹמֶר "עִם בְּנִי עִם יִצְחָק", שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בּוֹ.

וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ:	**וּבְאֵישׁ פִּתְגָּמָא לַחְדָּא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵיהּ:**

עַל אוֹדוֹת בְּנוֹ – שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ.

וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע:	**וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יִבְאַשׁ בְּעֵינָךְ עַל עוּלִימָא וְעַל אַמְתָּךְ כֹּל דְּתֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּיל מִנַּהּ אֲרֵי בְּיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ בְּנִין:**

שְׁמַע בְּקֹלָהּ – לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת.

וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא:	**וְאַף יָת בַּר אַמְתָּא לְעַמָּא אֲשַׁוֵּינֵיהּ אֲרֵי בָּרְךָ הוּא:**

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀ בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:	**וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא וְרוּקְבָא דְּמַיָּא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רָבִיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזַלַת וּטְעָת בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע:**

לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם – וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב? לְפִי שֶׁהָיָה שׁוֹנְאוֹ עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. **וְאֶת הַיֶּלֶד** – אַף הַיֶּלֶד "שָׂם עַל שִׁכְמָהּ", שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה, וַאֲחָזָתוּ חַמָּה, וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו. **וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע** – חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵית אָבִיהָ.

וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם:	**וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רוּקְבָא וּרְמָת יָת רָבִיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא:**

וַיִּכְלוּ הַמַּיִם – לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה.

וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כְּמִטַּחֲוִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ:	**וַאֲזַלַת וְיָתְבַת לַהּ מִקֳּבֵיל אַרְחֵיקַת כְּמֵיגַד בְּקַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמַרַת לָא אֶחְזֵי בְּמוֹתֵיהּ דְּרָבִיָא וְיָתְבַת מִקֳּבֵיל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת:**

מִנֶּגֶד – מֵרָחוֹק. **כְּמִטַּחֲוִי קֶשֶׁת** – כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ בְּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "שֶׁהִטִּיחַ בְּאִשְׁתּוֹ", עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כַּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב "כְּמִטַּחֵי קֶשֶׁת"? מִשְׁפַּט הַוָּי"ו לִכָּנֵס לְכָאן, כְּמוֹ: "בְּחִגְוֵי הַסֶּלַע", מִגִּזְרַת "וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְתָגָא", וּמִגִּזְרַת "יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר". וְכֵן: "קַצְוֵי אֶרֶץ", מִגִּזְרַת "קָצָה". **וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד** – כֵּיוָן שֶׁקָּרַב לָמוּת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק.

וַיִּשְׁמַע אֱ-לֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱ-לֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱ-לֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם:	**וּשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יָת קָלֵיהּ דְּרָבִיָא וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מָא לִיךְ הָגָר לָא תִּדְחַלִּין אֲרֵי שְׁמִיעַ קָדָם יְיָ קָלֵיהּ דְּרָבִיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַּמָּן:**

אֶת קוֹל הַנַּעַר – מִכָּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל. **בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם** – לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁיו הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶּׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: עַכְשָׁיו מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע? אָמְרוּ לוֹ: צַדִּיק. אָמַר לָהֶם: לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁיו אֲנִי דָּנוֹ. וְזֶהוּ: "בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם". וְהֵיכָן הֵמִית אֶת יִשְׂרָאֵל

בַּצָּמָא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַשָּׂא בַּעֲרַב... לִקְרַאת צָמֵא הַתָּיוּ מָיִם..." – כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֵצֶל עַרְבִּיִּים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשׁוֹבֵיהֶם: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הוֹלִיכוּנוּ אֵצֶל בְּנֵי דוֹדֵנוּ יִשְׁמָעֵאל וִירַחֲמוּ עָלֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹרְחוֹת דְּדָנִים", אַל תִּקְרֵי "דּוֹדָנִים", אֶלָּא "דּוֹדִים". וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לִקְרָאתָם, וּמֵבִיאִין לָהֶם בָּשָׂר, וְדָג מָלוּחַ, וְנוֹדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּלֵאִים מַיִם, וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֶךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ:	קוּמִי טוֹלִי יָת רָבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדִיךְ בֵּיהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינֵיהּ:
וַיִּפְקַח אֱ-לֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנָּעַר:	וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהָא וַחֲזָת בֵּירָא דְמַיָּא וַאֲזַלַת וּמְלָת יָת רוּקְבָּא מַיָּא וְאַשְׁקְיַאת יָת רָבְיָא:
וַיְהִי אֱ-לֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת:	וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּרָבְיָא וּרְבָא וִיתֵיב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא:

רוֹבֶה קַשָּׁת – יוֹרֶה חִצִּים בַּקֶּשֶׁת. **קַשָּׁת** – עַל שֵׁם הָאֻמָּנוּת, כְּמוֹ: חַמָּר, גַּמָּל, צַיָּד; לְפִיכָךְ הַשִּׁי"ן מוּדְגֶּשֶׁת. הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "יָדוֹ בַכֹּל...".

וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:	וִיתֵיב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵיהּ אִמֵּיהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם – מִמְּקוֹם גִּדּוּלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית...". הֵינוּ דְּאָמְרֵי אֱנָשֵׁי: זְרוֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא אַעִקָּרֵיהּ קָאֵי.

שישי — פָּרָשַׁת בְּרִית בְּאֵר שֶׁבַע

וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱ-לֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהוּא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דְּאַתְּ עָבֵיד:

אֱ-לֹהִים עִמְּךָ – לְפִי שֶׁרָאוּ שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם, וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקוּנָיו.

וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּא-לֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ:	וּכְעַן קַיֵּים לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְּשַׁקַּר בִּי וּבְבָרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דַעֲבַדִית עִמָּךְ תַּעֲבֵיד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתְּ בַּהּ:

וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי – עַד כַּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן. **כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי** – שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: "הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ".

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ:	וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּים:
וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ:	וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דַּאֲנַסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

וְהוֹכַח – נִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ עַל כָּךְ.

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִלְתִּי הַיּוֹם:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעְתִּי מַן עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּית לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמַעִית אֶ-לָהֵין יוֹמָא דֵין:
וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:	וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזַרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם:
וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן:	וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפָן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהוֹן:
וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה:	וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָא אִנִּין שְׁבַע חוּרְפָן אִלֵּין דְּאַקִימְתָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן:
וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:	וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפָן תְּקַבֵּיל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסָהֲדוּ אֲרֵי חַפַּרִית יָת בֵּירָא הָדֵין:

בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִי זֹאת **לְעֵדָה** – לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נְקֵבָה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה". **כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר** – מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ, וְאוֹמְרִים: אֲנַחְנוּ

חַפַּרְנוּהָ. אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם: כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ – שֶׁלּוֹ הִיא. וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם.

עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם:

עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַּמָּן קַיְּימוּ תַּרְוֵיהוֹן:

וַיִּכְרֹתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

וּגְזַרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵיהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי:

וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְ-הוָה אֵל עוֹלָם:

וּנְצַב נִצְבָּא בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהּ עָלְמָא:

אֶשֶׁל – רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: פַּרְדֵּס לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּירוֹת לְאוֹרְחִים בַּסְּעֻדָּה. וְחַד אָמַר: פּוּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא, וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּירוֹת. וּמָצִינוּ לְשׁוֹן "נְטִיעָה" בְּאֹהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ". **וַיִּקְרָא שָׁם...** – עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֶשֶׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵ-לוֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִים וְשׂוֹתִים אוֹמֵר לָהֶם: בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ! סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם? מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם !

וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:

וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בַּאֲרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:

יָמִים רַבִּים – מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן. בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, וְכָאן עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן, אוֹתָהּ שָׁנָה "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא". שֶׁלֹּא מָצִינוּ קוֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶלָּא שָׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעְבֹּר אַבְרָם", "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם", "וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה". וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּחוֹ פַרְעֹה, מִיָּד "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו" עַד "וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן", שָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהְפְּכָה סְדוֹם, מִיָּד "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. וּבֶן תִּשְׁעִים וְתִשַּׁע שָׁנָה הָיָה, שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ בָּאוּ אֶצְלוֹ הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וְכָאן כְּתִיב "יָמִים רַבִּים" – מְרֻבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְלֹא בָא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרֻבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר הָיָה מְפָרֵשׁ. וְעַל כָּרְחֲךָ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה. מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קֹדֶמֶת לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים. כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם.

שביעי **פָּרָשַׁת הָעֲקֵידָה**

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱ-לֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאֲנָא:

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – יֵשׁ מְרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר: מִכָּל סְעֻדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם, לֹא הִקְרִיב לְכָבְדְּךָ פַּר אֶחָד אוֹ אַיִל אֶחָד. אָמַר לוֹ: כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ? אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ זְבַח אוֹתוֹ לְכָבְדִי – לֹא הָיָה מְעַכֵּב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה מִתְכָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמָּל בֶּן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְלֹא מִיחָה. אָמַר לוֹ יִצְחָק: בְּאֵבֶר אֶחָד אַתָּה מְיַרֵּאנִי? אִלּוּ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי – לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב. **הִנֵּנִי** – כָּךְ הִיא עֲנִיָּתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָוָה הוּא וּלְשׁוֹן זִמּוּן.

וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דְּרַחֲימְתָּא יָת יִצְחָק וְאִיזֵיל לָךְ לְאַרַע פּוּלְחָנָא וְאַסֵּיקֵהִי קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דְּאֵימַר לָךְ:

קַח נָא – אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. אָמַר לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמוֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָהֶן מַמָּשׁ. **אֶת בִּנְךָ** – אָמַר לוֹ: שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי. אָמַר לוֹ: "אֶת יְחִידְךָ". אָמַר לוֹ: זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ. אָמַר לוֹ: "אֲשֶׁר אָהַבְתָּ". אָמַר לוֹ: שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב. אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעָרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם, וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף. וּכְדֵי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה, וְלִתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר. **אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה** – יְרוּשָׁלַיִם. וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: "לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַיִם בְּהַר הַמֹּרִיָּה". וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: עַל שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגְּמוֹ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹר, נֵרְדְּ, וּשְׁאָר בְּשָׂמִים. **וְהַעֲלֵהוּ** – לֹא אָמַר לוֹ "שְׁחָטֵהוּ", לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׁחְטוֹ אֶלָּא לְהַעֲלֹתוֹ לָהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה. וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ אָמַר לוֹ הוֹרִידֵהוּ. **אַחַד הֶהָרִים** – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתְהֵא הַצַּדִּיקִים וְאַחַר כָּךְ מְגַלֶּה לָהֶם. וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן. וְכֵן: "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ". וְכֵן בְּיוֹנָה: "וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה".

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱ-לֹהִים:

וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרִיז יָת חֲמָרֵיהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּיהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ:

וַיַּשְׁכֵּם – נִזְדָּרֵז לִמְצְוָה. **וַיַּחֲבֹשׁ** – הוּא בְּעַצְמוֹ. וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה. **אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו** – יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר. שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לְנִקְבָיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ. **וַיְבַקַּע** – תַּרְגּוּם "וְצַלַּח", כְּמוֹ: "וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן" – לְשׁוֹן בִּקּוּעַ, פינדר"א בְּלַעַ"ז.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק:

בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרַחִיק:

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי – לָמָּה אַחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הֲמָמוֹ וְעֵרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ – לֹא הָיָה עוֹשֶׂה. **וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם** – רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם:

וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוֹד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן:

עַד כֹּה – כְּלוֹמַר: דֶּרֶךְ מוּעָט לַמָּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם "כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ". **וְנָשׁוּבָה** – נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם.

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וּנְסִיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵיהּ וּנְסִיב בִּידֵיהּ יָת אִישָׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:

הַמַּאֲכֶלֶת – סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר כְּמָה דְּתֵימָא: "וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר"; וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה. דָּבָר אַחֵר: זֹאת נִקְרֶאת "מַאֲכֶלֶת" עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מַתַּן שְׂכָרָהּ. **וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו** – אַבְרָהָם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כְּיִצְחָק שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר.

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה:

וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָאֲנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא אִישָׁתָא וְאָעַיָּא וְאָן אִמְּרָא לַעֲלָתָא:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱ-לֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַאֲמַר אַבְרָהָם קָדָם יְיָ גְּלֵי אִמְּרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:

יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה – כְּלוֹמַר: יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה. וְאִם אֵין שֶׂה: **לְעוֹלָה בְּנִי!** וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט, **וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו** – בְּלֵב שָׁוֶה.

וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱ-לֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:

וַאֲתוֹ לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְשַׁוִּי יָתֵיהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעַיָּא:

וַיַּעֲקֹד – יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאַחוֹרָיו. הַיָּדִים וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה. וְהוּא לְשׁוֹן "עֲקֵדִים" שֶׁהָיוּ קַרְסֻלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִים אוֹתָן בּוֹ הָיָה נִכָּר.

וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ:

וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵיהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמִכַּס יָת בְּרֵיהּ:

וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְ-הוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:

וּקְרָא לֵיהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאֲנָא:

אַבְרָהָם אַבְרָהָם – לְשׁוֹן חִבָּה הוּא, שֶׁכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ.

וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱ-לֹהִים אָתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

וַאֲמַר לָא תּוֹשִׁיט יְדָךְ בְּעוּלֵימָא וְלָא תַּעְבֵּיד לֵיהּ מִדְּעַם אֲרֵי כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי דָּחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי:

אַל תִּשְׁלַח – לִשְׁחוֹט. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם! אָמַר לוֹ: **אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה** – אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם. **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי** – אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי. אָתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ". עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר"! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי, וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה"! כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ "קַח" – מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אָמַרְתִּי לְךָ 'שְׁחָטֵהוּ" אֶלָּא "הַעֲלֵהוּ". אַסְקְתִּיהּ, אַחַתִּיהּ! **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי** – מֵעַתָּה יֵשׁ לִי מַה לְּהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת, הַתְּמֵהִים מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ: יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁיו, שֶׁרוֹאִים "כִּי יְרֵא אֱ-לֹהִים אַתָּה".

וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְّבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:

וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא דִּכְרָא אַחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵיהּ לַעֲלָתָא חֲלָף בְּרֵיהּ:

וְהִנֵּה אַיִל – מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. **אַחַר** – אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ", רָאֲהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחַז. וְהוּא שֶׁמְּתַרְגְּמִינָן: "וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין". **בְּקַרְנָיו** – אִילָן. **בְּקַרְנָיו** – שֶׁהָיָה רָץ אֵצֶל אַבְרָהָם, וְהַשָּׂטָן סוֹבְכוֹ וּמְעַרְבְּבוֹ בָּאִילָנוֹת. **תַּחַת בְּנוֹ** – מֵאַחַר שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה",

לֹא חָסֵר הַמִּקְרָא כְּלוּם, מַהוּ "תַּחַת בְּנוֹ"? עַל כָּל עֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא זוֹ כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה בִּבְנֵי, כְּאִלּוּ בְּנֵי שָׁחוּט, כְּאִלּוּ דָּמוֹ זָרוּק, כְּאִלּוּ הוּא מוּפְשָׁט, כְּאִלּוּ הוּא נִקְטָר וְנַעֲשָׂה דֶּשֶׁן.

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְ-הוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְ-הוָה יֵרָאֶה:	**וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא אֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פְּלִיחִין דָּרַיָּא בְּכֵין יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קָדָם יְיָ פְּלַח:**

ה' יִרְאֶה – פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ה' יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ, וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת. **אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם** – שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: בְּהַר זֶה "יֵרָאֶה" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַמּוֹ. **הַיּוֹם** – הַיָּמִים הָעֲתִידִין, כְּמוֹ "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא. שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמְרִים: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: "ה' יִרְאֶה" עֲקֵדָה זוֹ לִסְלוֹחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילָם מִן הַפּוּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר "הַיּוֹם הַזֶּה", בְּכָל דּוֹרוֹת הַבָּאִים, "בְּהַר ה' יֵרָאֶה" אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה.

וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְ-הוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם:	**וּקְרָא מַלְאֲכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא:**
וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְ-הוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ:	**וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלָף דַּעֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ:**
כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו:	**אֲרֵי בָּרְכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דְּעַל כֵּיף יַמָּא וְיֵירְתּוּן בְּנָךְ יָת קְרְוֵי סָנְאֵיהוֹן:**

בָּרֵךְ אֲבָרֶכְךָ – אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן. **וְהַרְבָּה אַרְבֶּה** – אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן.

וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:	**וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא חֲלָף דְּקַבֵּילְתָּא לְמֵימְרִי:**
וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:	**וְתָב אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזַלוּ כַּחְדָּא לְבְאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:**

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע – לֹא יָשִׁיבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב. שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנִים לִפְנֵי עֲקֵידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יָצָא מִבְּאֵר שָׁבַע וְהָלַךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים" – מְרֻבִּים מִשֶּׁל חֶבְרוֹן הָרִאשׁוֹנִים, וְהֵם עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ שָׁנָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה.

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ:	**וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחַוָּא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אֲחוּךְ:**

אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד... – בְּשׂוּבוֹ מֵהַר הַמּוֹרִיָּה הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר: אִלּוּ הָיָה בְּנֵי שָׁחוּט כְּבָר, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים! הָיָה לִי לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא! בִּשְׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ. וְזֶהוּ **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – הִרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל יְדֵי הָעֲקֵדָה. **גַּם הִוא** – אַף הִיא הִשְׁוָתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם, שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. מָה אַבְרָהָם שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב שְׁמוֹנָה בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְאַרְבָּעָה בְּנֵי שְׁפָחוֹת, אַף אֵלּוּ שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְבִירוֹת וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ.

אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם:	**יָת עוּץ בּוּכְרֵיהּ וְיָת בּוּז אֲחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם:**
וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל:	**וְיָת כְּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל:**
וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם:	**וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמָנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם:**

וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה – כָּל הַיִּחוּסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה.

וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה:	**וּלְחֵינְתֵּיהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה:**

ד ׳׳וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃ וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר
אֲשֶׁר דִּבֶּר־בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שִׁבָה־פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי
וָסַר וַיֵּשֶׁב׃ ׳׳וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר
וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃ ׳׳וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה
מוֹאָב׃ ׳׳וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר קְנֵה נֶגֶד
הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם־תִּגְאַל גְּאָל וְאִם־לֹא
יִגְאַל הַגִּידָה לִּי וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל וְאָנֹכִי
אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶגְאָל׃ ׳׳וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם־
קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֵשֶׁת־הַמֵּת קָנִיתָ לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ׃
׳׳וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָל־לִי פֶּן־אַשְׁחִית אֶת־
נַחֲלָתִי גְּאַל־לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא־אוּכַל
לִגְאֹל׃ ׳׳וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאֻלָּה וְעַל־
הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל־דָּבָר שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן
לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ ׳׳וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל
לְבֹעַז קְנֵה־לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ׃ ׳׳וַיֹּאמֶר בֹּעַז לַזְּקֵנִים
וְכָל־הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי׃
׳׳וְגַם אֶת־רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי
לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־נַחֲלָתוֹ וְלֹא־יִכָּרֵת
שֵׁם־הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ עֵדִים אַתֶּם
הַיּוֹם׃ ׳׳וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים
עֵדִים יִתֵּן יְ־הוָה אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ
כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא־שֵׁם בְּבֵית לָחֶם׃ ׳׳וִיהִי
בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן־
הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְ־הוָה לְךָ מִן־הַנַּעֲרָה הַזֹּאת׃ ׳׳וַיִּקַּח
בֹּעַז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן
יְ־הוָה לָהּ הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן׃ ׳׳וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל־
נָעֳמִי בָּרוּךְ יְ־הוָה אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם
וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל׃ ׳׳וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ
וּלְכַלְכֵּל אֶת־שֵׂיבָתֶךָ כִּי כַלָּתְךָ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתְךָ יְלָדַתּוּ
אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָנִים׃ ׳׳וַתִּקַּח נָעֳמִי
אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתֵּהוּ בְחֵיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת׃
׳׳וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֶלֶד־בֵּן לְנָעֳמִי
וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד׃
׳׳וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת־חֶצְרוֹן׃
׳׳וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב׃
׳׳וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־
שַׂלְמָה׃ ׳׳וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־
עוֹבֵד׃ ׳׳וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד׃

אֵיכָה

א ׳׳אֵיכָה | יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה
כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס׃
׳׳בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין־לָהּ מְנַחֵם
מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃
׳׳גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם
לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃
׳׳דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ
שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נוּגוֹת וְהִיא מַר־
לָהּ׃ ׳׳הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי־יְ־הוָה הוֹגָהּ
עַל רֹב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלְלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי־צָר׃ ׳׳וַיֵּצֵא
מִבַּת־צִיּוֹן כָּל־הַדָּרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא־מָצְאוּ
מִרְעֶה וַיֵּלְכוּ בְּלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף׃ ׳׳זָכְרָה יְרוּשָׁלַם
יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ כָּל מַחֲמַדֶּיהָ אֲשֶׁר הָיוּ מִימֵי
קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ בְּיַד־צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ צָרִים
שָׂחֲקוּ עַל מִשְׁבַּתֶּהָ׃ ׳׳חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַם עַל־כֵּן
לְנִידָה הָיָתָה כָּל־מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ
גַּם־הִיא נֶאֱנְחָה וַתָּשָׁב אָחוֹר׃ ׳׳טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא
זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה
יְ־הוָה אֶת־עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב׃ ׳׳יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל
כָּל־מַחֲמַדֶּיהָ כִּי־רָאָתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר
צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ׃ ׳׳יאכָּל־עַמָּהּ נֶאֱנָחִים
מְבַקְּשִׁים לֶחֶם נָתְנוּ מַחֲמַדֵּיהֶם בְּאֹכֶל לְהָשִׁיב נָפֶשׁ
רְאֵה יְ־הוָה וְהַבִּיטָה כִּי הָיִיתִי זוֹלֵלָה׃ ׳׳יבלוֹא אֲלֵיכֶם
כָּל־עֹבְרֵי דֶּרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי
אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְ־הוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃
׳׳גמִמָּרוֹם שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת
לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר נְתָנַנִי שֹׁמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃
׳׳דנִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי
הִכְשִׁיל כֹּחִי נְתָנַנִי אֲ-דֹנָי בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוּם׃ ׳׳טסֶלָה
כָּל־אַבִּירַי אֲ-דֹנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר

בַּחוּרֵי גַת דָּרָךְ אֲ-דֹנָי לִבְתוּלַת בַּת־יְהוּדָה: טעַל־
אֵלֶּה ׀ אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי ׀ עֵינִי יֹרְדָה מַיִם כִּי־רָחַק
מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר
אוֹיֵב: יפֵּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְ-הוָה
לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו הָיְתָה יְרוּשָׁלַם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם:
יצַדִּיק הוּא יְ-הוָה כִּי פִיהוּ מָרִיתִי שִׁמְעוּ־נָא כָל־
הָעַמִּים וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלָתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי:
יטקָרָאתִי לַמְאֹהָבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי בָּעִיר
גָּוֵעוּ כִּי־בִקְשׁוּ אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם: כרְאֵה
יְ-הוָה כִּי־צַר־לִי מֵעַי חֲמַרְמָרוּ נֶהְפַּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי
מָרוֹ מָרִיתִי מִחוּץ שִׁכְּלָה־חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת: כאשָׁמְעוּ
כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי אֵין מְנַחֵם לִי כָּל־אֹיְבַי שָׁמְעוּ רָעָתִי
שָׂשׂוּ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ הֵבֵאתָ יוֹם־קָרָאתָ וְיִהְיוּ כָמֹנִי:
כבתָּבֹא כָל־רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ
לִי עַל כָּל־פְּשָׁעָי כִּי־רַבּוֹת אֲנֻחֹתַי וְלִבִּי דָוִי:

ב אאֵיכָהּ יָעִיב בְּאַפּוֹ ׀ אֲ-דֹנָי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ
מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו
בְּיוֹם אַפּוֹ: בבִּלַּע אֲ-דֹנָי וְלֹא חָמַל אֶת כָּל־נְאוֹת יַעֲקֹב
הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חִלֵּל
מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ: גגָּדַע בָּחֳרִי־אַף כָּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל
הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ
לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב: דדָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצָּב יְמִינוֹ
כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ
כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ: הָיָה אֲ-דֹנָי ׀ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע
כָּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שִׁחֵת מִבְצָרָיו וַיֶּרֶב בְּבַת־יְהוּדָה
תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה: ווַיַּחְמֹס כַּגָּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מֹעֲדוֹ שִׁכַּח
יְ-הוָה ׀ בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶלֶךְ
וְכֹהֵן: זזָנַח אֲ-דֹנָי ׀ מִזִּבְחוֹ נִאַר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־
אוֹיֵב חוֹמֹת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְ-הוָה כְּיוֹם
מוֹעֵד: חחָשַׁב יְ-הוָה ׀ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה
קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו
אֻמְלָלוּ: טטָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ
מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־
מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְ-הוָה: יישְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־
צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ
לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלִַם: יאכָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי
חֲמַרְמָרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי
בֶּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה: יבלְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ
אַיֵּה דָגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר
בְּהִשְׁתַּפְּכָם נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם: יגמָה־אֵעִידֵךְ מָה
אֲדַמֶּה־לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלִַם מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ
בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ:
ינְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֹנֵךְ
לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים:
טסָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־עֹבְרֵי דֶּרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ
רֹאשָׁם עַל־בַּת יְרוּשָׁלִַם הַזֹּאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ
כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ לְכָל־הָאָרֶץ: כבפָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם
כָּל־אֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחֲרֹקוּ־שֵׁן אָמְרוּ בִּלַּעְנוּ אַךְ זֶה
הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֶהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ: כגעָשָׂה יְ-הוָה אֲשֶׁר
זָמָם בִּצַּע אִמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הָרַס וְלֹא
חָמָל וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ: כדצְעַק
לִבָּם אֶל־אֲ-דֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַנַּחַל דִּמְעָה
יוֹמָם וָלַיְלָה אַל־תִּתְּנִי פּוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינֵךְ:
כוקוּמִי ׀ רֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם
לִבֵּךְ נֹכַח פְּנֵי אֲ-דֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ
עוֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים בְּרָעָב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת: כרְאֵה
יְ-הוָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים
פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים אִם־יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲ-דֹנָי כֹּהֵן
וְנָבִיא: כאשָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי
וּבַחוּרַי נָפְלוּ בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא
חָמָלְתָּ: כבתִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה
בְּיוֹם אַף־יְ-הוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי
אֹיְבִי כִלָּם:

ג אאֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ: באֹתִי נָהַג
וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר: גאַךְ בִּי יָשֵׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־
הַיּוֹם: דבִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי: הבָּנָה עָלַי
וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה: ובְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי
עוֹלָם: זגָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי: חגַּם כִּי
אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי: טגָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית
נְתִיבֹתַי עִוָּה: ידֹּב אֹרֵב הוּא לִי אֹרֵב בְּמִסְתָּרִים:
יאדְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם: יבדָּרַךְ קַשְׁתּוֹ
וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ: יגהֵבִיא בְכִלְיֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ:
יהָיִיתִי שְׂחֹק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם:
טהִשְׂבִּיעַנִי בַּמְּרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה: טוַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ

שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר: יזוַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי
טוֹבָה: יחוָאֹמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵי-הֹוָה: יטזְכָר-
עָנְיִי וּמְרוּדַי לַעֲנָה וָרֹאשׁ: כזָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתָשׁוֹחַ עָלַי
נַפְשִׁי: כאזֹאת אָשִׁיב אֶל-לִבִּי עַל-כֵּן אוֹחִיל: כבחַסְדֵי
יְ-הֹוָה כִּי לֹא-תָמְנוּ כִּי לֹא-כָלוּ רַחֲמָיו: כגחֲדָשִׁים
לַבֹּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: כדחֶלְקִי יְ-הֹוָה אָמְרָה נַפְשִׁי
עַל-כֵּן אוֹחִיל לוֹ: כהטוֹב יְ-הֹוָה לְקַוָּו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ:
כוטוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְ-הֹוָה: כזטוֹב לַגֶּבֶר כִּי-
יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו: כחיֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו:
כטיִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה: ליִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי
יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה: לאכִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: לבכִּי אִם-
הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָיו: לגכִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ וַיַּגֵּה
בְּנֵי-אִישׁ: לדלְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי אָרֶץ:
להלְהַטּוֹת מִשְׁפַּט-גֶּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן: לולְעַוֵּת אָדָם
בְּרִיבוֹ אֲ-דֹנָי לֹא רָאָה: לזמִי זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲ-דֹנָי לֹא
צִוָּה: לחמִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב: לטמַה-
יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל-חֲטָאָו: מנַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ
וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד-יְ-הֹוָה: מאנִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל-
כַּפָּיִם אֶל-אֵל בַּשָּׁמָיִם: מבנַחְנוּ פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה
לֹא סָלָחְתָּ: מגסַכְתָּה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ:
מדסַכְתָּה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה: מהסְחִי וּמָאוֹס
תְּשִׁימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: מוּפָצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם כָּל-
אֹיְבֵינוּ: מזפַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשֶּׁבֶר:
מחפַּלְגֵי-מַיִם תֵּרֶד עֵינִי עַל-שֶׁבֶר בַּת-עַמִּי: מטעֵינִי
נִגְּרָה וְלֹא תִדְמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת: נעַד-יַשְׁקִיף וְיִרְאֶה
יְ-הֹוָה מִשָּׁמָיִם: נאעֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת
עִירִי: נבצוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבַי חִנָּם: נגצָמְתוּ בַבּוֹר
חַיָּי וַיַּדּוּ-אֶבֶן בִּי: נדצָפוּ-מַיִם עַל-רֹאשִׁי אָמַרְתִּי
נִגְזָרְתִּי: נהקָרָאתִי שִׁמְךָ יְ-הֹוָה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת: נוקוֹלִי
שָׁמַעְתָּ אַל-תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרִוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי: נזקָרַבְתָּ
בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָ אָמַרְתָּ אַל-תִּירָא: נחרַבְתָּ אֲ-דֹנָי רִיבֵי
נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי: נטרָאִיתָה יְ-הֹוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה
מִשְׁפָּטִי: סרָאִיתָה כָּל-נִקְמָתָם כָּל-מַחְשְׁבֹתָם לִי:
סאשָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְ-הֹוָה כָּל-מַחְשְׁבֹתָם עָלָי: סבשִׂפְתֵי
קָמַי וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל-הַיּוֹם: סגשִׁבְתָּם וְקִימָתָם
הַבִּיטָה אֲנִי מַנְגִּינָתָם: סדתָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְ-הֹוָה
כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: סהתִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת-לֵב תַּאֲלָתְךָ
לָהֶם: סותִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְ-הֹוָה:

ד אאֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטָּוב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה
אַבְנֵי-קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל-חוּצוֹת: בבְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים
הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי-חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה
יְדֵי יוֹצֵר: גגַּם-תַּנִּים חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת-
עַמִּי לְאַכְזָר כַּיְעֵנִים בַּמִּדְבָּר: דדָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל-
חִכּוֹ בַּצָּמָא עֹלְלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם:
הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֲמֻנִים עֲלֵי
תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפָּתוֹת: וּוַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת-עַמִּי מֵחַטַּאת
סְדֹם הַהֲפוּכָה כְּמוֹ-רָגַע וְלֹא-חָלוּ בָהּ יָדָיִם: זזַכּוּ
נְזִירֶיהָ מִשֶّלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר
גִּזְרָתָם: חחָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאְרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת
צָפַד עוֹרָם עַל-עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ: טטוֹבִים הָיוּ
חַלְלֵי-חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזֵבוּ מְדֻקָּרִים
מִתְּנוּבַת שָׂ-דֶי: יידֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן
הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר בַּת-עַמִּי: יאכִּלָּה יְ-הֹוָה אֶת-
חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת-אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל
יְסֹדֹתֶיהָ: יבלֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי-אֶרֶץ כֹּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי
יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם: יגמֵחַטֹּאוֹת נְבִיאֶיהָ
עֲוֹנוֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים: ידנָעוּ
עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ בַדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ
בִּלְבֻשֵׁיהֶם: טסוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל-
תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ גַּם-נָעוּ אָמְרוּ בַגּוֹיִם לֹא יוֹסִפוּ לָגוּר:
טזפְּנֵי יְ-הֹוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטָם פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא
נָשָׂאוּ וּזְקֵנִים לֹא חָנָנוּ: יזעוֹדֵינוּ תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל-
עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל-גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ:
יחצָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב קִצֵּנוּ מָלְאוּ
יָמֵינוּ כִּי-בָא קִצֵּנוּ: יטקַלִּים הָיוּ רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי
שָׁמָיִם עַל-הֶהָרִים דִּלְּקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: כרוּחַ
אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְ-הֹוָה נִלְכַּד בְּשִׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ
בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם: כאשִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת-אֱדוֹם
יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם-עָלַיִךְ תַּעֲבָר-כּוֹס תִּשְׁכְּרִי
וְתִתְעָרִי: כבתַּם-עֲוֹנֵךְ בַּת-צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ
פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת-אֱדוֹם גִּלָּה עַל-חַטֹּאתָיִךְ:

ה אזְכָר יְ-הֹוָה מֶה-הָיָה לָנוּ הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת-
חֶרְפָּתֵנוּ: בנַחֲלָתֵנוּ נֶהְפְּכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים:
גיְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת: דמֵימֵינוּ

בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ: ה עַל צַוָּארֵנוּ
נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח־לָנוּ: ו מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר
לִשְׂבַּע לָחֶם: ז אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם
סָבָלְנוּ: ח עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָּנוּ פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם: ט בְּנַפְשֵׁנוּ
נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר: י עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר
נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפּוֹת רָעָב: יא נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת
בְּעָרֵי יְהוּדָה: יב שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים לֹא
נֶהְדָּרוּ: יג בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ:
יד זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם: טו שָׁבַת
מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחֹלֵנוּ: טז נָפְלָה עֲטֶרֶת
רֹאשֵׁנוּ אוֹי־נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: יז עַל־זֶה הָיָה דָוֶה
לִבֵּנוּ עַל־אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ: יח עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם
שוּעָלִים הָלְכוּ־בוֹ: יט אַתָּה יְ־הוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ
לְדוֹר וָדוֹר: כ לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ
יָמִים: כא הֲשִׁיבֵנוּ יְ־הוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ
כְּקֶדֶם: כב כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־
מְאֹד:

הֲשִׁיבֵנוּ יְ־הוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

קֹהֶלֶת

א א דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם: ב הֲבֵל
הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֵל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל: ג מַה־
יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: ד דּוֹר
הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת: ה וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ
וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא שָׁם:
ו הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ
הָרוּחַ וְעַל־סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: ז כָּל־הַנְּחָלִים הֹלְכִים
אֶ־ל־הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל־מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים
הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת: ח כָּל־הַדְּבָרִים יְגֵעִים
לֹא־יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא־
תִמָּלֵא אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ: ט מַה־שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה־
שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל־חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:
י יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה־זֶה חָדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה
לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֵנוּ: יא אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים
וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ לֹא־יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם
שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה: יב אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל־
יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם: יג וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר
בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמָיִם הוּא |
עִנְיַן רָע נָתַן אֱ־לֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ:
יד רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָّמֶשׁ
וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: טו מְעֻוָּת לֹא־יוּכַל לִתְקֹן
וְחֲסָרוֹן לֹא־יוּכַל לְהִמָּנוֹת: טז דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי
לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חָכְמָה עַל כָּל־
אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנַי עַל־יְרוּשָׁלִָם וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה
חָכְמָה וָדָעַת: יז וָאֶתְּנָה לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה וְדַעַת
הוֹלֵלֹת וְשִׂכְלוּת יָדַעְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הוּא רַעְיוֹן רוּחַ:
יח כִּי בְּרֹב חָכְמָה רָב־כָּעַס וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב:

ב א אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה־נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה וּרְאֵה
בְטוּב וְהִנֵּה גַם־הִוא הָבֶל: ב לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל
וּלְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשֶׂה: ג תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן
אֶת־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד
אֲשֶׁר־אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם: ד הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי
בָּנִיתִי לִי בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים: ה עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת
וּפַרְדֵּסִים וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֶּרִי: ו עָשִׂיתִי לִי
בְּרֵכוֹת מָיִם לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים:
ז קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה
בָקָר וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי
בִּירוּשָׁלִָם: ח כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים
וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי
הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת: ט וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיָה
לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי: י וְכֹל אֲשֶׁר
שָׁאֲלוּ עֵינַי לֹא אֲצַלְּתִי מֵהֶם לֹא־מָנַעְתִּי אֶת־לִבִּי
מִכָּל־שִׂמְחָה כִּי־לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל־עֲמָלִי וְזֶה־הָיָה
חֶלְקִי מִכָּל־עֲמָלִי: יא וּפָנִיתִי אֲנִי בְּכָל־מַעֲשַׂי שֶׁעָשׂוּ
יָדַי וּבֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת
רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: יב וּפָנִיתִי אֲנִי לִרְאוֹת
חָכְמָה וְהוֹלֵלוֹת וְסִכְלוּת כִּי | מֶה הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא
אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר־כְּבָר עֲשׂוּהוּ: יג וְרָאִיתִי אֲנִי
שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן־הַסִּכְלוּת כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן־
הַחֹשֶׁךְ: יד הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ
וְיָדַעְתִּי גַּם־אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת־כֻּלָּם:

יטוְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֶה הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרֳנִי
וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר וְדִבַּרְתִּי בְלִבִּי שֶׁגַּם־זֶה
הָבֶל: כוכִּי אֵין זִכְרוֹן לֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל לְעוֹלָם
בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח וְאֵיךְ יָמוּת
הֶחָכָם עִם־הַכְּסִיל: כאוְשָׂנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רַע עָלַי
הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת
רוּחַ: כבוְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶנּוּ לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָי: כגוּמִי יוֹדֵעַ
הֶחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי שֶׁעָמַלְתִּי
וְשֶׁחָכַמְתִּי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ גַּם־זֶה הָבֶל: כדוְסַבּוֹתִי אֲנִי
לְיַאֵשׁ אֶת־לִבִּי עַל כָּל־הֶעָמָל שֶׁעָמַלְתִּי תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ: כאכִּי־יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וּבְדַעַת
וּבְכִשָּׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל־בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ גַּם־זֶה
הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה: כבכִּי מֶה־הָוָה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ
וּבְרַעְיוֹן לִבּוֹ שֶׁהוּא עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: כגכִּי כָל־
יָמָיו מַכְאֹבִים וְכַעַס עִנְיָנוֹ גַּם־בַּלַּיְלָה לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ
גַּם־זֶה הֶבֶל הוּא: כדאֵין־טוֹב בָּאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה
וְהֶרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בַּעֲמָלוֹ גַּם־זֹה רָאִיתִי אָנִי כִּי
מִיַּד הָאֱ־לֹהִים הִיא: כהכִּי מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ חוּץ
מִמֶּנִּי: כוכִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו נָתַן חָכְמָה וְדַעַת
וְשִׂמְחָה וְלַחוֹטֵא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס לָתֵת לְטוֹב
לִפְנֵי הָאֱ־לֹהִים גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ:

ג אלַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל־חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם: בעֵת לָלֶדֶת
וְעֵת לָמוּת עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ: געֵת לַהֲרוֹג
וְעֵת לִרְפּוֹא עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת: דעֵת לִבְכּוֹת וְעֵת
לִשְׂחוֹק עֵת סְפוֹד וְעֵת רְקוֹד: העֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים
וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים עֵת לַחֲבוֹק וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק: ועֵת
לְבַקֵּשׁ וְעֵת לְאַבֵּד עֵת לִשְׁמוֹר וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ: זעֵת
לִקְרוֹעַ וְעֵת לִתְפּוֹר עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר: חעֵת
לֶאֱהֹב וְעֵת לִשְׂנֹא עֵת מִלְחָמָה וְעֵת שָׁלוֹם: טמַה־
יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בַּאֲשֶׁר הוּא עָמֵל: ירָאִיתִי אֶת־הָעִנְיָן
אֲשֶׁר נָתַן אֱ־לֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: יאאֶת־הַכֹּל
עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם נָתַן בִּלְבָבָם מִבְּלִי
אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה
הָאֱ־לֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף: יביָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם
כִּי אִם־לִשְׂמוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו: יגוְגַם כָּל־
הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת
אֱ־לֹהִים הִיא: ידיָדַעְתִּי כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הָאֱ־לֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף
וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱ־לֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו:
טומַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה
וְהָאֱ־לֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף: טזוְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע וּמְקוֹם הַצֶּדֶק
שָׁמָּה הָרָשַׁע: יזאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־
הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱ־לֹהִים כִּי־עֵת לְכָל־חֵפֶץ וְעַל כָּל־
הַמַּעֲשֶׂה שָׁם: יחאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי
הָאָדָם לְבָרָם הָאֱ־לֹהִים וְלִרְאוֹת שְׁהֵם־בְּהֵמָה הֵמָּה
לָהֶם: יטכִּי מִקְרֶה בְנֵי־הָאָדָם וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה
אֶחָד לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל
וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל: כהַכֹּל
הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר וְהַכֹּל שָׁב
אֶל־הֶעָפָר: כאמִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא
לְמַעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ:
כבוְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו
כִּי־הוּא חֶלְקוֹ כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה
אַחֲרָיו:

ד אוְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר
נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה ׀ דִּמְעַת הָעֲשֻׁקִים וְאֵין
לָהֶם מְנַחֵם וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם:
בוְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר
הַמָּה חַיִּים עֲדֶנָה: גוְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם אֵת אֲשֶׁר־עֲדֶן לֹא
הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה אֶת־הַמַّעֲשֶׂה הָרָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: דוְרָאִיתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עָמָל וְאֵת כָּל־
כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְאַת־אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַּם־זֶה
הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: ההַכְּסִיל חֹבֵק אֶת־יָדָיו וְאֹכֵל אֶת־
בְּשָׂרוֹ: וטוֹב מְלֹא כַף נָחַת מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת
רוּחַ: זוְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: חיֵשׁ
אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי גַּם בֵּן וָאָח אֵין־לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־
עֲמָלוֹ גַּם־עֵינוֹ לֹא־תִשְׂבַּע עֹשֶׁר וּלְמִי ׀ אֲנִי עָמֵל
וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן רָע
הוּא: טטוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ־לָהֶם
שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם: יכִּי אִם־יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת־
חֲבֵרוֹ וְאֵילוֹ הָאֶחָד שֶׁיִּפּוֹל וְאֵין שֵׁנִי לְהָקִימוֹ: יאגַּם
אִם־יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחַם לָהֶם וּלְאֶחָד אֵיךְ יֵחָם:

יבוְאִם־יִתְקְפוֹ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ וְהַחוּט
הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: יגטוֹב יֶלֶד מִסְּכֵן וְחָכָם
מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע לְהִזָּהֵר עוֹד: יד־כִּי־
מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ:
טוראֵיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְהַלְּכִים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עִם
הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו: טזאֵין־קֵץ לְכָל־
הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנֵיהֶם גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא
יִשְׂמְחוּ־בוֹ כִּי־גַם־זֶה הֶבֶל וְרַעְיוֹן רוּחַ: יזשְׁמֹר רַגְלְךָ
כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בֵּית הָאֱ-לֹהִים וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ מִתֵּת
הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

ה אאַל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא דָבָר
לִפְנֵי הָאֱ-לֹהִים כִּי הָאֱ-לֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל־
הָאָרֶץ עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים: בכִּי בָא הַחֲלוֹם
בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים: גכַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר
לֵא-לֹהִים אַל־תְּאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים
אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר שַׁלֵּם: דטוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר
וְלֹא תְשַׁלֵּם: האַל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ
וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה יִקְצֹף
הָאֱ-לֹהִים עַל־קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: וכִּי
בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־
הָאֱ-לֹהִים יְרָא: זאִם־עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל־הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל
גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם: חוְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא
מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד: טאֹהֵב כֶּסֶף לֹא־יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־
אֹהֵב בְּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הָבֶל: יבְּרִבּוֹת הַטּוֹבָה
רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי אִם־רְאוּת
עֵינָיו: יאמְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם־מְעַט וְאִם־הַרְבֵּה
יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן: יביֵשׁ
רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר
לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ: יגוְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיָן רָע
וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה: יד־כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן
אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא וּמֵאוּמָה לֹא־יִשָּׂא
בַּעֲמָלוֹ שֶׁיֵּלֵךְ בְּיָדוֹ: טוגַּם־זֹה רָעָה חוֹלָה כָּל־עֵמֶת
שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ: טזגַּם כָּל־
יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ וָקֶצֶף: יזהִנֵּה
אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפֶה לֶאֱכוֹל־וְלִשְׁתּוֹת
וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־הַשֶּׁמֶשׁ
מִסְפַּר יְמֵי־חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱ-לֹהִים כִּי־הוּא
חֶלְקוֹ: יחגַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ הָאֱ-לֹהִים עֹשֶׁר
וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ
וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֶה מַתַּת אֱ-לֹהִים הִיא: יטכִּי לֹא
הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱ-לֹהִים מַעֲנֶה
בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

ו איֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא
עַל־הָאָדָם: באִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן־לוֹ הָאֱ-לֹהִים עֹשֶׁר
וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ | מִכֹּל אֲשֶׁר־
יִתְאַוֶּה וְלֹא־יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱ-לֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי
אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ זֶה הֶבֶל וָחֳלִי רָע הוּא: גאִם־יוֹלִיד
אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה וְרַב | שֶׁיִּהְיוּ יְמֵי־
שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ לֹא־תִשְׂבַּע מִן־הַטּוֹבָה וְגַם־קְבוּרָה לֹא־
הָיְתָה לוֹ אָמַרְתִּי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל: דכִּי־בַהֶבֶל בָּא
וּבַחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ וּבַחֹשֶׁךְ שְׁמוֹ יְכֻסֶּה: הגַּם־שֶׁמֶשׁ לֹא־
רָאָה וְלֹא יָדָע נַחַת לָזֶה מִזֶּה: ווְאִלּוּ חָיָה אֶלֶף שָׁנִים
פַּעֲמַיִם וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֲלֹא אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל
הוֹלֵךְ: זכָּל־עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ וְגַם־הַנֶּפֶשׁ לֹא
תִמָּלֵא: חכִּי מַה־יּוֹתֵר לֶחָכָם מִן־הַכְּסִיל מַה־לֶּעָנִי
יוֹדֵעַ לַהֲלֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים: טטוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלֹךְ־
נֶפֶשׁ גַּם־זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: ימַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא
שְׁמוֹ וְנוֹדָע אֲשֶׁר־הוּא אָדָם וְלֹא־יוּכַל לָדִין עִם
שֶׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ: יאכִּי יֵשׁ־דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הֶבֶל
מַה־יֹּתֵר לָאָדָם: יבכִּי מִי־יוֹדֵעַ מַה־טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים
מִסְפַּר יְמֵי־חַיֵּי הֶבְלוֹ וַיַּעֲשֵׂם כַּצֵּל אֲשֶׁר מִי־יַגִּיד
לָאָדָם מַה־יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

ז אטוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ:
בטוֹב לָלֶכֶת אֶל־בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל־בֵּית מִשְׁתֶּה
בַּאֲשֶׁר הוּא סוֹף כָּל־הָאָדָם וְהַחַי יִתֵּן אֶל־לִבּוֹ: גטוֹב
כַּעַס מִשְּׂחֹק כִּי־בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב: דלֵב חֲכָמִים
בְּבֵית אֵבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה: הטּוֹב לִשְׁמֹעַ
גַּעֲרַת חָכָם מֵאִישׁ שִׁמְעַ שִׁיר כְּסִילִים: וכִּי כְקוֹל
הַסִּירִים תַּחַת הַסִّיר כֵּן שְׂחֹק הַכְּסִיל וְגַם־זֶה הֶבֶל:
זכִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם וְיֹאבַד אֶת־לֵב מַתָּנָה: חטוֹב
אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ טוֹב אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ־רוּחַ:
טאַל־תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס כִּי כַעַס בְּחֵיק כְּסִילִים
יָנוּחַ: יאַל־תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ

טוֹבִים מֵאֶלֶה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ עַל־זֶה: יאטוֹבָה
חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיֹתֶר לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ: יבכִּי בְּצֵל
הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה
בְעָלֶיהָ: יגרְאֵה אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱ-לֹהִים כִּי מִי יוּכַל
לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ: ידבְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב וּבְיוֹם
רָעָה רְאֵה גַּם אֶת־זֶה לְעֻמַּת־זֶה עָשָׂה הָאֱ-לֹהִים
עַל־דִּבְרַת שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה: טואֶת־
הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ וְיֵשׁ
רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ: טאַל־תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל־
תִּתְחַכַּם יוֹתֵר לָמָּה תִּשּׁוֹמֵם: יאַל־תִּרְשַׁע הַרְבֵּה
וְאַל־תְּהִי סָכָל לָמָּה תָמוּת בְּלֹא עִתֶּךָ: יחטוֹב אֲשֶׁר
תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם־מִזֶּה אַל־תַּנַּח אֶת־יָדֶךָ כִּי־יֵרֵא
אֱ-לֹהִים יֵצֵא אֶת־כֻּלָּם: יטהַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם
מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר: ככִּי אָדָם אֵין
צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא: כאגַּם
לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ אַל־תִּתֵּן לִבֶּךָ אֲשֶׁר לֹא־
תִשְׁמַע אֶת־עַבְדְּךָ מְקַלְלֶךָ: כבכִּי גַּם־פְּעָמִים רַבּוֹת
יָדַע לִבֶּךָ אֲשֶׁר גַּם־אַתָּה את קִלַּלְתָּ אֲחֵרִים: כגכָּל־זֹה
נִסִּיתִי בַחָכְמָה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי:
כדרָחוֹק מַה־שֶּׁהָיָה וְעָמֹק ׀ עָמֹק מִי יִמְצָאֶנּוּ: כהסַבּוֹתִי
אֲנִי וְלִבִּי לָדַעַת וְלָתוּר וּבַקֵּשׁ חָכְמָה וְחֶשְׁבּוֹן וְלָדַעַת
רֶשַׁע כֶּסֶל וְהַסִּכְלוּת הוֹלֵלוֹת: כווּמוֹצֶא אֲנִי מַר מִמָּוֶת
אֶת־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים לִבָּהּ
אֲסוּרִים יָדֶיהָ טּוֹב לִפְנֵי הָאֱ-לֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה
וְחוֹטֵא יִלָּכֶד בָּהּ: כזרְאֵה זֶה מָצָאתִי אָמְרָה קֹהֶלֶת
אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן: כחאֲשֶׁר עוֹד־בִּקְשָׁה
נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי וְאִשָּׁה
בְכָל־אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי: כטלְבַד רְאֵה־זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר
עָשָׂה הָאֱ-לֹהִים אֶת־הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ
חִשְּׁבֹנוֹת רַבִּים:

ח אמִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם
תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא: באֲנִי פִּי־מֶלֶךְ שְׁמֹר וְעַל
דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱ-לֹהִים: גאַל־תִּבָּהֵל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ אַל־
תַּעֲמֹד בְּדָבָר רָע כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַעֲשֶׂה: דבַּאֲשֶׁר
דְּבַר־מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה: השׁוֹמֵר
מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם:
וכִּי לְכָל־חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט כִּי־רָעַת הָאָדָם רַבָּה
עָלָיו: זכִּי־אֵינֶנּוּ יֹדֵעַ מַה־שֶּׁיִּהְיֶה כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי
יַגִּיד לוֹ: חאֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ לִכְלוֹא אֶת־הָרוּחַ
וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה
וְלֹא־יִמַּלֵּט רֶשַׁע אֶת־בְּעָלָיו: טאֶת־כָּל־זֶה רָאִיתִי
וְנָתוֹן אֶת־לִבִּי לְכָל־מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ: יוּבְכֵן
רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ
וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָּעִיר אֲשֶׁר כֵּן־עָשׂוּ גַּם־זֶה הָבֶל: יאאֲשֶׁר
אֵין־נַעֲשָׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הָרָעָה מְהֵרָה עַל־כֵּן מָלֵא
לֵב בְּנֵי־הָאָדָם בָּהֶם לַעֲשׂוֹת רָע: יבאֲשֶׁר חֹטֵא עֹשֶׂה
רָע מְאַת וּמַאֲרִיךְ לוֹ כִּי גַּם־יוֹדֵעַ אָנִי אֲשֶׁר יִהְיֶה־
טּוֹב לִירֵאֵי הָאֱ-לֹהִים אֲשֶׁר יִירְאוּ מִלְּפָנָיו: יגוְטוֹב
לֹא־יִהְיֶה לָרָשָׁע וְלֹא־יַאֲרִיךְ יָמִים כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ
יָרֵא מִלִּפְנֵי אֱ-לֹהִים: יֵשׁ־הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־
הָאָרֶץ ׀ אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֲלֵהֶם
כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים וְיֵשׁ רְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵהֶם
כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים אָמַרְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הָבֶל:
טוְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר אֵין־טוֹב לָאָדָם
תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם־לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ וְהוּא
יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱ-לֹהִים תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ: יטכַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה
וְלִרְאוֹת אֶת־הָעִנְיָן אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל־הָאָרֶץ כִּי גַּם
בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה: כוְרָאִיתִי
אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה הָאֱ-לֹהִים כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לִמְצוֹא
אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת־הַשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁל אֲשֶׁר
יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם־יֹאמַר
הֶחָכָם לָדַעַת לֹא יוּכַל לִמְצֹא:

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת פֶּרֶק יב

יב,א כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בַּהוֹרָאָה, וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשָׁגְגוּ הָעָם בְּהוֹרָיָתָן, וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל הוֹרָיָתָן, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן בַּהוֹרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה: שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל, בֵּין עָשׂוּ בֵּין לֹא עָשׂוּ אֶלָּא עַל הוֹרָיָתָן בִּלְבָד. וּשְׁאָר הָעָם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין.

יב,ב וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שְׁגָגָה זוֹ: אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט; וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ, "וְהָיָה, אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה" מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא מְדַבֵּר. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט פַּר חַטָּאת; וְזֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא "וְאִם כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל, יִשְׁגּוּ".

יב,ג נִמְצֵאתָ לָמֵד, שְׁאִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בַּהוֹרָיָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים עוֹלוֹת, וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת; וְהֵן הַנִּשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים; וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ, מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים חַטָּאוֹת; וְהֵן הַנִּשְׂרָפוֹת, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים. וְכָל פָּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁלַּצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל" כָּל קָהָל וְקָהָל: וְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט קְרוּי קָהָל, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט, בִּקְהַל יְהוּדָה".

יב,ד בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵעוּט מִנִּין הַשְּׁבָטִים, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵעוּט כָּל יִשְׂרָאֵל מְבִיאִין כְּמִנְיָן כָּל הַשְּׁבָטִים פַּר לְכָל שֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פָּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט: שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ, מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִים. אַפְלוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבָד, וְהוּא רֹב הַקָּהָל הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים.

יב,ה בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בַּהוֹרָאָה, אוֹ לֹא שָׁגְגוּ אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנוֹדְעָה, הַחַטָּאת...": עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בְּקָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יב,ו בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין, וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן בְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁלְּשִׁבְעִים וְאֶחָד, וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן בַּהוֹרָיָה, וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לַהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בוֹ, וְיוֹרוּ בַּפְּרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת; וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִבֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לַאֲחֵרִים יֹאמְרוּ לָהֶם מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת, וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ עַל פִּיהֶם, וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בוֹ כַּדָּת הוֹרוּ; וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעַקְרוּ כָּל הַגּוּף; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לָהֶם, יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁלַּדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בוֹ בִּשְׁגָגָה.

יב,ז בְּכָל אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִים הוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן, וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים הֲרֵי בֵּית דִּין, פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן; וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה, מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת פֶּרֶק יג

יג,א כֵּיצַד אִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים: הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁלְּאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֵּבָה מֻתָּר, וְאָכְלוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי מְקוֹמָן עַל פִּיהֶם אוֹתוֹ בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

יג,ב וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב מֻתָּר, וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מְמַנֶּה בַּסַּנְהֶדְּרִין, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵּר אוֹ מַמְזֵר אוֹ זָקֵן שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם, וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל

שִׁגְגָתוֹ.

יג,ג וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל, יִשְׁגּוּ". וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לַהוֹרָיָה: שֶׁנֶּאֱמַר "אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם כְּעֵינַיִם; וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְשָׁפְטוּ, הָעֵדָה" מַה עֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, כֻּלָּן רְאוּיִין לַהוֹרָיָה, אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ, עַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לַהוֹרָיָה.

יג,ד וְכֵן אִם הוֹרוּ וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, וְאָמַר לָהֶם טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ עָלָיו הַמַּתִּירִים, וְהִתִּירוּ הֲרֵי בֵית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ: שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל, יִשְׁגּוּ", עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין.

יג,ה יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ מֵעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין, וְשָׁתְקוּ הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא הָיָה שָׁם חוֹלֵק, וּפָשְׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל הֲרֵי בֵית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן, וְכָל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר; וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָלוּ בְּבֵית דִּין.

יג,ו וְכֵן אִם נִשְׁאוּ וְנָתְנוּ בַּדָּבָר, וְאָמְרוּ דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא הוֹרוּ לָעָם, וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ שֶׁהַדָּבָר מֻתָּר, וְהָלַךְ וְעָשָׂה כְּפִי מַה שֶׁשָּׁמַע הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין: שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם בַּפֵּרוּשׁ לַעֲשׂוֹת.

יג,ז וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְעָשׂוּ מֵעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדְעָה הַשִּׁגְגָה הֲרֵי בֵית דִּין פְּטוּרִין; וְאֵלּוּ הַמֵּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן, אֵינָן מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל: עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ, חוּץ מִן הַסַּנְהֶדְרִין.

יג,ח עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂין שֵׁבֶט אֶחָד, וְכֵן אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵעוּט הַקָּהָל בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין.

יג,ט כֵּיצַד: הָיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבָד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף הֲרֵי בֵית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֵלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין בִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן הַזֶּה, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד.

יג,י הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין בְּשָׁעַת הַחֵטְא, וּמוּעָטִין בְּשָׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין בְּשָׁעַת הַחֵטְא, וּמְרֻבִּין בְּשָׁעַת יְדִיעָה הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שָׁעַת הַמַּעֲשֶׂה.

יג,יא הוֹרוּ בֵית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים שְׁהוּא מֻתָּר, וְאָכַל מֵעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן, וְאַחַר כְּךָ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מֻתֶּרֶת, וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מֵעוּט אַחֵר עַל פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה בִּנְתַּיִם.

יג,יב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית דִּין אֶחָד; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה, וְעָמַד אַחֵר וְהוֹרָה אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְאֵלּוּ: אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִין בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָּם וְדָם.

יג,יג וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה הֲרֵי בֵית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד: הוֹרוּ בֵית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב הַקֶּבָה כֻּלּוֹ, וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב הַקֶּבָה אָסוּר, וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הוֹרָיָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹעִים הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל אֲכִילָתוֹ, וְאֵינוּ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם.

יג,יד בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּר יְדִיעָה וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לְכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם.

יג,טו וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ, וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֵׁמֶן, וְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבָה שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שְׁהוּא חֵלֶב הַקֶּבָה הֲרֵי זֶה חַיָּב: מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי

שִׁגְגָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה; וְאֵינוּ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לְכָל-הָעָם, בִּשְׁגָגָה", עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל.

יג,טז וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ, וְאָכַל חֵלֶב הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵתָּר בְּדַעְתּוֹ הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין, פָּטוּר וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמְּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֵינוּ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים.

יג,יז הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר הַדָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן, וְעָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין; וְכָל אֶחָד מִן הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹגֵג. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ, וּשְׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן, וְאַף עַל פִּי כֵן עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן: בֵּית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל מִפְּנֵי הוֹרָיָתָן שֶׁהִטְעָת אוֹתָם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ, וּשְׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת פֶּרֶק יד

יד,א בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב בְּחַטָּאת קְבוּעָה: שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֶעְלַם דָּבָר", וְלֹא כָּל הַגּוּף. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין מְבֹאָרִין בַּתּוֹרָה; וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין.

יד,ב כֵּיצַד: שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בַּשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה בַּתּוֹרָה: שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף; וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ שִׁגְגַת הוֹרָאָה, אֶלָּא שִׁכְחָה. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

יד,ג אֲבָל אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל-יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ", אֲבָל הַזּוֹרֵק אוֹ הַמּוֹשִׁיט, מֵתָּר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת, וְהוֹרוּ שֶׁאֵינוּ מְלָאכָה הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין.

יד,ד וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא הַחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה, לְאֵל אַחֵר", אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו, הֲרֵי הוּא מֵתָּר הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין.

יד,ה וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאָת דָּם בַּיּוֹם הוּא הַחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל-יְמֵי זוֹבָהּ", אֲבָל אִם רָאָת בַּלַּיְלָה, מֵתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ, וְכֵן אִם הוֹרוּ שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְסָה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ, מֵתָּר לוֹ לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה לְשָׁעָתוֹ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין.

יד,ו וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה, הוּא הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב, מֵתָּר הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִּטְעִיּוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן, וְכָל הָעוֹשִׂין עַל פִּיהֶן פְּטוּרִין.

יד,ז הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת לְפִי שֶׁגִּתְכַּסִּית הַחַמָּה, וְדָמוּ שֶׁשָּׁקְעָה, וְלַסּוֹף זָרְחָה הַחַמָּה אֵין זוֹ הוֹרָיָה, אֶלָּא טְעוּת; וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא לִפְי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ אֵין זוֹ הוֹרָיָה, אֶלָּא טְעוּת; וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן, חַיָּבִין חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יד,ח בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה, וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁלַּחֲטָא שֶׁהוֹרוּ בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין בַּוַּדַּאי שֶׁחָטְאוּ בִּשְׁגָגָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין לָהֶן בְּכָךְ וְכָךְ הוֹרִיתֶם לָנוּ הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן: שֶׁנֶּאֱמַר "וְנוֹדְעָה, הַחַטָּאת, אֲשֶׁר חָטְאוּ, עָלֶיהָ", לֹא שֶׁיֵּדְעוּ הַחוֹטְאִים.

יד,ט כֵּיצַד: שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב הַקֵּבָה, וְאָכְלוּ אוֹתוֹ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגְגוּ בַּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת

קְבוּעָה, נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצַת הַחֲלָבִים הִתִּירוּ אוֹ מִקְצַת הַדָּמִים הִתִּירוּ הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.

יד,י בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה, וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן, בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי הוֹרָיָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ, הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי: הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין, וְלֹא שָׁאַל הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא.

יד,יא בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִי שְׁהוּא עִם בֵּית דִּין בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה, וְהָלַךְ לִמְדִינָה אַחֶרֶת אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ, פָּטוּר: מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בָּהֶן, וַהֲרֵי אֵי אִפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת פֶּרֶק טו

טו,א כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהִדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאתוֹ הַקְּבוּעָה, כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא, מֵבִיא שָׂעִיר; וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ, מֵבִיא פָּר.

טו,ב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, בְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגַת הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא, לְאַשְׁמַת הָעָם...", הֲרֵי מָשִׁיחַ כַּצִּבּוּר: מַה הַצִּבּוּר שְׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לַהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בַּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת כָּךְ הַמָּשִׁיחַ, בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ.

טו,ג כֵּיצַד: כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בַּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ, וְדִמָּה שֶׁהַזּוֹרֵק מִרְשׁוּת לִרְשׁוּת בַּשַּׁבָּת מֵתָּר, וְזָרַק מִרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ, יָבִיא פָּר לְחַטָּאת.

טו,ד אֲבָל אִם לֹא תָלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא, אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בַּהוֹרָאָה לְבַטֵּל מִקְצָת וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָיָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁהָיָה מַזִּיד בַּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בַּמַּעֲשֶׂה הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל: שֶׁדֵּינוֹ לְהוֹרָאַת עַצְמוֹ, כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרָאַת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר.

טו,ה הוֹרָה לְעַצְמוֹ, וְשָׁכַח מֵאֵיזֶה טַעַם הוֹרָה, וּבְשָׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר הֲרֵינִי עוֹשֶׂה, עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאתוֹ.

טו,ו הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהִדְיוֹט: וְהוּא, שֶׁיִּשְׁגֹּג בַּהוֹרָאָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שְׁאֵין הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בַּהוֹרָאָה, עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה כַּצִּבּוּר; אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה, בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל.

טו,ז הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין, וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בַּהוֹרָאָה אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ, הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ, עִם הוֹרָאַת בֵּית דִּין הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאֵינוֹ צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן, מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר. וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂין הֵם הַמְּבִיאִין קָרְבָּן אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פָּר לְעַצְמוֹ.

טו,ח כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כַּצִּבּוּר שְׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלִּשְׁגִגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהִדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שְׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בַּהוֹרָאָה.

טו,ט אֵיזֶה הוּא נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה: זֶה מֶלֶךְ שְׁאֵין עָלָיו רְשׁוּת לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ, אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִיד, אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד חֲבֵרוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שָׂעִיר עַל שִׁגְגָתוֹ.

טו,י וְאֵיזֶה הוּא כּוֹהֵן מָשִׁיחַ זֶה כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים. כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ מֵבִיא פָּר עַל שִׁגְגָתוֹ: לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כּוֹהֵן מָשִׁיחַ הַמְּשַׁמֵּשׁ לְכוֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר, אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלְּכָל יוֹם שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן, אֶלָּא כּוֹהֵן הַמְּשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פָּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, שׁוֹוִים הֵם בּוֹ.

טו,יא נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין, הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם: שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן, כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר, שֶׁשָּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁלְּהִדְיוֹט הוּא עוֹמֵד.

טו,יב נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע, עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ; וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ, הֲרֵי הוּא כְּהִדְיוֹט. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא, וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר: שֶׁנֶּאֱמַר "עַל חַטָּאתוֹ, אֲשֶׁר חָטָא", כְּשָׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

טו,יג כּוֹהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ כְּהִדְיוֹט: שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר נָשִׂיא, יֶחֱטָא", "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא" עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וְכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הִדְיוֹט, וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה כּוֹהֵן גָּדוֹל הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

טו,יד אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הִדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא, בְּהֶעְלֵם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר אֵינוֹ מִצְטָרֵף, וּפָטוּר. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הִדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הִדְיוֹט הֲרֵי זֶה סְפֵק אִם מִצְטָרֵף, אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פֵּרְטָן: שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגְמֹר טַהֲרָתָן. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה פֶּרֶק א

א,א אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה הַזָּבָה, וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב, וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה: שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ, וְטָבַל, וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָּמְרָה טַהֲרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ; וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ, אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

א,ב גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל, וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ, אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה: שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר, וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל; וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ, וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים. הֵבִיא פְּרִידָה אַחַת בַּשַּׁחֲרִית, אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב; וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁלְּגֵר עוֹלַת בְּהֵמָה, אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

א,ג הַזָּב וְהַזָּבָה קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְהַיּוֹלֶדֶת קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה, וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְהַמְּצֹרָע, קָרְבָּנוֹ שְׁלוֹשָׁה כְּבָשִׂים אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת מֵבִיא קֵן, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם.

א,ד הַזָּב, וְהַזָּבָה, וְהַמְּצֹרָע מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ: שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעַת יְמֵי טַהֲרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

א,ה הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים

לַזָּכָר, אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לַנְּקֵבָה; אֵלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ, וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים לַזָּכָר וְיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים לַנְּקֵבָה, וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ...". וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּתוֹךְ מְלֹאת, לֹא יָצָאת: אַפִּלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלְּוֶלֶד זֶה, לֹא יָצָאת.

א,ו עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ, וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמָן. וְכָל זְמָן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָן, אֲסוּרִין לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים; אֲבָל הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם, אֵינָן מְעַכְּבִין.

א,ז כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן, אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים: שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים, אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים.

א,ח אֵיזוֹ הִיא זָבָה זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ; וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה, שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה, אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֵלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה, וּמָתַי תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה.

א,ט כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה, וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן, וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן, וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת: שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק, תִּשָּׂרֵף.

א,י וְשָׁם בֵּאַרְנוּ מַה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ תַּפִּיל, וְתִהְיֶה טְמֵאָה לִידָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל, וְלֹא תִהְיֶה טְמֵאָה לִידָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לִידָה הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן, וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת; וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לִידָה, הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן.

א,יא הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֵחֵזִקָה עֻבְּרָה, וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם נֵפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן, אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת.

א,יב וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו, וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו, וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת נִפְלָהּ כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק; וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת, שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת, וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

א,יג אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת, וֶלֶד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּם: וְהוּא, שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת; אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת, מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי.

א,יד כֵּיצַד: יָלְדָה נְקֵבָה כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל מִיּוֹם הַלִּידָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוֶּלֶד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה; וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֵלָּא קָרְבָּן אֶחָד.

א,טו הִפִּילָה נֵפֶל בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה אִם הָיָה רָאוּי לְקָרְבָּן, הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

א,טז יָלְדָה נְקֵבָה, וּלְאַחַר שִׁשִּׁים יוֹם אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁלְּנְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה, פְּטוּרָה עָלָיו. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים שֶׁלְּנְקֵבָה שְׁנִיָּה הֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁלְּנְקֵבָה שְׁלִישִׁית, פְּטוּרָה עָלָיו: מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי, וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ; וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֵלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל.

א,יז הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרֹגִינוֹס, וְהִפִּילָה נֵפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לִידָתוֹ הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל נֵפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה, שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן שֵׁנִי.

א,יח הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לִידוֹת, אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים; וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לִידוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ זִיבוֹת וַדָּאִיּוֹת מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד,

וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים; וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְכֵן הַדִּין בַּזָּב.

א,יט הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לִידוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ לִידוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לִידוֹת וַדָּאִיּוֹת, וְחָמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת: אֶחָד עַל הַוַּדַּאי וְנֶאֱכָל, וּשְׁאָר הַוַּדָּאִיּוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה; וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק וְאֵינוּ נֶאֱכָל, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה. וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים.

א,כ הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה יָלְדָה, אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק, וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת.

א,כא כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים: שֶׁקָּרְבָּן זֶה, מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים.

א,כב הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לִידָה אוֹ זִיבָה מְבִיאָה מְעוֹת הַקִּנִּים, וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר, וְאוֹכֶלֶת בַּקֳּדָשִׁים לָעֶרֶב: חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁלַּכּוֹהֲנִים עוֹמְדִין מִשָּׁם, עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר, וְיַקְרִיבוּ כְּנֶגְדָּן קִנִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ.

א,כג הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ, וּמֵתָה יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ בַּקָּרְבָּן; וְהַשִּׁעְבּוּד, דִּין תּוֹרָה הוּא.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה פֶּרֶק ב

ב,א הַזּוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הִיא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּאָה מֵחֹלִי הַחֲלָלִים שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן. וּכְשֶׁיֵּצֵא הַזּוֹב, אֵינוּ יוֹצֵא בְּקֹשִׁי כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָיָה; אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹרֵד כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁלְּשְׁעוֹרִים, דּוֹהֶה כֻּלָּן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע, לְבָנָה קְשׁוּרָה כֻּלָּן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת.

ב,ב הָרוֹאֶה רְאִיַּת הַזּוֹב הַגּוֹרֶמֶת לוֹ לִהְיוֹת זָב, מֵחֲמַת חֹלִי אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינוּ זָב: שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ" מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ הוּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר.

ב,ג מִכָּאן אָמְרוּ, בִּשְׁבִעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בְּמַאֲכָל, וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא, וּבִקְפִיצָה, בְּחֹלִי, וּבְמַרְאֶה, וּבְהִרְהוּר.

ב,ד כֵּיצַד: אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה, אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה אֹכָלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע, אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשָּׂאוּי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל גַּבּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שִׁכִּיבָתָהּ, אוֹ שֶׁהִרְהַר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהַר בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ אִם קֹדֶם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁלְּזוֹב תּוֹלִין בּוֹ, וְאֵינוּ טָמֵא.

ב,ה הָרוֹאֶה קֶרִי אֵינוּ מִטַּמֵּא בְּזוֹב מֵעֵת לְעֵת, שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁלְּזוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא; וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר, תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וּלְמַשָּׂא וְלִקְפִיצָה, תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר.

ב,ו מִי שֶׁמָּל, וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל תּוֹלִין לוֹ בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר; גּוֹי שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִתְגַּיֵּר מִטַּמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת.

ב,ז קָטָן אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב; לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים בִּלְבָד. וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לַקָּטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בְּחֹלִי אִמּוֹ אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה, אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ.

ב,ח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ, בִּרְאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁלְּזוֹב, שֶׁבָּהּ יַעֲשֶׂה זָב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אַפִּלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס, וְרָאָה הַשְּׁנִיָּה מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן.

ב,ט רְאִיָּה שְׁלִישִׁית אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אַפִּלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֵחֲמַת אֹנֶס, הוֹאִיל וְנִזְקַק לַטֻּמְאָה, שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן זָב מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ הָיוּ; וּלְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

ב,י הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁלְּזוֹב, הֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי. רָאָה שְׁתַּיִם הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת שִׁבְעָה, וּבִיאַת מַיִם חַיִּים; וְאֵינוּ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה שָׁלוֹשׁ

רְאִיּוֹת הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר, וְחַיָּב בְּקָרְבָּן. וְאֵין בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לָרוֹאֶה שָׁלוֹשׁ, אֶלָּא קָרְבָּן בִּלְבָד. וּדְבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִסִּינַי.

ב,יא אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי הָרְאִיּוֹת אוֹ הַשָּׁלוֹשׁ, בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם, זֶה אַחַר זֶה הֲרֵי זֶה זָב: לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה בְּיָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי-יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים"; וְהַזָּב, לֹא תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה, יוֹם גָּמוּר אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

ב,יב כֵּיצַד: רָאָה רְאִיָּה בַּשַּׁבָּת, וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת אֵין מִצְטָרְפוֹת, וְאֵינוֹ זָב. וְכֵן אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, וְרָאָה רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בַּשְּׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן: שֶׁאֵין זוֹ מִצְטָרֶפֶת לִשְׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד.

ב,יג אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם, וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם רָאָה אַחַת בַּלַּיְלָה, וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת. וְכֵן אִם רָאָה שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלוֹשָׁה לֵילוֹת, זֶה אַחַר זֶה הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ב,יד רְאִיַּת הַזּוֹב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֵלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא טָמֵא: שֶׁנֶּאֱמַר "הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ" כָּל שֶׁהוּא נִכָּר בִּבְשָׂרוֹ, מְטַמֵּא. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא, וְלֹא פָּסַק אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ, כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג אוֹ יָתֵר הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת, הוֹאִיל וְהִיא אֲרוּכָה כִּשְׁתַּיִם; וְאִם לֹא הָאֲרָכָה כַּשִּׁעוּר הַזֶּה אַפְלוּ פָּסַק הַזּוֹב בִּנְתַּיִם, הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת.

ב,טו וְכֵן אִם הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרוּכָה כְּשָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סִפּוּגִין הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת, וְיָבִיא קָרְבָּן.

ב,טז רָאָה אַחַת, וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם, אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם, וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה אַחַת הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר.

ב,יז רָאָה רְאִיָּה אַחַת, מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרוּכָה כִּשְׁתַּיִם הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה. לְפִיכָךְ הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שְׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה הֲרֵי זֶה סָפֵק לַטֻּמְאָה.

ב,יח רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם, וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הֲרֵי זֶה זָב וַדַּאי לַטֻּמְאָה, וְסָפֵק לְקָרְבָּן; וּמֵבִיא קָרְבָּן, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל.

ב,יט רָאָה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלַּשַּׁבָּת, וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הֲרֵי זֶה סָפֵק לַטֻּמְאָה, וְסָפֵק לְקָרְבָּן: סָפֵק לַטֻּמְאָה שֶׁמֵּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהַשְּׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן, וְאֵין כָּאן זִיבוּת כְּלָל.

ב,כ וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן שֶׁמֵּא אַחַת מֵהֶן הָיָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שְׁהִיא חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם, וַהֲרֵי רָאָה שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת, שְׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן; וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה פֶּרֶק ג

ג,א כָּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רוֹאֶה בָּהֶן זִיבוּת, הֲרֵי הוּא טָמֵא. וּכְשֶׁיִּפְסֹק הַזִּיבוּת, מוֹנֶה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים כַּזָּבָה, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי, וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ; וּבַשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבָּנוֹ, אִם הָיָה בַּעַל שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה רְאִיָּה שֶׁלְּזוֹב, אַפְלוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחַר שֶׁטָּבַל סָתַר הַכֹּל, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים מֵאַחַר יוֹם הָרְאִיָּה הָאַחֲרוֹנָה.

ג,ב זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִׁّבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה אֵינוֹ סוֹתֵר אֵלָּא יוֹמוֹ בִּלְבָד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעַת יָמִים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד: רָאָה קֶרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי סוֹפֵר אַחֲרָיו שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ בָּרְבִיעִי.

ג,ג זָב שֶׁבָּדַק בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִיְּמֵי הַסְּפִירָה, וּמָצָא טָהוֹר, וְלֹא בָּדַק כָּל שִׁבְעָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּדַק וּמָצָא טָהוֹר הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טַהֲרָה. אַפְלוּ בָּדַק בְּיוֹם הַטֻּמְאָה עַצְמוֹ, וּמָצָא טָהוֹר, וּפָסַק הַזּוֹב, וְלֹא בָּדַק לְמָחָר בִּתְחִלַּת יְמֵי הַסְּפִירָה, וּבָדַק בַּשְּׁבִיעִי אוֹ בַּשְּׁמִינִי, וּמָצָא טָהוֹר עָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טַהֲרָה.

ג,ד כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת, אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי קָרְבָּן. כֵּיצַד: רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת בִּלְבָד, וְהִפְסִיק יוֹם

אוֹ יוֹמַיִם, וַהֲרֵי הוּא מוֹנֶה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וּבְתוֹךְ הַשִּׁבְעָה רָאָה רְאִיָּה שֶׁלְּזוֹב אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לִשְׁנַיִם, אֶלָּא סוֹתֶרֶת; וּמַתְחִיל לִמְנוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג,ה אִם אִפְּלוּ רָאָה בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה, שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אִם אִפְּלוּ רָאָה אוֹתָן בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם אִפְּלוּ רָאָה שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלְּשִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אֵינוּ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁרְאִיּוֹת אֵלּוּ לַסְּתִירָה הֵן.

ג,ו רָאָה שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁאֵין רְאִיּוֹת אֵלּוּ סוֹתְרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת. אֲבָל זָב בַּעַל שָׁלוֹשׁ שֶׁרָאָה שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי שֶׁאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אֵינוּ מֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל שָׁלוֹשׁ אֵלּוּ, אֵלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַשָּׁלוֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת: שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁלוֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הֲרֵי לֹא יָצָא לִזְמַן שֶׁרָאוּי לְקָרְבָּן; וְהַלַּיְלָה מְחֻסַּר זְמַן הוּא לַכֹּל חוּץ מִיּוֹלֶדֶת שֶׁהִפִּילָה בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, שְׁהִיא מְבִיאָה קָרְבָּן שֵׁנִי כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדָבָר זֶה, מִפִּי הַקַּבָּלָה.

ג,ז רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם שְׁמִינִי הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל זִיבוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה: שֶׁהֲרֵי רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּכָל זָב, כְּשִׁכְבַת זֶרַע הִיא חֲשׁוּבָה; וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם, מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶן לְקָרְבָּן. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתַּיִם בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי אֵין מִצְטָרְפוֹת, וְאֵינוּ מֵבִיא קָרְבָּן עַל זִיבוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה.

ג,ח הַכֹּל מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה אִפְּלוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ, וְהַגֵּרִים, וְהָעֲבָדִים, וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶן כַּפָּרָה, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בַּקֳּדָשִׁים; וְחַטָּאתָן נֶאֱכֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן כְּקָטָן שְׁאֵינוּ בֶּן דַּעַת. וּסְרִיס אָדָם וּסְרִיס חַמָּה, מִטַּמְּאִין בְּזִיבָה כְּכָל הָאֲנָשִׁים.

ג,ט הַטִּמְטוּם וְהָאַנְדְּרֹגִינוֹס נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי הָאִישׁ, וְחֲמָרֵי הָאִשָּׁה: מִטַּמְּאִין בְּדָם כַּנָּשִׁים, וּבְלֹבֶן כַּאֲנָשִׁים; וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק. לְכִיכָּךְ אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן זָב בַּעַל שָׁלוֹשׁ רְאִיּוֹת, אוֹ זָבָה שֶׁרָאָת דָּם שְׁלוֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה מְבִיאִין קָרְבָּן, וְאֵינוּ נֶאֱכָל. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים לַלֹּבֶן, וְרָאָה אֹדֶם, אוֹ לָאֹדֶם, וְרָאָה לֹבֶן הֲרֵי זֶה אֵינוּ סוֹתֵר.

10 Nov	**ראשון** Sunday	**ט** 9	**בבלי:** בבא בתרא קלח **ירושלמי:** סוכה יז **תוספתא:** נדה ט **נ"ך:** רות ד - איכה א **רמב"ם:** שגגות יב	עלות השחר.....5:25 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:32 סו"ז תפלה - מג"א ...9:34 שקיעה 4:41	נץ החמה.....6:38 סו"ז קר"ש - גר"א....9:08 סו"ז תפלה - גר"א....9:58 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:54
11 Nov	**שני** Monday	**י** 10	**בבלי:** בבא בתרא קלט **ירושלמי:** סוכה יח **תוספתא:** מכשירין א **נ"ך:** איכה ב-ג **רמב"ם:** שגגות יג	**תענית שני קמא** עלות השחר.....5:26 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:33 סו"ז תפלה - מג"א ...9:35 שקיעה 4:40	נץ החמה.....6:39 סו"ז קר"ש - גר"א....9:09 סו"ז תפלה - גר"א....9:59 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:54
12 Nov	**שלישי** Tuesday	**יא** 11	**בבלי:** בבא בתרא קמ **ירושלמי:** סוכה יט **תוספתא:** מכשירין ב **נ"ך:** איכה ד-ה **רמב"ם:** שגגות יד	עלות השחר.....5:27 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:33 סו"ז תפלה - מג"א ...9:35 שקיעה 4:39	נץ החמה.....6:40 סו"ז קר"ש - גר"א....9:09 סו"ז תפלה - גר"א....9:59 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:53
13 Nov	**רביעי** Wednesday	**יב** 12	**בבלי:** בבא בתרא קמא **ירושלמי:** סוכה כ **תוספתא:** מכשירין ג **נ"ך:** קהלת א-ב **רמב"ם:** שגגות טו	עלות השחר.....5:28 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:34 סו"ז תפלה - מג"א ...9:36 שקיעה 4:39	נץ החמה.....6:41 סו"ז קר"ש - גר"א....9:10 סו"ז תפלה - גר"א..10:00 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:52
14 Nov	**חמישי** Thursday	**יג** 13	**בבלי:** בבא בתרא קמב **ירושלמי:** סוכה כא **תוספתא:** זבים א **נ"ך:** קהלת ג-ד **רמב"ם:** מחוסרי כפרה א	**תענית חמישי** עלות השחר.....5:30 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:35 סו"ז תפלה - מג"א ...9:36 שקיעה 4:38	נץ החמה.....6:43 סו"ז קר"ש - גר"א....9:11 סו"ז תפלה - גר"א..10:00 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:51
15 Nov	**ששי** Friday	**יד** 14	**בבלי:** בבא בתרא קמג **ירושלמי:** סוכה כב **תוספתא:** זבים ב **נ"ך:** קהלת ה-ו **רמב"ם:** מחוסרי כפרה ב	עלות השחר.....5:31 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:35 סו"ז תפלה - מג"א ...9:37 שקיעה 4:37	נץ החמה.....6:44 סו"ז קר"ש - גר"א....9:11 סו"ז תפלה - גר"א..10:01 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:50
16 Nov	הפטרה: ואשה אחת **שב"ק** Shabbos	**טו** 15	**בבלי:** בבא בתרא קמד **ירושלמי:** סוכה כג **תוספתא:** זבים ג **נ"ך:** קהלת ז-ח **רמב"ם:** מחוסרי כפרה ג	**וירא** עלות השחר.....5:32 סו"ז קר"ש - מג"א ...8:36 סו"ז תפלה - מג"א ...9:37 שקיעה 4:36	נץ החמה.....6:45 סו"ז קר"ש - גר"א....9:12 סו"ז תפלה - גר"א..10:01 צה"כ לשיטת ר"ת.....5:49

וֶוען דוּ זֶעסְט עֶס פַּאסִירְט אַן אוֹיסֶערְגֶעוֶועְנְלִיכֶע זַאך, זָאלְסְטוּ נִישְׁט זָאגֶן אַז סְ'אִיז פּוּנְקְט אַזוֹי גֶעשֶׁען,
נָאר דוּ זָאלְסְט גְלֵייבֶן אַז דָאס הָאט זִיכֶער דֶער אֵייבֶּערְשְׁטֶער גֶעפִירְט אַזוֹי. (סֵפֶר הַמִּדּוֹת אוֹת אֱמוּנָה סִימָן ג')